

בעניין:

1. ד"ר איילה רונן, ת.ז. 032118580

2. יונתן בן דוד, ת.ז. 025068339

באמצעות ב"כ עוה"ד רם דקל ו/או אוהד אנטמן ו/או רפאל כץ  
משד' רוטשילד 22 (קומה 20) תל אביב  
טל': 03-7549999 פקס': 03-7549998

וגם ע"י עוה"ד אסף פינק ו/או שני ארזי ו/או איתי ארגוב ואח'  
ממשרד עו"ד אסף פינק  
מרח' דרך חברון 101, ירושלים  
טל': 02-5021829 פקס': 02-5632244

המבקשים

- נגד -

1. רשות מקרקעי ישראל  
מרחוב הצבי 15 (בניין בזק, קומה 8-6) ירושלים  
טל': 073-2021300 פקס': 073-2021500

2. איגוד ערים לאיכות סביבה דרום יהודה  
מרחוב האזוב 7, ת.ד. 5042 יבנה 81540  
טל': 08-9420480 פקס': 08-9420542

3. איגוד ערים לאיכות הסביבה אשדוד - חבל יבנה  
מרחוב יאיר 2, אשדוד  
טל': 08-8519500 פקס': 08-8563167

המשיבים

**בקשה לאישור תובענה ייצוגית**  
**לפי חוק תובענות ייצוגיות, תשס"ו-2006**

הערכת הנזק הקבוצתי: בשלב זה בלתי ניתן להערכה, אולם עולה על מאה מיליון ₪ (עלות שיקום, פיקוח ומניעה עתידית של נזק סביבתי ופיצוי לחברי הקבוצה).

1. ביום 16.5.17 פרצה שריפה בבריכות החמצון הסמוכות לאתר מטמנת הפסולת ושפיכת נוזלים "רתמים" הממוקם צפונית לאשדוד. השריפה בערה כ-4 ימים, מ-16-20 למאי. ניסיונות כיבוי במים ובמי קולחין לא הועילו, עשן עלה מהאזור וריח חזק וחרוף הורגש ביישובי הסביבה בואכה גוש דן. לבסוף השריפה כובתה בעזרת כלים הנדסיים כבדים שהושאלו מצה"ל וכיסו את מוקדי השריפה בחול. כתוצאה מהשריפה, במהלכה ולאחריה, היתמר עשן סמיך ומצחין ימים רבים מעל אזור העיר אשדוד וחבל יבנה, וזיהם את האוויר (להלן: "אירוע השריפה").
2. אירוע השריפה ושריפות רבות אחרות שאירעו לפני אירוע השריפה באתרי הטמנת הפסולת רתמים וא.א. אשדוד (להלן: "אתרי הפסולת") - אינם גזירת גורל ואינם אירועים בלתי נמנעים.
3. אירוע השריפה כמו הבערות והשריפות האחרות שפרצו באתרי הפסולת - הינם פועל יוצא, תוצר של מעשים ומחדלים מתמשכים בני עשרות שנים, שנעשו במקרקעין שבבעלותה, בניהולה ובאחריותה של המשיבה 1, ואשר איפשרה למשיב 2 (אתר "רתמים") ולמשיב 3 (אתר "א.א. אשדוד") לתפעל אותם תוך שהיא מתנערת מאחריותה למקרקעין כבעלת הקרקע ומאפשרת זיהום חמור של האיזורים.
4. אתרי הפסולת מזהמים ופולטים חומרים מסוכנים לקרקע, למים ולאוויר תוך סיכון בריאות המבקשים וחברי הקבוצה, פגיעה באיכות חייהם ובאוטונומיה שלהם וכן בחולות אשדוד וחבל יבנה, במאגר מי התהום ובערכי הטבע המוגנים בסביבה.
5. כך, משך עשרות שנים ובאין מפריע - אתרי הפסולת והמקרקעין עליו הם ממוקמים, היו ועודם מהווים, מפגע קשה ביותר לסביבה.
6. כפי שיתואר להלן, בשל הכשל והמחדלים המתמשכים בטיפול בזיהום הסביבתי הנגרם מאתרי הפסולת שבאחריות המשיבים, הימנעותם משך שנים רבות מנקיטת צעדים להפסקת הזיהום הסביבתי הנגרם מהם ומבריכות החמצון (הצמודות לאתר ההטמנה א.א. אשדוד - המכילות בוצה רעילה תוצאה של השפכים הנוזליים שהוזרמו אליהן), הימנעות משיקום פני האזור, ובשל רשלנותן בנוגע לטיפול בבעירות הפסולת (שריפות פסולת תת קרקעיות) - מוגשת בקשה זו.
7. מטרתה של בקשה זו להביא לפיצוי חברי הקבוצה, לשיקום הסביבה שנפגעה, החזרתה למצבה הטבעי ולקביעת תכנית מניעה ופיקוח אפקטיבית (מתוקצבת ומוגדרת בזמן ושלבי ביצוע), על מנת למנוע הישנות של אירועי שריפה וזיהומים מעין אלו באתרי הפסולת.
8. אין ולא יכול להיות חולק שיש צורך, כך גם לשיטת המשיבים, בטיפול במפגעים שיצרו הפסולת והשפכים התעשייתיים, שעיקרם מאזורי התעשייה של חבל יבנה ואשדוד, אך גם ממקומות נוספים ברחבי הארץ.

9. הצורך בטיפול ובסילוק הררי הפסולות ושפכים התעשייתיים, אשר נטמנו ונספגו בקרקע ללא הפרעה, ללא מחשבה, בקרה ו/או פיקוח מתאים - הינו מיידי, ודרוש בעיקר למניעת המשך זיהום הסביבה ולסילוק מפגעים סביבתיים קשים ביותר, הפוגעים בתושבי אשדוד והישובים הסמוכים לתושבי חבל יבנה ולא פחות חשוב מכך לאדמה, למים לחי ולצומח באזור.

10. במסגרת בקשה זו, יתבקש בית המשפט הנכבד כדלקמן:

א. לאשר את התובענה הייצוגית המצורפת לבקשה זו (להלן: "התובענה") כתובענה ייצוגית, בהתאם להוראות חוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן: "חוק תובענות ייצוגיות" או "החוק") ובכל שינוי שבית המשפט הנכבד יחליט עליו ביחס לבקשה.

בקשה זו נכנסת בגדרו של פרט 6 לתוספת השנייה לחוק, הקובע: "תביעה בקשר למפגע סביבתי נגד גורם המפגע; לעניין זה, 'גורם המפגע', 'מפגע סביבתי' – כמשמעותם בחוק למניעת מפגעים סביבתיים".

ב. לקבוע לפי סעיף 10(א) וסעיף 14(א) לחוק כי הקבוצות בשמן תנוהל התובענה הייצוגית תהיינה:

קבוצה א': כל תושבי היישובים: אשדוד, ניר גלים והישובים הסמוכים להם וכן יישובי אזור חבל יבנה לרבות מי שהתגורר ביישובים אלו 7 שנים שקדמו להגשת בקשת האישור ועד ליום קבלת הבקשה לאישור;

קבוצה ב': כל העובדים הקבועים, העובדים הזמניים ו/או נותני השירותים שמקום עבודתם באזור התעשייה הצפוני אשדוד, ניר גלים, חבל יבנה והישובים הסמוכים להם (שאינם תושבי המקום ו/או תושבי קבע), בשבע השנים שקדמו להגשת בקשה זו ועד ליום אישורה.

שתי הקבוצות (א' ו-ב') יחד יכוננו להלן: "חברי הקבוצה".

ולחלופין, לשנות את הגדרת הקבוצות כפי שימצא בית המשפט הנכבד לנכון.

ג. לקבוע, בהתאם לסעיף 14(א)(2) לחוק, כי המבקשים יהיו התובעים הייצוגיים וכי באי-כוחם בבקשה זו יהיו באי כוח שתי הקבוצות המוצעת לייצוג.

ד. לקבוע לפי סעיף 14(א)(3) לחוק התובענות כי עילות התובענה הן כדלהלן:

1. הפרת החוק למניעת מפגעים, התשכ"א-1961 בגין גרימת ריח חזק ובלתי סביר.

2. הפרת החוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), התשנ"ב-1992 (להלן: "חוק מפגעים סביבתיים"), בגין גרימת המפגעים הבאים: זיהום על ידי חומרים מסוכנים ובין היתר פגיעה באזור מוגן ובערכי טבע מוגנים, זיהום אוויר, מפגע ריח, זיהום מים, זיהום על ידי פסולת, וכל מפגע אחר שימצא בית המשפט לנכון להגדיר לרבות כאלו שאירעו בניגוד לחיקוק ולרישיון העסק או רישיון אחר, ותוך סיכון הבריאות וגרימת סבל ממשי לחברי הקבוצה. ככל שלא נאמר אחרת מדובר על נזק לכל תתי הקבוצה.

3. עוולה של גרימת זיהום אוויר חזק ובלתי סביר תוך הפרה של הוראת סעיף 3 לחוק אוויר נקי, תשס"ח-2008 (להלן: "חוק אוויר נקי") ולפי סעיף 70 לחוק זה הקובע, כי מעשה או מחדל בניגוד להוראות החוק, הם עוולה אזרחית, והוראות פקודת הנזיקין [נוסח חדש], יחולו עליהם, בכפוף להוראות חוק זה.

4. עולת מטרד ליחיד לפי סעיף 44 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש] (להלן: "פקודת הנזיקין") לחברי הקבוצה, ולפי סעיף 13 לחוק למניעת מפגעים, התשכ"א-1961 (להלן: "חוק למניעת מפגעים"), הקובע כי הפרה של הוראות החוק למניעת מפגעים כדין מטרד ליחיד.

5. רשלנות לפי סעיף 35 לפקודת הנזיקין.

6. הפרת חובה חקוקה, לפי סעיף 63 לפקודת הנזיקין באשר הפרו המשיבים שורה ארוכה של דברי חקיקה שתכליתם היא הגנת הסביבה ובריאות האדם, וכן תקנות מכוחם, כמפורט להלן:

7. הפרת חוק המים, התשי"ט-1959

8. הפרת תקנות המים (מניעת זיהום מים) (בריכות אידי וואגירה), התשנ"ז-1997

9. הפרת חוק רישוי עסקים, התשכ"ח-1968

10. הפרת חוק שמירת הניקיון, התשמ"ד-1984

11. הפרת חוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965 (להלן: "חוק התכנון והבניה")

ה. לקבוע כי המשיבים הפרו את שורת החוקים והתקנות המפורטים לעיל.

ו. לקבוע את הסעד לתביעה ייצוגית זו, בהתאם לסעיף 14(א)(4) לחוק התובענות, וכי הסעד יהיה כדלקמן:

1. מתן צו המורה למשיבה 1 ולמשיב 3 לפעול לאלתר על מנת למנוע זיהום הסביבה, ובכלל זאת צו המורה על ניקוי בוצת בריכות החמצון הנעדרות איטום ואיטומן.

2. מתן צו המורה למשיבים להכין תכניות ברות ביצוע, מוגבלות בזמן ומתוקצבות, להסרת הזיהום הקיים באתר רתמים (למשיבים 1 ו-2) ובאתר א.א. אשדוד (למשיבים 1 ו-3) הגורמים בין היתר למפגעי ריח לתושבי האזור ופריצת שריפות, וצו המורה על טיהור הקרקע בהתאם לתוכניות, לרבות פינוי או טיפול בפסולת המוצקה (ביתית ותעשייתית) ובפסולת הנוזלית הפזורים באתרים.

3. מתן צו המורה למשיבים להכין תכנית ברת ביצוע, מוגבלת בזמן ומתוקצבת לשיקום אזור חולות אשדוד וחבל יבנה המצויים במקרקעין שבבעלות ובניהול ו/או באחריות המשיבה 1 וצו המורה על טיהור מאגר מי התהום הצמוד (תחת פני הקרקע) למקרקעין הנ"ל, ולאחר מכן לבצעה, תוך קביעת מנגנוני פיקוח.

4. מתן צו המורה למשיבים להכין ולבצע בזמן קצוב, תכניות למניעה ובקרה של הזיהומים באתרים ולקיים מחקר וניטור שוטף בדבר הנזקים שנגרמו באתרי הטמנת הפסולת רתמים, א.א. אשדוד ובריכות החמצון הצמודות אליהם ואופן שיקומם, באופן פתוח לציבור.

5. פיצוי הציבור שנפגע מהזיהום (חברי הקבוצות), בסך של 1,000 ₪ לכל אחד מחברי הקבוצות (**הערכה**), בשל הנזקים הבלתי ממוניים שנגרמו להם כגון עוגמת נפש, סיכון לבריאות, ירידה באיכות החיים ופגיעה באוטונומיה, וזאת כתוצאה מהזיהום החמור. ככל שפיצוי אישי לחברי שתי הקבוצות אינו בר ביצוע מכל סיבה שהיא – לקבוע סכום שישולם למטרה ציבורית ראויה באזור אתרי הפסולת, או בדרך אחרת שבית המשפט הנכבד ימצא לנכון.

6. פיצוי הציבור בדרך של שיקום ערכי הטבע שנפגעו והשבת המצב לקדמותו – בין אם על ידי הכשרת האתרים והפיכתם לפארק ציבורי הפתוח ונגיש לכלל הציבור ו/או הפיכת האתרים

לשמורת טבע, או השקעה במשאבי טבע חלופיים ו/או פיצוי על נזק אקולוגי על פי המודלים המקובלים בעולם בתחום.

ז. ליתן צו המחייב את המשיבים בהוצאות התובענה, בגמול למבקשים ובשכר טרחה לבאי כוחם בהתאם לסעיפים 22 ו-23 לחוק תובענות ייצוגיות ובשעורים שיבטאו את ההישג לקבוצות ולציבור ואת הסיכון שלקחו על עצמם.

ח. ליתן למבקשים ולקבוצה כל סעד נכון וצודק בנסיבות העניין, לפי שיקול דעתו של בית המשפט הנכבד.

11. לפי בדיקת ב"כ המבקשים בפנקס התובענות הייצוגיות, נכון ליום הגשת הבקשה, לא הוגשה בקשה לאישור כנגד מי מהמשיבים בעניין נשוא בקשה זו.

12. **עותק מהבקשה והתובענה יימסרו למשרד להגנת הסביבה, בהתאם לסעיף 3(א) לתקנות התובענות הייצוגיות.**

ההדגשות בציטוטים מכאן ולהבא הוספו על ידי הח"מ, אלא אם נאמר אחרת.

|    |                                                                                                           |
|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 8  | פתח דבר ותמציתו                                                                                           |
| 10 | פרק א – הצדדים                                                                                            |
| 10 | א.1. המבקשים                                                                                              |
| 13 | א.2. המשיבים                                                                                              |
| 15 | פרק ב – התשתית העובדתית                                                                                   |
| 28 | ב.1. המצב הסטטוטורי של האתרים ובריכות החמצון                                                              |
| 33 | ב.2. סגירת האתרים בשל פעילות חורגת מהיתר וזיהום הסביבה והתייחסות לתוכנית השיקום                           |
| 33 | פרק ג – חוות דעת מומחים                                                                                   |
| 34 | ג.1. חוות דעת גב' רוני בריל בנושא זיהום קרקע                                                              |
| 36 | ג.2. חוות דעת בנושא זיהום אויר                                                                            |
| 38 | פרק ד – פניות המבקשים למשבים טרם הגשת הבקשה ובקשות חופש מידע שהגישו                                       |
| 40 | פרק ה – הטיעון המשפטי                                                                                     |
| 40 | ה.1. החוק למניעת מפגעים, התשכ"א-1961                                                                      |
| 41 | ה.2. חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), התשנ"ב-1992                                             |
| 43 | ה.3. חוק אוויר נקי, התשס"ח-2008                                                                           |
| 45 | ה.4. מטרד ליחיד לפי סעיף 44 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש]                                                     |
| 45 | ה.5. רשלנות (סעיף 35 לפקודת הנזיקין)                                                                      |
| 46 | ה.6. הפרת חובה חקוקה לפי פקודת הנזיקין [נוסח חדש]                                                         |
| 47 | ה.7.א. חוק המים, התשי"ט-1959 (להלן: חוק המים)                                                             |
| 48 | ה.7.ב. תקנות המים (מניעת זיהום מים) (בריכות אידי ואגירה), התשנ"ז-1997                                     |
| 49 | ה.7.ג. חוק התכנון והבניה, תשכ"ה-1965                                                                      |
| 50 | ה.7.ד. חוק רישוי עסקים, תשכ"ח-1968                                                                        |
| 50 | ה.7.ה. חוק החומרים מסוכנים, תשנ"ג-1993                                                                    |
| 50 | ה.7.ו. תקנות רישוי עסקים (סילוק פסולת חומרים מסוכנים), תשנ"א-1990 וכן, ככל הנראה, הפרת הוראות היתר הרעלים |

|                                                                                                                                                 |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ה.7.ז. חוק הגנת הסביבה (פליטות והעברות לסביבה – חובות דיווח ומרשם), תשע"ב-2012.....                                                             | 51 |
| ה.7.ח. חוק שמירת הנקיון התשמ"ד-1984.....                                                                                                        | 51 |
| ה.8. עוולות נוספות מכוח חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ופגיעה באוטונומיה .....                                                                     | 52 |
| ה.9. אחריות בעלת המקרקעין, רשות מקרקעי ישראל.....                                                                                               | 52 |
| פרק ו - סוגי ושיעור הנזקים .....                                                                                                                | 53 |
| פרק ז - התקיימות התנאים לאישור תובענה ייצוגית .....                                                                                             | 55 |
| ז.1. סעיף 8(א)(1) לחוק: התובענה מעוררת שאלות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה, ויש אפשרות סבירה שהן יוכרעו בתובענה לטובת הקבוצה ..... | 56 |
| ז.2. סעיף 8(א)(2) לחוק: תובענה ייצוגית היא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת בנסיבות העניין .....                                              | 57 |
| ז.3. סעיף 8(א)(4) ו-8(א)(5) לחוק: קיים יסוד סביר להניח כי עניינם של כלל חברי הקבוצה ייוצג וינוהל בדרך הולמת ובתום לב .....                      | 58 |
| פרק ח - סמכות מקומית ועניינית .....                                                                                                             | 58 |
| פרק ט - הסעדים המתבקשים .....                                                                                                                   | 59 |

## פתח דבר ותמציתו

1. סמוך לעיר אשדוד שוכנים שני אתרים להטמנת פסולת - הראשון הוא "**רתמים**" השוכן כק"מ וחצי צפונית לעיר אשדוד וכק"מ אחד מזרחית לרצועת חוף הים ומתפרס על שטח של כ-500 דונם; השני אתר הטמנת פסולת "**א.א. אשדוד**" הממוקם מזרחית לאתר "רתמים" בשטח של כ-250 דונם ואליו צמודות בריכות החמצון הישנות של העיר אשדוד המשתרעות על שטח של כ-370 דונם.
2. האתרים כולם, נמצאים במקרקעין המוקנים למשיבה 1 מכוח חוק רשות מקרקעי ישראל, תש"ך-1960. האחריות וניהול האתרים כאתרי פסולת הוקנו למשיב 2 ולמשיב 3 כל אחד על פי שטח שיפוטו, ולעניינו - **אתר רתמים** נמצא תחת אחריותו של המשיב 2 ו**אתר א.א. אשדוד ובריכות החמצון** נמצא תחת אחריותו של המשיב 3.
3. שלושת האתרים יחד יכוננו לעיל ולהלן - "**האתרים**", ולחוד "**רתמים**", "**א.א. אשדוד**" ו-"**בריכות החמצון**" בהתאמה.
4. האתרים נסגרו לפני מספר שנים בעקבות חריגות הפעלה, שכן הוטמנה בהם פסולת באופן החורג מהאישור שניתן להם. לאחר שנסגרו המטמנות רתמים וא.א. אשדוד (בשנת 2003 ו-2004 בהתאמה), ננטשו האתרים בלי שבוצעו פעולות שמירה או שיקום כלשהן, למעט כיסוי עילי חלקי בשכבת עפר.
5. עם סגירת האתרים, הם נותרו עזובים ללא פיקוח, ללא גידור ו/או שילוט מינימלי. כתוצאה מכך חדרו באין מפריע גורמים שונים לאתרים (כגון "גנבי מתכות" ו"נברנים"), חלקם במטרה להשליך פסולת וחלקם במטרה לכרות פסולת מתכת מתוך האתרים, וחלקם אף עשו כן תוך שימוש ברכבים ובכלים כבדים. כתוצאה מכך, נחשפה הפסולת המסוכנת לאוויר, והחומרים המוטמנים בקרקע החלו בתהליך של בערה.
6. בערות תת קרקעיות אלה, גרמו להתלקחות ושריפות חוזרות ונשנות לאורך השנים החל ממועד סגירת האתרים, תוך שעשן וחומרים מזהמים נפלטים לאוויר והציבור המתגורר באיזור (חבל יבנה, אשדוד והישובים הסמוכים להם), החל סובל קשות מזיהום אוויר.
7. ביום 16.5.2017, פרצה שריפה בבריכות החמצון. השריפה בערה כ-4 ימים, מיום 16 למאי ועד ליום 20 למאי 2017. ניסיונות כיבוי במים ולאחר מכן במי קולחין לא הועילו, עשן עלה מהאזור וריח חזק הורגש ביישובי הסביבה עד גוש דן. השריפה כובתה לבסוף בסיוע כלים הנדסיים כבדים שהושאלו מצה"ל וכיסו את מוקדי השריפה בעפר.
8. אירוע שריפה זה, תוצאה של הזנחה רבת שנים ואדישות לגורל הסביבה ולתושבים ביישובים הסמוכים, הביא בטווח הזמן הקצר לזיהום אוויר כבד, להרג של בעלי חיים ולפגיעה בצמחיה. בעקבותיו, הורגש באזור העיר אשדוד, היישובים הסמוכים לו (בכלל זה ניר גלים ובני דרום) בואכה תל אביב ריח חריף שמקורו בזיהום האוויר, ובאורח נס השריפה לא הביאה לפגיעה בחיי אדם.
9. בטווח הזמן הארוך גרם אירוע השריפה לצד אירועי הבערה החוזרים ונשנים, באופן מצטבר, לפגיעה בבריאות התושבים והעובדים באשדוד וסביבתה, באיכות חיהם, פגיעה בערך המקרקעין הסמוכים,



לזיהומים ולנזקים אקולוגיים חמורים, שחלקם ספק אם ניתנים לשיקום, ואחרים ניתנים לשיקום בהשקעה כספית גבוהה ביותר ובמשך שנים ארוכות.

9. לא היה זה כוח עליון, ולא הייתה זו גזירת גורל. כפי שיפורט להלן בהרחבה, הקמתם ותפעולם של אתרי הפסולת נעשתה מלכתחילה ברשלנות ובחוסר מקצועיות.

10. כפי שיתואר בהמשך, ומהעולה בין היתר מחוות דעת המומחים המצורפות לבקשה זו, נבנו אתרי הפסולת - רתמים (כאתר פסולת של העיר אשדוד וסביבתה), ולאחריו א.א. אשדוד ובריכות החמצון על בסיס מחצבות כורכר ישנות - **ללא תכנית מפורטת, ללא היתרים מתאימים, מבלי שנקבעו סטנדרטים של בטיחות והגנה על הסביבה** ובעיקר ללא בידוד מספק והגנה על קרקעית אתרי הטמנת הפסולת, ובריכות החמצון אשר יועדו לטיפול בשפכי העיר אשדוד.

11. **בשום שלב, מיום הקמת האתרים ועד ליום פריצת השריפות, לא נערך על ידי המשיבים הליך סדור של קביעת מדיניות סביבתית ובטיחותית בקשר עם האתרים.**

12. בתחילת שנות האלפיים, בניסיון לתקן את המצב התכנוני, נקבע כי תוך שנים ספורות תופסק פעילותן של הבריכות לחמצון שפכי העיר אשדוד (הסמוכה לאתר סילוק פסולת רתמים), והללו ישוקמו. השנים חלפו, המועדים עברו, והבריכות לא טופלו כראוי ולא דופנו בחומר מתאים המונע חלחול מזהמים לקרקע, ואלה המשיכו לפעול - באותה מתכונת עד לסגירתן הסופית בשנת 2003.

13. במהלך כל השנים הללו המשיכו השפכים המזוהמים אשר נותרו באתרים לחלחל לאדמה, תוצאה של אי פינויים מהאתרים ללא כל טיפול מתאים, תוך גרימת סיכון לזיהום מי תהום.

14. בסופו של דבר, הפעילות **באתר הטמנת הפסולת רתמים** הופסקה בהליך מנהלי של המשרד להגנת הסביבה ביום 30.6.2003. לאחר שנסגר, נעזב האתר כשהפסולת מכוסה בשכבת עפר דקה, מבלי שנעשו פעולות שיקום כלשהן כגון ניקוז התשטיפים וביגוז (הכלואים באדמה), כיסוי הפסולת בשכבת כיסוי מאסיבית בהתאם לתוכנית שיקום מאושרת וכו'.

15. **אתר א.א. אשדוד** הופעל על ידי חברות פרטיות שונות, ללא בקרה וללא פיקוח של המשיב 3. האתר חרג באופן משמעותי מהשטח שיועד לו בתוכניות המאושרות לכיוון צפון, ושטחי הפסולת הקבורים בו מגיעים עד לחלק הדרומי של אתר רתמים באופן היוצר שטח כמעט ורציף של פסולת הקבורה בקרקע. אתר א.א. אשדוד נסגר בשנת 2004 בצו בית משפט, זאת בשל החריגות הקשות מתנאי ההפעלה שנקבעו לו.

16. חמור מכך, קרקעית אתר רתמים ואתר א.א. אשדוד, שהוקמו על מחצבות כורכר ישנות, מגיעה בחלק מהמקומות כמעט עד למי התהום. היות ואתרים אלה הוקמו ללא כל איטום או תשתית, נוצר חלחול של מזהמים מאתרי סילוק הפסולת ותוכן בריכות החמצון ישירות למי התהום.

17. ואם בכל אלו לא די, עובר למועד השריפה עצמה, נמנעו מי מהמשיבים, מקום שהיו צריכים לעשות כן, מלבצע את המוטל עליהם בהתאם להוראות הדין החלות עליהם ובהתאם למטרות לשמן הוקמו המשיבים 2 ו-3, אשר תפקידן המוצהר הינו הגנה ושמירה על הסביבה.

18. המשיבים התעלמו מסימנים מקדימים לאירוע השריפה (כגון שריפות ספונטניות שפרצו תדיר (החל משנת 2009) באתרים, כתוצאה מהתלקחות החומרים המסוכנים הטמונים בקרקע בבואם במגע עם האוויר). אירועים אלה אמורים היו להדליק נורות אדומות אצל כל אחד מהמשיבים, אולם המשיבים כל אחד בדרכו, בחרו לטמון ראשם בחול, ולחכות לבואה של קטסטרופה סביבתית ידועה מראש, מבלי לנקוף אצבע.
19. יצוין, כי רובם המכריע של המסמכים הרלוונטיים, מצוי בידי המשיבה 1 רשות מקרקעי ישראל ובידי המשיבים 2 ו-3 ביחס לכל אחד מאתרי סילוק הפסולת שבתחום אחריותן, ובידי רשויות אחרות הרלוונטיות (בכללן עיריית אשדוד והמשרד להגנת הסביבה).
20. כפי שיפורט בהמשך, ב"כ המבקשים פנו טרם הגשת תובענה זו למשיבה 1 ולמשיב 2 וכן הגישו בקשות לפי חוק חופש המידע, לרשויות הרלוונטיות (המשרד להגנת הסביבה, רשות המים והביוב). המשיב 2 מסר תשובות מתחמקות, ואילו המשיבה 1 מלבד מכתב לקוני כי תשיב לב"כ המבקשים בהקדם - לא השיבה כלל.
21. בקשה זו לאישור תובענה ייצוגית נתמכת בין היתר גם בחוות דעת של מומחים. המבקשים סבורים, כי הבקשה דנא שלמה, מלאה וראויה, ומטרתה לשרת את טובת הקבוצה המיוצגת וטובת כלל הציבור.

## **פרק א – הצדדים**

### **א.1. המבקשים**

#### **המבקשת 1**

22. המבקשת 1, ד"ר איילה רונן, תושבת ניר גלים מזה עשור, ואם ל-4 ילדים. במקצועה, הינה ד"ר לפיסיקה ועוסקת בתחומים של פיסיקה סביבתית, והינה פעילה למען איכות הסביבה והטבע.
23. המבקשת 1 פעלה למניעת זיהומים שונים בסביבתה ואף נכחה במספר ישיבות בוועדות בכנסת בכל הנוגע לזיהומים המדוברים.
24. המבקשת 1 סבלה ועודנה סובלת מהזיהומים ובייחוד מזיהומי האוויר שמקורם באתרים.
25. המבקשת 1 שהינה כאמור פעילת איכות סביבה (מאז הגעתה לניר גלים), עוסקת רבות בפניה לרשויות השונות ביחס לזיהומים ומטרדים שונים בסביבתה, פעלה לאיסוף ותיעוד המצב הסביבתי באזור מגוריה, לרבות הזמנת חוות דעת ומסמכים מקצועיים רלוונטיים, והובילה מספר תביעות משפטיות הנוגעות לאיכות הסביבה באזור.
26. כיום משמשת המבקשת 1 יו"ר וועדת איכות הסביבה של ניר גלים. המבקשת מבצעת את כל פעילותה בנושא איכות הסביבה בהתנדבות, דבר אשר הצריך ומצריך ממנה להשקיע עד כה אלפי שעות עבודה.

27. מאז שעברה לאזור אשדוד, החלה המבקשת לסבול ממשבי רוח הנושאים עימם ריחות קשים שרובם נובעים משריפה, בעיקר בחילופי עונות ובזמן שהרוחות המנשבות היו צפוניות. מטרדי הריח היו בלתי נסבלים והורגשו בעצמה הדומה למטרד היוצרת ערימת צמיגים שרופים ממש מחוץ לבית. כתוצאה מכך, באופן תדיר המבקשת ומשפחתה ותושבי האזור נאלצו להסתגר בבתיים עד חלוף מטרד הריח הקשה, אך ללא הועיל.

28. מברורים שערכה המבקשת 1, עלה כי אזור המטמנות שמצפון לשוב - בוער מתחת לפני השטח וכי היא והתושבים מריחים את תוצרי השריפות התת קרקעיות. בסיוורם שערכה בשטחי המטמנות גילתה חבל ארץ בעל פוטנציאל נופי מדהים (שמורת טבע ירוקה המשקיפה אל הים), זרוע בערימות פסולת ענקיות, הבוערות מתחת לפני הקרקע, תוך שהעשן המיתמר מהן משווה לשטח מראה אפוקליפטי.

29. המבקשת 1 חשה שהרוח נושאת עמה מלבד מטרד ריח קשה, חומרים נוספים מלבד תוצרי שריפה קלאסיים. המבקשת פנתה לקבלת ייעוץ מד"ר מיכאל גרבר - מומחה לאיכות אוויר, אשר אישש לאחר בדיקה שביצע את החשש כי הרוח נושאת עמה חומרים רעילים שנפלטים מהמטמנות. גילוי זה הביא לדאגה רבה מאוד לשלום ילדיה ושכניה. ומאז קבלת הייעוץ מאת ד"ר גרבר פעלה המבקשת בניסיון לטפל במפגע, תוך פניה לרשויות השונות אך ללא הועיל.

30. המבקשת 1 החלה להתכתב עם הרשויות השונות (המשרד להגנת הסביבה, איגוד ערים אשדוד, רשות מקרקעי ישראל), ובצר לה נוכחה לדעת כי למטרד הזה "אין בעלים" או "כתובת" וכי הטיפול בו מועבר מיד ליד. גם לא זוהתה תכנית טיפול סדורה. המבקשת המשיכה לשלוח מכתבים, לדרוש טיפול מקצועי בשטח, נפגשה בנדון גם עם מנכ"ל המשרד להגנת הסביבה, אך דבר לא קרה.

#### מכתבי המבקשת 1 לרשויות השונות, מצ"ב ומסומנים כנספח 1.

31. במאי 2017 פרצה שריפה גדולה בבריכות החמצון הצמודות למטמנות, הוא אירוע השריפה. האזור כולו בער והתושבים חיו תחת מטרד שריפה נוראי במשך מספר ימים. המבקשת נוכחה לראות "בשידור חי" ובזמן אמת את אזלת היד של המשיבים והרשויות בטיפול המפגעים ומניעתם בשטח, והבינה כי התרחשותם והתחדשותם של אירועים מעין אלה (כגון אירוע השריפה), הינם עניין של זמן.

32. מכאן המסקנה המתבקשת, כי ככל יקרו אירועים נוספים (כגון אירוע השריפה) בעתיד, מקורם כאמור יהא במרבצי הפסולת הטמונה באדמת האתרים. כמו כן, ברור לכל כי חוסר הטיפול של הרשויות ואוזלת ידם - יפגע שוב בציבור, וכי אם המבקשת 1 לא תפעל לאלתר - משמעות הדבר היא כי תחיה כל חייה תחת "איום המטמנות".

33. לתפיסתה, הדרך היחידה להבטיח שמטרדי הסביבה ייפסקו אחת ולתמיד, היא פינוי הפסולת, ניקוי האתרים וביצוע **שיקום יסודי של השטח**. כך גם אין להסתפק בפתרונות קוסמטיים המוצעים על ידי גורמים שונים (כגון כיסוי שטח האתרים בשכבת עפר דקה), מה עוד שמלבד הצעות סרק שהועלו על ידי הרשויות השונות, רובם כלל לא מיושמים בשטח.

34. הזיהום החמור גורם למבקשת 1 כעס ותחושות של חשש לבריאותה ולבריאות משפחתה. עוד יצוין כי עד היום ממשיכים להגיע ריחות למגוריה של המבקשת בתקופות בהן יש רוחות דבר המלמד כי כיבוי השריפות לא בוצע בצורה ראויה וכי עדיין קיים מפגע.

## **המבקש 2**

35. המבקש 2, יונתן בן דוד, לשעבר תושב אשדוד וכיום תושב ניר גלים.
36. המבקש 2 הוא תושב האזור וככזה נחשף לזיהום נשוא התובענה.
37. המבקש 2 בעל תואר ראשון במשפטים ובמדעי המחשב ותואר שני בהנדסת תעשייה וניהול.
38. המבקש 2 פעיל סביבה היה חבר וועדת איכות הסביבה, כנציג ציבור בעיריית אשדוד בשנים 2007 עד 2011 ולאחר מכן חבר וועדת איכות הסביבה במושב ניר גלים.
39. במשך השנים סבל המבקש 2 מריחות קשים שעלו מהאתרים, ריחות של בעירה ושריפה וגם ריחות מתוצרים כימיים.
40. במהלך 4 השנים האחרונות גר המבקש 2 במושב ניר גלים. באירוע השריפה סבלו המבקש 2 ומשפחתו קשות כמו כל תושבי האזור מן העשן הסמיך והחומרים הרעילים שנשאו באוויר, והן מהבערות הפנימיות שהתחוללו במטמנות רתמים וא.א אשדוד, במועד שקדם לאירוע השריפה. יצוין כי הריחות הקשים שעלו מן האתרים גרמו למטרד ריח קשה ורציף שאינו נפסק, ובתקופות מעבר - אף גבר "ריח הכימיקלים" שעלה מהאתרים.
41. המבקש 2 יטען כי נגרם לו ולמשפחתו סבל קשה, כתוצאה ממפגע הריח והעשן העולים מן האתרים, באופן הפוגע באיכות החיים שלו ושל משפחתו. מפגע הריח והעשן אשר עלה מן האתרים לא אפשר למבקש 2 ולבני משפחתו להסתובב בחוץ, לא לשבת בגינה ולא לטייל מחוץ לביתו באוויר החופשי ולבטח שלא לנשום אוויר צח.
42. המבקש 2 פנה לכל הגורמים הרלוונטיים - משרדי ממשלה, עיריית אשדוד, לעיתונות, וכן לרשות מקרקעי ישראל - המשיבה 1, אך לדאבונו הבעיה לא באה על פתרונה.
- מכתבי המבקש 2 לגורמים הרלוונטיים ולרשויות השונות וכן פרוטוקול משיבת ועדה עירונית לאיכות סביבה - אשדוד מיום 13.5.2015 שבה השתתף המבקש 2, מצ"ב ומסומנים **כנספח 2**.
43. המבקש אף היה מעורב בישיבות אשר בהן נעשהנסיון לתת מענה למפגע.<sup>1</sup> המבקש 2 חש כעס וחשש לבריאותו משפחתו כמו כן הוא מאוכזב מחוסר היכולת לטייל בשמורת הטבע המצויה בשטח האתרים בואכה חוף הים התיכון. עד היום ממשיכים להגיע ריחות למגוריו של המבקש בתקופות בהן יש רוחות דבר המלמד כי כיבוי השריפות לא בוצע בצורה ראויה וכי עדיין קיים מפגע.

<sup>1</sup> ראו לדוגמא נספח 2. לינק: <https://www.ashdod.muni.il/media/16494121.pdf> פרוטוקול-15-1.pdf

## א.2. המשיבים

### המשיבה 1 - רשות מקרקעי ישראל

44. המשיבה 1, רשות מקרקעי ישראל (רמ"י), הינה רשות ממשלתית הפועלת מכוח חוק רשות מקרקעי ישראל, תש"ח-1960, ומנהלת את המקרקעין שבבעלות המדינה, הקרן הקיימת לישראל (קק"ל) ורשות הפיתוח. המשיבה 1 מחזיקה באתרים בשם מדינת ישראל, והיא כשלה בשימור אתרים אלה ובכך גרמה לזיהום סביבתי חמור ביותר.

45. תפקידה של רשות מקרקעי ישראל כך על פי אתר האינטרנט שלה הינם: "הקצאת קרקעות למטרות מגורים, דיור בר השגה, דיור ציבורי, תעסוקה, שטחים פתוחים ומטרות אחרות, במקומות ובהיקפים הנדרשים על פי צורכי המשק, החברה והסביבה, לרבות צרכים עתידיים. מתן שירותים לבעלי זכויות במקרקעי ישראל ככל הנדרש, לצורך ניהול זכויותיהם או מימושן. **שמירה על קרקעות כמשאב לטובת הציבור, הסביבה והדורות הבאים.** יישום הרפורמה במקרקעי ישראל והקניית הבעלות בנכסים עירוניים מהווניים לחוכריהם. קידום רישום הזכויות במקרקעי ישראל בפנקסי המקרקעין. רכישת קרקעות וסיוע למדינה בהפקעת קרקעות לפי כל דין, לרבות **למטרות סביבתיות.** ביצוע מדיניות המקרקעין שקובעת מועצת מקרקעי ישראל וכל תפקיד אחר הנוגע לניהול מקרקעי ישראל, המוטל עליה לפי כל דין או לפי החלטת הממשלה."

דף הכניסה לאתר המשיבה 1 מצ"ב כנספח 3.

### המשיב 2 - איגוד ערים לאיכות סביבה דרום יהודה

46. איגוד ערים לאיכות סביבה דרום יהודה, הינו תאגיד סטטוטורי שהוקם בשנת 1985 בצו שר הפנים מכוח חוק איגודי ערים, התשט"ו-1955 (להלן: "**צו ההקמה**" ו-"**חוק איגוד ערים**" בהתאמה), כאיגוד ערים לשמירה על איכות הסביבה על בסיס איגוד ערים לביוב, לסילוק אשפה ויתושים שהיה קיים עד אז.

47. תחום האיגוד הוא שטח שיפוטן של הרשויות המקומיות המאוגדות בו: רחובות, יבנה, נס-ציונה, מזכרת בתיה, קריית עקרון וגן רווה. את המשיב 2 (ככל איגוד ערים) מנהלת מועצה שחבריה הם נציגים של הרשויות המקומיות שבתחום האיגוד. צו ההקמה מקנה למשיב 2 ככל איגוד לשמירת ואיכות הסביבה סמכויות ותפקידים בתחום הגנת הסביבה המוענקים בחקיקה לרשות מקומית. הרשויות המקומיות המאוגדות באיגודי הערים משתתפות במימון תקציבו של האיגוד.

48. תפקידו המוצהר של המשיב 2 על פי צו ההקמה הוא לסייע לרשויות לפעול, ככל הדרוש, **לשמירה על איכות הסביבה ולשימורה ולעשות למניעת מפגעים סביבתיים בתחומו לרווחת חיי התושבים.**

49. על פי אתר האינטרנט של המשיב 2 - "מטפל האיגוד בתחומי איכות הסביבה השונים: **איכות האוויר והמים, מניעת מפגעי רעש ומפגעים לערכי טבע ונוף, הדברת יתושים, סילוק שפכים וטיפול בפסולת ומחזוריה. פיקוח ובקרה על פליטת מזהמים ממפעלים, קרינה וחומרים מסוכנים.** מיעץ סביבתי בוועדות התכנון ורישוי העסקים הפועלים בתחום האיגוד, מפקח על ביצוע תכניות פיתוח ובנין תוך שמירה על איכות הסביבה."

#### דף הכניסה לאתר המשיב 2 מצ"ב כנספח 4.

#### צו שר הפנים להקמת איגוד ערים לאיכות סביבה דרום יהודה מצ"ב כנספח 5.

50. כפי שיפורט להלן, בין המשיבה 1 למשיב 2 יש קשר הדוק, ובהקשרים רבים הם פועלים יחד. בסמוך לסגירת אתר רתמים ולגילוי הזיהום באתרים פנה המשיב 2 (בשנת 2002) לוועדה המחוזית לתכנון ובניה (מחוז מרכז, מרחב תכנון שורקות), והפקיד תכנית לשיקום אתר רתמים בוועדה המחוזית לתכנון ובניה מחוז המרכז (מרחב תכנון שורקות) שייעודה שיקום אתר רתמים (על בסיס תכנית המתאר המקומית) לשטח של 546.31 דונם, ועל כך בהמשך.

51. הפקדת התוכנית, הייתה ועודנה בבחינת מעט מדי ומאוחר מדי. יתרה מכך, התוכנית הופקדה לפני **למעלה מ-16 שנים** ועד עתה לא נעשה דבר לשיקום אתר רתמים. הפקדת התוכנית והצטרפותה של המשיבה 1 (בעל כורחה) בכדי להוציאה לפועל, משמעותה היא, כי המשיבים 1 ו-2 מודעים ומודים בנזקים שנגרמו לקרקע לאוויר ולמים אשר היו בתחום אחריותם.

52. נציין עוד כי אין זו הפעם הראשונה בה מתבצעים מעשים ומחדלים באתרים שבאחריות המשיב 2 ובידיעתו אשר הביאו לזיהום סביבתי נרחב. כך לדוגמא, **המשיב 2 ואחד ממנהליו מר יצחק קוגמן הורשעו בגין הפעלת אתר לסילוק פסולת (אתר "חרובים") שלא כדין והפעלת עסק בניגוד לרישיון עסק** (ת"פ 14-19459-08 מדינת ישראל נ' **איגוד ערים דרום יהודה**, בבית משפט השלום בירושלים, כב' השופט פולוק).

53. המשיב 2 ניהל את אתר רתמים משך שנים רבות בין באופן ישיר ובין באמצעות קבלני משנה. יוער, כי המשיב 2 מחזיק במקרקעין של אתרי הפסולת שבבעלות המשיבה 1 באמצעות הסכם או הסדר אחר אשר במועד הגשת בקשה זו, לא ידוע למבקשים.

54. יהא ההסכם או ההסדר בין המשיבה 1 למשיב 2 (אשר אינו ידוע למבקשים) אשר יהא, המשיבה 1 אפשרה למשיב 2 לפעול במקרקעין כראות עיניו, ללא בקרה וללא מתן דין וחשבון משך עשרות שנים.

#### **המשיב 3 - איגוד ערים לאיכות סביבה - אשדוד - חבל יבנה**

55. איגוד ערים לאיכות סביבה – אשדוד – חבל יבנה, הוקם בשנת 1985 על פי צו שר הפנים, כאיגוד ערים לשמירה על איכות הסביבה של אזור אשדוד וחבל יבנה. תחום האיגוד הוא שטח שיפוטן של שמונה הרשויות המקומיות המאוגדות בו: אשדוד, גדרה, גן יבנה, בני עיי"ש, חבל יבנה, מועצה אזורית ברנר, מועצה אזורית גדרות ונחל שורק.

#### דף הכניסה לאתר המשיב 3 מצ"ב כנספח 6.

#### צו שר הפנים להקמת איגוד ערים לאיכות סביבה - אשדוד חבל יבנה מצ"ב כנספח 7.

56. המשיב 3 ניהל את אתר א.א. אשדוד ובריכות החמצון משך שנים רבות בין באופן ישיר ובין באמצעות קבלני משנה. יוער, כי המשיב 3 פועל במקרקעין שבהם נמצאים א.א. אשדוד ובריכות החמצון שבבעלות המשיבה 1 באמצעות הסכם או הסדר אחר אשר במועד הגשת בקשה זו, לא ידוע למבקשים.

57. יהא ההסכם או ההסדר בין המשיבה 1 למשיב 3 (אשר אינו ידוע למבקשים) אשר יהא, המשיבה 1 אפשרה למשיב 3 לפעול במקרקעין כראות עיניו, ללא בקרה וללא מתן דין וחשבון משך עשרות שנים.
58. כפי שיפורט בהמשך, פעילותם של המשיבים 2-3 בהרשאתה של המשיבה 1 משך שנים רבות גרמה לשלל נזקים סביבתיים וזאת הן בשל אופן הקמת האתרים ותפעולם, עד לסגירתם בצו, והן נטישתם ללא כל טיפול סביבתי לאחר הפסקת הפעילות, דבר שגרם לנזקים סביבתיים נוספים אשר שיאם באירוע השריפה.
59. בהתנהלותם של המשיבים משך השנים הרבות ו(אי) הטיפול באתרים רב הנסתר על הגלוי. זאת הגם שמדובר בתאגידים שקיבלו הרשאה ייחודית וחריגה מהציבור לעשות שימוש במשאבי ציבור, לפקח ולשמור עליהם.
60. המשיבים פעם אחר פעם נמנעו מלשתף פעולה עם הנחיות הרגולטורים בכל הנוגע לתכנון, לרישוי ולבינוי של האתרים, פעלו לא פעם בניגוד להוראות ברורות ולצווים שהוצאו להם על ידי הרשויות ובית המשפט (תוך ניסיון לעקום), ומדיניותם הסביבתית **בפועל** אינה גלויה.
61. להלן בחלק המשפטי יובהר כי אחריותם של המשיבים למניעת זיהומים הינה אחריות חמורה ועליהם להוכיח כי נקטו בכל האמצעים כדי למנוע את הזיהום שנגרם לסביבה, דבר שלשיטת המבקשים לא נעשה.
62. בהתאם לתקנה 22 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, מצוינים המשיבים בצוותא חדא. בהתאם להוראות הדין, עליהם הנטל להראות כי נקטו בכלל האמצעים למניעת המפגע. יצוין גם כי המבקשים פנו אל המשיבים טרם הגשת הבקשה לאישור, כפי שיפורט להלן, אך הללו בחרו לדחות את טענות המבקשים ולא להתייחס לגופן.
63. באופן זה, לאחר שכלו כל הקיצין, לא נותרה למבקשים הברירה אלא לפעול ולהגיש בקשה זו.

## **פרק ב – התשתית העובדתית**

להלן תובא סקירה על כל אחד מהאתרים:

### **אתר רתמים - רקע כללי:**

64. אתר רתמים הוקם בשנות ה-60 של המאה שעברה כאתר הטמנת פסולת של העיר אשדוד וסביבתה ופעל באופן רציף עד לסגירתו בשנת 2003. האתר ממוקם כקילומטר מזרחית לחוף הים התיכון, מצפון לבתי הזיקוק ולאזור התעשייה הצפוני של העיר אשדוד. האתר נבנה על בסיס מחצבות כורכר ישנות, צורתו מאורכת וצורה, אורכו כ-1.2 ק"מ ורוחבו 0.5 ק"מ.

רתמים ממוקם באיזור טבעי בסמיכות לחוף, באתר חיות מוגנות רבות לרבות צביים חוגלות ועוד והשטח עצמו מחזיק צמחיה מוגנת רבה והינו נכס טבע ייחודי. אף התכניות החלות על שטח האתר רתמים וא.א

אשדוד מראות כי אלה מוגדרים כמרקם חופי (תמ"א 35), כ-"שמורת נוף" ו-"יער פארק חופי" (על ידי מובלעת תמ"א 22). עניינו רואות כי מדובר בשטח טבע וכך גם לשיטת המשיבים אשר הכינו את תכנית בר 1/287.

65. אתר רתמים ידוע גם כגוש 2039 חלקות 1,2,8,9,11,13.

עותק מנסח הרישום של רתמים מלשכת רישום המקרקעין מצ"ב ומסומן כנספח 8.

66. האתר נמצא ברום של כ- 25-30 מטר מעל פני הים. שטח האתר הכולל הינו כ-502 דונם, אשר מתוכם השטח ששימש לקבורת פסולת הינו כ- 370 דונם, והוא נחשב **למטמנה השלישית בגודלה בארץ**. נפחו הכולל של האתר כ-3,300,000 מ"ק. בעלת המקרקעין באתר כאמור הינה המשיבה 1.

67. רתמים, המטמנה השלישית בגודלה בארץ (אחרי חירייה וחיפה) – הוגדרה, כך על פי **"תוכנית לאומית לשיקום אתרי פסולת פעילים"** (אשר בוצעה עבור המשרד להגנת הסביבה - אגף פסולת בשנת 2010) - כאחת מ-10 המטמנות **בעלות הפוטנציאל הגבוה ביותר לזיהום סביבתי** ואחת מ-5 המטמנות **בעלות פוטנציאל זיהום אויר הגבוה ביותר בארץ**. כמו כן צוין כי באתר נוצר גז מתאן בכמויות מתאימות לניצול תעשייתי.<sup>2</sup>

68. החל מהקמתו, הופעל אתר רתמים במשך כ-20 שנה, על ידי "איגוד דרום יהודה לאשפה והדברת יתושים", עד לפיצול האיגוד לשני איגודים בשנים 1987/1988: ל"איגוד ערים לאיכות הסביבה דרום יהודה" (המשיב 2), ול-"איגוד ערים לאיכות הסביבה חבל יבנה - אשדוד" (המשיב 3). משנים אלו ואילך הופעל רתמים על ידי המשיב 2, במשך כ-16 שנים עד לסגירתו בצו בשנת 2003.

69. ברתמים בוצע סילוק פסולת בשיטת הקבורה "הסניטרית" ובהטמנה, והאתר שירת לאורך השנים את היישובים ומפעלי התעשייה בתחום פעילותם של המשיב 2 ושל המשיב 3. האתר קיבל פסולת ביתית ותעשייתית מאשדוד, יבנה, נס ציונה, רחובות, מזכרת בתיה, קריית עקרון ויישובי המועצות האזוריות שבסביבה. חלקה הישן יותר של המטמנה הוא בחלק המרכזי צפוני ועם השנים התפרסה היא לכיוון דרום ולכיוון מערב.<sup>3</sup>

### **ביצוע "סקר היסטורי":**

70. בשנת 2011 בוצע עבור המשרד להגנת הסביבה "סקר היסטורי" על אזור מטמנת רתמים. את הסקר ההיסטורי שבאתר הטמנה "רתמים" (מחודש פברואר 2011) ביצעה חברת אל. די. די. טכנולוגיות מתקדמות בע"מ, בהזמנת המשרד להגנת הסביבה (לעיל ולהלן: **"הסקר ההיסטורי"**).

הסקר ההיסטורי מצ"ב ומסומן כנספח 9.

<sup>2</sup> מתוך הסקר ההיסטורי, עמ' 1, פיסקה 5.

<sup>3</sup> ראו לעניין זה חוות דעת קרקע וכן הסקר ההיסטורי.



71. על פי הסקר ההיסטורי ניתן לחלק את השימוש שנעשה באתר רתמים לשני סוגים: מטמנה לפסולת מוצקה (ביתית ותעשייתית) ואזור שפיכת נוזלים (בעיקר ממקור תעשייתי).

72. על פי הסקר ההיסטורי, המטמנה קלטה פסולת ביתית ותעשייתית מהערים אשדוד, יבנה, נס ציונה, רחובות ומיישובי המועצות האזוריות בסביבה ופסולת תעשייתית ממקומות שונים בארץ.

73. לא קיים רישום של כמויות הפסולת שנקלטו במטמנה, אולם על פי ההערכות שונות, המפורטות בסקר ההיסטורי, האתר קלט מיום הקמתו בממוצע כ- 2,000 טון פסולת ביתית ביום וסה"כ מוטמנים בו כ- 3.3 מיליון מ"ק פסולת ביתית וכן פסולת תעשייתית בכמות של כ- 235,000 טון לפחות.

74. עוד עולה מהסקר ההיסטורי, כי פסולת תעשייתית נקלטה ברמתים בין השאר ממפעלי האזור: בתי הזיקוק, אגן כימיקלים, נמל אשדוד, תדיראן סוללות, אלתא, מרי-גד, אקרילן, הקורנס, מכון וייצמן למדע וארגמן.

#### 75. מדובר בכמות עצומה של פסולת!

חלקה הינה פסולת מסוכנת שיש בה לפגוע בבריאות האדם, החי והצומח, עליהם נמנים תושבי האזור וכן הציבור הרחב אשר בא שוהה האזור ובא במגע עם החומרים הרעילים הנפלטות מהאתרים.

76. סוגי החומרים השונים שנקלטו ברמתים והצפויים להימצא בפסולת שמקורה במפעלים הללו, כך על פי הסקר ההיסטורי - כוללים מגוון רחב של חומרים כגון: מתכות כבדות, חומרי הדברה, ממסים אורגניים מוכלים, כרומטים, דלקים, שמנים, פנולים, פסולת רפואית מלחים ודטרגנטים.<sup>4</sup>

77. מכאן, סוגי המזהמים הצפויים להימצא באתר רתמים כתוצאה מהטמנת פסולת זו מגוונים ויכולים להכיל מתכות, חומרי הדברה, ממסים אורגניים מוכלים, דלקים, שמנים, פסולת רפואית, מלחים ודטרגנטים. **מדובר בחומרים מסוכנים אשר היו אמורים להיות מטופלים בצורה סדורה ולא להיות מושלכים לאתר פסולת רגילה!**

78. כחלק מתהליך סגירת מטמנות בלתי מוסדרות שנערך בשנות ה-90, במסגרת תהליך ארוך שבוצע על ידי המשרד להגנת הסביבה, משרד הפנים, המועצה הארצית לתכנון ובניה, רשות מקרקעי ישראל ואחרים - נסגר גם אתר רתמים, בשנת 2003.

79. תהליך זה לוו בלא מעט קשיים ולחצים למנוע את הסגירה אשר הפעיל המשיב 2 כנגד החלטת הועדה הארצית לתכנון ובניה. בשנת 2000 קיבל אתר רתמים צו סגירה, שלא בוצע. בינואר 2003 הגישה עמותת

<sup>4</sup> עמ' 31-35 לסקר ההיסטורי. כפי האמור בסקר ההיסטורי מכונה – "דו"ח הממצאים, סקר היסטורי אתר הטמנה "רתמים", אשדוד". הסקר ההיסטורי אשר הוכן על ידי חברת אל. די. די טכנולוגיות מתקדמות בע"מ - הוזמן על פי בקשת אגף שפכי תעשייה, דלקים וקרקעות מזוהמות במשרד להגנת הסביבה ופורסם בפברואר 2011. הזמנת הסקר ההיסטורי נעשתה לאור זיהוי זיהום תעשייתי למרגלות אתר רתמים (לעניין זה ראו פרק המבוא בסקר ההיסטורי).

אדם טבע ודין עתירה לבית המשפט המחוזי בירושלים בדרישה לסגור את האתר. העתירה בוטלה בעקבות החלטת המועצה הארצית לתכנון ובניה לסגור את האתר

80. בעקבות ההחלטה, הגישו 14 עיריות ומעצות מקומיות ואזוריות, אשר הטמינו פסולת ברתמים, עתירה לבג"ץ בבקשה להתלות את הבקשה לסגור את רתמים עד למציאת מקור תקציבי לשינוע הפסולת לאתר הטמנה מוסדר חליפי במישור רותם בנגד (מטמנת אפעה).<sup>5</sup>

81. בעקבות העתירה, הגיעו נציגי המדינה והמשיב 2 להסכמות (שתוכן אינו ידוע למבקשים), ובהתאם לכך נמחקה העתירה, והאתר נסגר סופית בדצמבר 2003.

82. על פי חוות הדעת בנושא זיהום הקרקע, המצורפת לבקשה זו וההתייחסות אליה אשר תובא להלן - הנוזלים שנקלטו באתרים ובכלל זה בבריכות החמצון מוגדרים היום כחומרים מסוכנים, חלקם שפכי בית הזיקוק ושפכים מתעשיית האבן והשיש, ושפכה מביוביות.

83. לא קיים מידע מסודר על כמויות הנוזלים שנקלטו באתר ובבריכות אולם הסקר ההיסטורי מביא מידע על כ- 63,000 טון נוזלים מחברת "מרי-גד", בוצות ושמן וניקוי מכלי דלק של אוניות וכ- 162,000 טון של פסולת נוזלית ממפעל "מרצפת", יציקה ועיבוד מרצפות.

84. אולם, כתמים דמויי זפת נצפו באתר עוד בשנות ה-90' בשטח הבריכות המעידות על היקף כמות הנוזלים המצויה באתר. על פי הסקר ההיסטורי, גם **כיום ניתן לראות באזור כתמים שנוצרו כתוצאה מקליטת נוזלים באתר.**

#### **תכנית מתאר בר/287/1 "לשיקום אתר סילוק פסולת - רתמים":**

85. כפי שצוין לעיל - בשנת 2002, הופקדה בוועדה המקומית לתכנון והבניה שורקות תכנית המתאר בר/287/1 "לשיקום אתר סילוק פסולת - רתמים" (להלן: "**התוכנית**" או "**תוכנית השיקום**"), ולאחר מכן הועברה התכנית לאישור הוועדה המחוזית. התוכנית מתייחסת לשיקום מרבית שטח האתר - 546.31 דונם ומטרתה היו **שיקום האתר** וייעוד השטח ליער פארק חופי.

86. התוכנית התקבלה בוועדה המחוזית במרץ 2002, עברה דיונים במליאת הוועדה, בוועדה לשמירה על קרקע חקלאית, בוועדות משנה ועוד ולבסוף, פורסמה להפקדה באוגוסט 2010. לאחר מכן, לא היה ברור מי הגוף שאמור לבצע את התוכנית, לא הוצגו התחייבויות כספיות, ערבויות או לוחות זמנים לביצוע ולכן התוכנית לא קודמה למתן תוקף, ונשארה בגדר תוכנית "על הנייר".

תוכנית השיקום לרבות פרוטוקולי הדיונים בוועדה המחוזית בעניינה מצ"ב ומסומנים **כנספח 10**.

87. בשנת 2017, לאחר שעברו **15 שנים** מהפקדת התוכנית ו-**7 שנים מיום פרסומה!** ורק לאחר פריצת שריפות חוזרות ונשנות ששיאם אירוע השריפה - רק אז שבו המשיבה 1 והמשיב 2 לדון בתוכנית (בר/287/1) בניסיון למצוא מנגנון לביצועה.

<sup>5</sup> בג"ץ 5929/03.

88. ביום 5.2.2018, התקיים דיון בוועדה המחוזית לתכנון ובניה מחוז מרכז, ובו הסבירה נציגת המשרד להגנת הסביבה כי "התקבלה החלטת ממשלה לכיבוי הבעירות והן אכן כובו, השינויים שנעשו על פני האתר לא מהותיים, הפסולת כוסתה בחרסית." הנציגה ציינה עוד כי "חייבים לאשר את התכנית, כי אם לא הבעירות יחזרו".

מסמך החלטות ופרוטוקול הדיון של הועדה המחוזית מרכז מיום 5.2.2018, מצ"ב ומסומן כנספח 11.

89. לאחר שמיעת הדברים החליטה הועדה כי היא מאפשרת למשיבה 1 להצטרף כמגישת התכנית אותה הגיש המשיב 2 וכי יש להשלים את כל התנאים הנדרשים למתן תוקף לתכנית עד ליום 1.6.2018. לבסוף קבעה הועדה כי "היה ולא יושלמו התנאים, התכנית תבוטל ללא צורך בדיון נוסף."

90. ביום 7.8.2018 אושרה התוכנית בוועדה המחוזית לאחר שהושלמו התנאים הנדרשים למתן כניסתה לתוקף, והיא פורסמה ברשומות ביום 6.14.8.2018<sup>6</sup>.

#### סיכום חלק זה בעניין אתר רתמים:

91. מדובר באתר שטמונה בו פסולת מסוכנת ביותר ללא כל טיפול ראוי - 3.3 מיליון מ"ק של פסולת ביתית לצד 235,000 טון של פסולת תעשייתית, לכל הפחות, הטמונים באדמת רתמים (כך על פי הנתונים המופיעים בחוות הדעת בעניין זיהום קרקע, עמ' 13). מצב עגום ומסוכן זה הביא להתלקחות חוזרות ונשנות של הפסולת.

כתוצאה מכך, ועם תחילת הבערות, עשן סמיך החל לעלות מהאתרים, זרם לאוויר וכלל בתוכו חומרים רעילים. העשן הסמיך הביא לשחרור גזים רעילים המסוכנים לסביבה, למפגע ריח ולזיהום אוויר קשה - כל אלה מוכיחים שמדובר במחדל רבתי.

92. לאור המתואר וככל שלא יתבצע טיפול משקם בטווח הזמן הקרוב, תמשיך הקרקע באתר רתמים להזדהם והזיהום אשר החל לחזור למי התהום, רק ילך ויגבר.

התכנית עצמה מצורפת כנספח 10 לבקשה זו.

#### א.א.אשדוד

93. אתר א.א. אשדוד הוקם בשנת 2000 ויועד לשמש כאתר לסילוק פסולת יבשה בלבד. א.א. אשדוד מצוי תחת פיקוח ואחריותו של המשיב 3. האתר הופעל בתחילה על ידי חברת א.מ.א.ב. בע"מ ולאחר מכן על ידי "א.א. החברה הישראלית לטיפול בפסולת" (להלן: "החברה הישראלית").

94. א.א. אשדוד מצוי בתחומי השיפוט של עיריית אשדוד, וידוע גם כגוש 2050 חלקה 1.

עותק נסח לשכת רישום המקרקעין מצ"ב ומסומן כנספח 12.

95. בתקופת פעילות החברה הישראלית ולאחריה, עולה כי החברה הישראלית חכרה שטח במטמנת א.א. אשדוד, ופעלה בחלק מהשטח ללא רישיון עסק וללא היתר בניה. החברה הישראלית הטמינה פסולת על

<sup>6</sup> ילקוט פרסומים 7914

ובתוך הקרקע ללא תשתית מתאימה, ללא כיסוי מתאים וללא הידוק כנדרש וכן הטמינה פסולת אסורה לקליטה באתר זה.<sup>7</sup>

96. פעילות החברה הישראלית באתר א.א. אשדוד, שהייתה תחת פיקוחו של המשיב 3 או לכל הפחות נדרשת הייתה להיות תחת פיקוחם של המשיבה 1 והמשיב 3, יצרה "מציאות עגומה" בשטח וגרמה **נזקים סביבתיים ופוטנציאל לנזק סביבתי נוסף רב ממדים**.

97. לאחר שהחברה הישראלית חרגה מהתנאי הרישיון - **הוצא בשנת 2004 צו סגירה** לאתר א.א. אשדוד, והחברה הישראלית **עזבה את האתר מבלי שטיפלה בבעירות שנוצרו בשטח, מבלי לשקם את השטח ומבלי להשיבו ליעודו** - כשטח מיוחד. יובהר כי המשיבה 1 ולמצער המשיב 3 לא ביצעו כל פעולות לשימור ושיקום אתר א.א. אשדוד (לאחר שהחברה הישראלית לא נקטה בהן ועזבה את א.א. אשדוד). פעולות טיפול ושיקום נדרשות אלה היו והינן בהשגחתו ובאחריותו של המשיב 3 וכן של המשיבה 1 - בעלת המקרקעין.

98. בגין הפרות תנאי רישיון העסק, והפרות חלק מהתנאים והחובות של החברה הישראלית בחוזי ההרשאה שניתנו לה (להפעלת אתר פסולת) והוראות הדין, הוגש כנגדה וכנגד אחד ממנהליה (דוד אבו), כתב אישום (חע"מ 4332-04 **עיריית אשדוד נ' א.א. החברה הישראלית**), (בבית המשפט השלום באשדוד), ולאחר מכן הם הורשעו בעקבות הודאתם במסגרת הסדר טיעון.

99. בית המשפט (כב' השופטת נגה שמואל-מאיר) קבע בגזר הדין, כי - **"ניהול אתר להטמנת פסולת, במיוחד כאשר מדובר באתר בעל קיבולת הטמנה גבוהה, טומן בחובו אחריות סביבתית מוגברת, והפעלת אתר כזה בלי עמידה במלוא תנאי הרישיון הינה תופעה שיש לשרש מן היסוד. שומה על בית המשפט להרתיע את העוברים עבירות כגון אלה בהן הורשע הנאשם באמצעות ענישה מחמירה, ולשגר מסר חד משמעי וברור לציבור לפיו הפוגעים בסביבה תוך התעלמות מחוקי רישוי עסקים ומצווים שיפוטניים – ייתנו את הדין בשל כך."**

גזר הדין של החברה הישראלית ודוד אבו, מצ"ב ומסומן **כנספח 13**.

#### **דיווחים על בערות פסולת בא.א. אשדוד - "הכתובת הייתה על הקיר":**

100. על פי דיווחי המשרד להגנת הסביבה, בסיורים שנערכו באתר א.א. אשדוד כבר בשנת 2007, נראתה בערת פסולת ודו"ח שהוציא המשרד להגנת הסביבה בעקבות סיורים אלה, קובע כי האתר **"חייב בשיקום"**. נקבע גם כי נצפתה פגיעה בשכבות הכיסוי האדמה שנגרמה עקב חפירות של גנבי מתכות.<sup>8</sup>

101. על פי דוח איגוד ערים לאיכות הסביבה אשדוד - חבל יבנה (המשיב 3) לשנת 2008 עולה כי בתאריך 20.3.2008 אירעה באתר שריפת צמיגים.

עמודים רלוונטיים מדו"ח איגוד ערים לאיכות הסביבה אשדוד - חבל יבנה, מצ"ב ומסומן **כנספח 14**.

<sup>7</sup> מתוך גזר הדין בהליך חע"מ 4332-04 **עיריית אשדוד נ' א.א. החברה הישראלית לטיפול בפסולת בע"מ**, ניתן ביום 25.1.2012 (פורסם בנבו)

<sup>8</sup> מתוך חוות דעת מומחה קרקע, ע"מ 17

102. כך, בשנת 2009, איגוד ערים לאיכות הסביבה אשדוד - חבל יבנה (המשיב 3), דיווח על עליה בכמות התלונות על ריח שמקורו בשריפות באתר הפסולת.<sup>9</sup>

103. האתר נסגר סופית בשנת 2009 בעקבות אכיפה של עיריית אשדוד והמשרד להגנת הסביבה. על פי מכתבים שונים מאת המשרד להגנת הסביבה, האתר הופעל תוך חריגה גדולה מהשטח שהוקצב לו, חריגה מתנאי רישיון העסק ויצירת זיהום אויר קשה.<sup>10</sup>

104. בסיור מאוחר יותר שבצע איגוד ערים לאיכות סביבה של העיר אשדוד וחבל יבנה באתר א.א. אשדוד, מתאריך 18.10.2009, נצפו מספר מוקדים של שריפות תת קרקעיות ובאוויר היה "ריח של גומי שרוף". בנקודות בהן אירעו השריפות נצפתה שקיעה של הקרקע. האיגוד פנה למשיבה 1 בבקשה להתחיל בשיקום המקום.<sup>11</sup>

105. כך גם בשנים 2010, 2011 ו-2012, המשיב 3 מדווח בדוחותיו על **תלונות בנושא מפגעי ריח** שמקורם באזור א.א. אשדוד.

106. על פי "דו"ח מסכם לפני פעולות כיבוי" משנת 2013, בביצוע חברת א.א. מהנדסים בע"מ, ניתן לקבוע שא.א. אשדוד בוער, או בסכנת בעירה והתלקחות, באזורים שונים אשר משתנים עם הזמן (נדידת בעירות). על פי הדו"ח **האתר במצב מסוכן ואין להניחו ללא טיפול**. כיבוי הבעירות צריך להתבצע על ידי כריית הפסולת החמה, כיבוי בהזרקת סילוני מים וקירור הפסולת על פני משטח קירור שיוכן באתר.

### **ברירות החמצון**

107. ברירות החמצון מהוות למעשה מתקנים מיושנים ששימשו בעבר לטיפול בשפכי ישובים קטנים רבים בישראל. תהליכי הטיהור בברירות אלו התבססו על חשיפת השפכים לשמש, מה שאפשר גדילת אצות בשכבת המים העליונה, שחרור החמצן למים ופירוק המזהמים על ידי מיקרואורגניזמים במים.

108. מערכת זו רגישה מאוד לתנאי האקלים, טמפרטורה, אורך היום, ערבוב המים ועומס השפכים. ככל שעומס השפכים עולה, קצב ייצור החמצן יורד וכך גם קצב פירוק החומר האורגני. כאשר קצב הפירוק יורד עולים ריחות רעים מהברירות, מתרבים מפגעי היתושים ועוד.

109. ברירות החמצון, המצויות בשטחה של המשיבה 1 ובאחריותו של המשיב 3, הופעלו על ידי "איגוד משתמשי קולחי אשדוד - אגודת מים שיתופית חקלאית בע"מ", אשר עשו שימוש במי הקולחין, לאחר הטיפול, להשקיה (חלקאית).

110. במסגרת תב"ע 59/101/02/3 מספטמבר 1998 הוסדרה תכנית להקמה של מתקן טיפול בשפכים לעיר אשדוד. במסגרת תכנית זו שטח ברירות החמצון עתיד היה לעבור שיקום לאחר הפעלת מתקן הטיהור החדש.

<sup>9</sup> מתוך דו"ח איגוד ערים לאיכות הסביבה אשדוד - חבל יבנה לשנת 2009, עמ' 55.

<sup>10</sup> מתוך חוות הדעת לעניין זיהום קרקע, עמ' 16.

<sup>11</sup> מתוך חוות הדעת לעניין זיהום קרקע, שם.

111. על פי מידע משיבת ועדת הכנסת לפניית הציבור מיולי 2017 עולה כי היום משתמש האיגוד במי הקולחין של מתקן טיהור שפכים (להלן: "מט"ש") של העיר אשדוד.

פרוטוקול ישיבת ועדת הכנסת לפניית הציבור מיולי 2017 מצ"ב ומסומן כנספח 15.

112. בבקשה שהוגשה לוועדת חריגים בשם תאגיד המים יובלים באשדוד נכתב כי בשנת 2016 16.7% משפכי המט"ש החדש של אשדוד הם שפכי תעשייה ממפעלים שונים. הדעת נותנת כי כמות שפכים זו פחותה מכמות השפכים התעשייתיים שהוזרמו לבריכות החמצון וגם איכותם גבוהה יותר. לפיכך, ניתן להניח כי פוטנציאל זיהום הקרקע והמים מבריכות החמצון גבוה.

113. על פי עדויות שונות, בין היתר משיבות ועדת פניות הציבור של הכנסת במאי 2017 (נספח 15 לעיל), עולה כי בריכות החמצון הישנות של אשדוד הדיפו ריחות רעים במשך שנים ארוכות וגרמו למטרדים קשים לתושבים גם בשכונות מרוחקות מהן וזאת מעבר לנוק שנגרם בעצם חלחול המים המזוהמים למי תהום.

#### זיהום קרקע ומי תהום כללי:

114. היות והאתרים רתמים וא.א. אשדוד נבנו ללא תשתיות איטום וללא איסוף תשטיפים, הם מהווים פוטנציאל גבוה לזיהום קרקע ומי תהום.

115. על פי הסקר ההיסטורי, זיהום קרקע יכול להיגרם במקרים בהם הצטברו מזהמים במשך שנים ארוכות בבוצה ששקעה בתחתית הבריכות ובקרקע מתחת לבריכות. במקומות מסוימים מציין הסקר כי נמצאה הצטברות של אלפי קילוגרם של מתכות כבדות כמו כרום, ניקל, עופרת, קדמיום ואפילו כספית.

116. ביום 2.2.2009 נערך סיור רב משתתפים בהשתתפות ד"ר ענת רוזן, מנכ"לית איגוד ערים לאיכות הסביבה אשדוד – חבל יבנה (המשיב 3); מר גד עופר, מרכז פסולת מוצקה וסביבה חקלאית באיגוד ערים לאיכות הסביבה אשדוד – חבל יבנה; מר שרון פלוטניצקי, מרכז בכיר לפסולת מוצקה ומנכ"ל המשרד לאיכות הסביבה דאז שי אביטל באתר הפסולת א.א. אשדוד (להלן: "סיור המשרד לאיכות הסביבה"). בעקבות סיור זה נשלח ביום 8.3.2009 מכתב ממר שרון פלוטניצקי מרכז בכיר לפסולת מוצקה במשרד לאיכות הסביבה (כפי תוארו אז) ובו נכתב בין היתר כך:

"אתר רתמים הופעל ע"י איגוד ערים דרום יהודה ונסגר בעקבות הליך אכיפה של מחוז המרכז.

אתר אשדוד, האתר נסגר בעקבות הליכי אכיפה של מחוז דרום ושל עיריית אשדוד. אתר אשדוד חרג מתחום התוכניות שאושרו לו ומונח כיום על קצהו הדרומי של אתר רתמים.

1. דרך הגישה לאתר אשדוד אינה חסומה, כך שניתן להגיע אל הפסולת באתר בנקל.

2. הפסולת בשלושת התאים באתר אשדוד בוערת בעירה פנימית.

....

5. כתוצאה מהבעירה החלה התמוטטות של פני השטח באתר אשדוד."

עוד עלה בסיור כי אותרה התמוטטות בשולי האתר והורגשו **ריחות צחנה כבדים**. ועולה כי קיימת **סכנת פיצוץ** כתוצאה מהביו-גז באתר וכי לא נערכה כל הערכת סיכונים לתרחיש כזה.

מכתב ממר שרון פלוטניצקי מרכז בכיר לפסולת מוצקה במשרד לאיכות הסביבה מיום 8.3.2009 מצ"ב ומסומן **כנספת 16**.

117. בדברי ההסבר ל"הצעה להחלטה" שהוגשה לממשלה בעניין "שיקום אתרי הטמנת הפסולת רתמים וא.א. אשדוד, שהוכנה על ידי המשרד להגנת הסביבה בשנת 2014 נכתב כי סגירת האתרים נדרשת "נוכח **סיכון לזיהום אויר חמור** כתוצאה מבעירות נרחבות המתרחשות בימים אלה במטמנות ... ונוכח **פוטנציאל ממשי להתפשטות הבעירות והחמרת מצב ... תוך סיכון חמור לבריאות הציבור**". כמו כן נכתב כי האתר הינו "מפגע קשה מאד של זיהום אוויר וריח ויתכן שגם של זיהום מים וקרקע".

"הצעה להחלטה" שהוגשה לממשלה בעניין "שיקום אתרי הטמנת הפסולת רתמים וא.א. אשדוד, שהוכנה על ידי המשרד להגנת הסביבה בשנת 2014 מצ"ב **כנספת 17**.

118. בזמן סיור המשרד להגנת הסביבה, נראה כי **השטח פתוח לרווחה**, אינו מגודר, **אין שום שמירה או מחסום** שמונע כניסת סקרנים, מחפשי גרוטאות, מציתי שריפות או אחרים לשטח ההטמנה, בריכות החמצון או השטחים בהם בוצעו פעולות כיבוי.

119. בתחילת הסיור נראתה **ערימה של שברי מצברים** ועל חלקם ניתן היה לזהות שמות יצרנים כולל "שנפ" ו"מצברי וולקן". על חלק מהמצברים היה ניתן לזהות את התאריכים 1979 ו-1980. חשוב לציין כי **מצברים מכילים מתכות רעילות ומסוכנות ולכן מהווים מקור וודאי לזיהום קרקע ומקור פוטנציאלי לזיהום מי תהום**.

120. באזור בריכות החמצון נראו ערימות חומר בתוך הבריכות, מכוסות צמחייה **וברור שלא נעשו שום פעולות שיקום, חפירת בוצה מזוהמת וכדומה מאז סיום פעילות הבריכות**.

121. לעניין סיור המשרד לאיכות הסביבה, ראו עוד עמ' 17-18 בחוות דעת זיהום קרקע מאת המומחית - הגב' רוני בריל.

## **זיהום הקרקע באתרים**

### **זיהום קרקע - אתר רתמים**

122. אתר רתמים נבנה ותופעל ללא תשתיות אטומות, ללא איסוף תשטיפים וללא טיפול כלשהו בפסולות השונות שהגיעו אליו. על כן, קיים פוטנציאל גבוה לזיהום הקרקע, מי התהום והצטברות של גזים באתר ובקרבתו.

123. על פי הסקר ההיסטורי - בוצע דיגום קרקע בעקבות ממצאים ויזואליים של קרקע שנחשדה כמזוהמת ממזרח למטמנת רתמים. באותו דיגום נלקחו שלוש דוגמאות מעומק רדוד של פחות ממטר. אחד.

124. על פי ממצאי הדיגום, בשטח של כארבעה דונמים נמצא זיהום קרקע ממקור תעשייתי. בדגימות נמצאו ריכוזים חורגים בעשרות ומאות אחוזים מערכי הסף של דלקים, שמנים, חומרי הדברה, חומרים נדיפים וסמי-נדיפים ומתכות.

125. חלק מהממצאים אף מעידים על זיהום ישן, למשל המצאות של חומרי הדברה שאינם בשימוש שנים רבות כמו DDT ו-DDE.

126. כל אלה מהווים מקור מתמשך אף לזיהום מקורות מים.

127. בשנת 2012, בוצע דיגום קרקע וגזי קרקע נוסף ברמתים שבוצע על ידי המשרד לאיכות הסביבה באמצעות חברת וינדקס. על פי הדוח בוצע דיגום קרקע במספר אזורים בהם היו עדויות לשפיכת נוזלים בעבר. כמוכן בוצע דיגום גז קרקע בגוף הפסולת במספר עומקים. לעניין זה ראו פירוט בעמודים 27-28 לחוות הדעת של גב' בריל.

128. מהדו"ח עולה כי מבדיקת הקרקעות באזור שפיכת הנוזלים נמצא כי הקרקעות מכילות מזהמים מקבוצות שונות בריכוזים החורגים מהתקן המותר, לעיתים בעשרות ומאות אחוזים מערכי הסף האפשריים.

129. הערכת הסוקרים הייתה כי בכל אזור שפיכת הנוזלים יש כ-104,500 מ"ק של קרקע מזהמת לפינוי. בדיגום שבוצע בגוף הפסולת נמצא זיהום קרקע בריכוזים חורגים מערכי הסף במתכות ובמרכיבי דלקים.

130. גם בדיגום גז הקרקע, באזור שפיכת הנוזלים ובגוף הפסולת, נמצאו ריכוזים חורגים מערכי הסף של חומרים אורגניים מוכלרים ומרכיבי דלקים.

131. למען המחשת חומרת ועוצמת המפגע והזיהום המדובר נפנה לתמונות המצורפות לחוות הדעת בנושא הקרקע, לתמונות אשר צולמו במסגרת ביצוע הסקר ההיסטורי בשטח רתמים (נספח א') לסקר ההיסטורי, ותמונות שצולמו בסיוור המשרד לאיכות הסביבה.

התמונות הממחישות את הזיהום בקרקע מצ"ב ומסומנות כנספח 18.

#### זיהום קרקע – אתר א.א. אשדוד

132. באתר א.א. אשדוד הוטמנה פסולת ללא תשתיות. האתר הופעל בחלק מזמן תוך חריגה מתנאי רישיון העסק וכן היו עדויות רבות על בעירת פסולת פנימיים וגלויה. על כן, קיים יסוד להניח כי קיים באתר זיהום קרקע לפירוט נוסף בעניין זה ראו את חוות דעת המומחית.

#### זיהום קרקע – בריכות חמצון

133. כאמור לעיל, במאי 2017 פרצה שריפה באזור בריכות החמצון. בהתאם לדו"ח דיגום "ערימות מט"ש אשדוד הישן" שפורסם על ידי חברת "איזוטופ" ביוני 2017 עולה כי איגוד ערים חבל אשדוד חבל יבנה שכר את שירותי החברה לדיגום ערימות בוצה וחול בשטח בו אירעה השריפה. להלן לינק לדו"ח



<http://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/FreedomofInformation/Documents/%D7%A7%D7%A8%D7%A7%D7%A2%D7%95%D7%AA/digommatashashdod18062017.pdf>

דו"ח דיגום "ערימות מט"ש אשדוד הישן" שפורסם על ידי חברת איזוטופ מיוני 2017 מצ"ב ומסומן **כנספח 19**.

134. בכל דוחות הדיגום נמדדו ריכוזים גבוהים של מרכיבי זלקים (ערך סף = 500, ריכוזים בין כ-2,400 ל-30,500 חלקי מיליון). כמו כן נמדדו ריכוזים גבוהים של מתכות במיצוי חומצי (בעיקר קדמיום וניקל ובדוגמה אחת גם כרום, נחושת, עופרת ואבץ).

135. המלצות עורכי הסקר היו כי יש לבצע **סקר משלים** בכל שטח הבריכות על מנת לקבוע את ריכוז מרכיבי הדלקים והשמנים וכן את ריכוז המתכות בבריכות.

#### **זיהום מי תהום**

136. על פי "דו"ח מצב איכות מקורות המים בישראל והפעולות שנקטו למניעת זיהומים 7/2006" שהוגש לוועדת הכלכלה של הכנסת עולה כי רשות המים מבצעת ניטור מי תהום בקרבת אתרי פסולת לא פעילים וביניהם אתר רתמים.

137. על פי סקר היסטורי משנת 2014, באזור האתרים מותקנים כ-16 קידוחי ניטור פסולת שונים. במסגרת הבדיקות שנעשו התגלה כי קיימות עדויות לזיהום בממסים בקידוחי השפד"ן הנמצאים ממערב למטמנת רתמים וכי בקידוחים בסביבה נמצאו מתכות, דטרגנטים, חומרי הדברה וחומרים אורגניים נדיפים.<sup>12</sup>

138. בשנת 1991 בוצעו קידוחי ניטור במקטע הצפוני של המטמנה. הקידוחים חדרו מספר מטרים מתחת למפלס פני המים. בקידוחים אלו רואים בברור כי ישנו זיהום במי התהום אשר מקורו בחלחול של תשטיפי אשפה אל מי התהום.<sup>13</sup>

139. באוגוסט 1991 בוצע דיגום מי תהום מ-11 קידוחי ניטור באזור המטמנה בו נמדדו ריכוזים גבוהים של כלורידים וניטראטים ביחס לריכוזי הקרקע. הנתונים הללו מראים כי אכן ישנו זיהום במי התהום מתחת לרתמים ובמרחק של כ-100 מטרים ממערב לרתמים.

140. על פי דוח רשות המים על מצב מי התהום באקוויפר החוף משנת 2015 עולה כי ב-3 קידוחים ברתמים נמצא זיהום באתר רתמים (ברמת "אינדקס 4" המעיד על סטייה מהתקן - סיכון לזיהום המים ופגיעה באיכותם) בעיקר ממתכת הניקל ומתכות אחרות.

דפים רלוונטיים מדו"ח רשות המים על מצב מי התהום באקוויפר החוף מצ"ב ומסומנים **כנספח 20**.

141. החלחול מבריכות החמצון ומאתרי סילוק הפסולת, הובילו לזיהום של אקוויפר מי התהום הנמצא תחת שטח האתרים. עדויות ראשונות לזיהום זה נצפו במסגרת החקירה הראשונית של האתר שנעשתה על ידי חברת אל. די. די (2011) (נתונים אשר פורסמו בסקר ההיסטורי) ושל חברת אקולוג הנדסה בע"מ

<sup>12</sup> ראו פרק 3.2 - "זיהום מי תהום" בחוות דעת זיהום קרקע, עמ' 29.  
<sup>13</sup> ראו פרק "זיהום מי תהום" בחוות דעת זיהום הקרקע, שם.

שהוזמנה בעבור רשות המים (2013) (לעיל ולהלן: "דו"ח רשות המים"), כאשר הנתונים מצביעים על התגברות היקף הזיהום עם הזמן.

142. ממצאי הניטור המסוכמים בדו"ח רשות המים משנת 2013 מצביעים על חריגות ביחס לתקני מי שתיה ונמצאו בהם חומרי הדברה ומתכות כבדות.

143. דו"ח רשות המים משנת 2013 מתייחס לזיהום המים באתר רתמים ובבריכות החמצון, וקובע:

**"מזהמים ממשפחת חומרי הדברה אשר נמצאו בריכוזים חורגים מהמותר על פי תקן הם Atrazine ו-Alachlor. מזהמים אלה נמצאו במימיהם של קידוחים נפת רתמים 7 ו-8."**

עמודים רלוונטיים מתוך דו"ח רשות המים מצ"ב ומסומנים כ**נספח 21**.

144. בסיכום דו"ח רשות המים והמלצות להמשך נקבע כי הפעולה ההכרחית הראשונה המומלצת היא **"הרחקת מוקדי הזיהום ושיקום האתר – אנו ממליצים לטפל בבריכות השפכים, בשפכי הבריכות ובמטמנה עקב תרומתם אורכת הטווח לזיהום מי התהום"**.<sup>14</sup>

145. כתגובה לזיהום האזורי, הוגשה בקשה למתן צו מניעה בבית המשפט השלום ברחובות על ידי **אדם טבע ודין נ' איגוד ערים לאיכות הסיבה דרום** (רחובות) 1139/03. הצו התבקש למניעת המשך השימוש באתר רתמים.

146. למרות המלצות הדו"ח משנת 2003 וקביעת בית המשפט, כי המשיב 2 לא עשה במשך שנים דבר, ורק לאחר שארגון אדם טבע ודין הודיעה על כוונתה לשקול המשך צעדים משפטיים בגין המשך השימוש באתר רתמים, נסגר האתר כפי שקבעה החלטת המועצה הארצית לתכנון ובניה בחודש פברואר בשנת 2003, עד לסגירתו הסופית בדצמבר 2003.

147. כך למעשה, חלף הזמן הרב שעבר מיום סגירת האתרים ועד ליום זה, ולמרות שברור לכל כי האתרים מהווים מפגע סביבתי ומזוהמים קשות - טרם נעשה דבר לשיקום הזיהום החמור הנגרם בשל אוזלת ידם של המשיבים - האחראיים לשמירה על האתרים.

148. הזיהום הסביבתי מאתרי הטמנת הפסולת רתמים ובריכת החמצון אינו מוגבל לאזור רתמים בלבד.

149. נמצא כי מאגרי הבוצה בבריכות החמצון מזהמים אף הם את מקורות המים. מי התהום זוהמו בעקבות חלחול משמעותי מהבריכות, שהגיע לבארות מי התהום.

150. עוד נמצאו ריכוזים מרביים של רוב המזהמים בחלק הממוקם מזרחית לרתמים ובחלקה המרכזי. התוצאה של חלחול תשטיפים שונים מזהמים תוצאה של הפסולת שהוטמנה באתר היא שנתגלו באקוויפר המים הנמצא מתחת לרתמים ובריכות החמצון. נתגלו ריכוזי חומרים המסוכנים לבני אדם במי התהום ובכללם מתכות כבדות וחומרי הדברה, המלווים בריכוזי מזהמים נוספים. וכך נכתב לעניין זה בדו"ח רשות המים:

<sup>14</sup> דו"ח רשות המים, עמ' 20.

**"ממצאי החקירה מצביעים על קיומה של קרקע מזהמת שמקורה בשפכים תעשייתיים ובהטמנה של פסולת תעשייתית ללא כל תשתית או לצמצום ההשפעה על הסביבה."**

ובהמשך :

"ריכוזם של חומרי הדברה נבדקו בדגימות קרקע בכל מוקדי הזיהום (מלבד המטמנה). ריכוזם של חומרי ההדברה הבאים : ... נמצאו גבוהים ברוב מוקדי הזיהום וחרגו בשני סדרי גודל ואף יותר ביחס לריכוזי הסף." <sup>15</sup>

151. לסיכום פרק זה, ניתן לומר, שלמרות אחריות המשיבים לזיהום מי התהום במקרקעין שבבעלותה של המשיבה 1 - מאגרי מים תת קרקעיים שהינם חלק מאקוויפר החוף והנתונים הברורים לגבי זיהומי-המשיבים לא פעלו למניעת הזיהום לא כל שכן לשיקום מי התהום, כדי להקטין את עוצמת הזיהום שנע במורד הזרימה.

152. נתוני הפליטה לקרקע המובאים בחוות דעתה של מומחית הקרקע הגב' רוני בריל ומצביעים בין היתר על קשר ישיר בין הטמנת הפסולת לרבות פסולת מסוכנת ותשטיפים שונים לבין זיהום מי התהום. דו"ח רשות המים מעיד אף הוא על כך שדליפות השפכים התעשייתיים מאתר רתמים ומבריכות החמצון לא פסקו. כך שגם לאחר כמעט ארבעה עשורים של זיהום מתמשך באתרים, המשיבה 1 - בעלת הקרקע, לא ראתה לנכון למנוע את האסון האקולוגי ולא טפלה במאגרי הבוצה ובזיהומים האחרים המצויים באתרים, תוך שהם מחלחלים לתת הקרקע ומזהמים את מי התהום.

### **בעירות תת קרקעיות**

153. על פי מכרז שפרסמה המשיבה 1 לאיתור קבלן כיבוי בעירות, עולה כי במחצית השנייה של שנת 2014, ביצעה חברת "איזוטופ" סקר מיפוי בעירות תת קרקעיות, במסגרתו נמצאו 34 בעירות רדודות ברתמים.

### **סיכון פוטנציאלי**

154. על פי אתר המשרד להגנת הסביבה קיים חשש לזיהום קרקע, זיהום מי תהום, פליטת גזי חממה ואף סכנת פיצוץ כתוצאה מדליפה לא מבוקרת של גז מתאן שנוצר באתרי פסולת.

### **מי שתיה**

155. על פי דו"ח תאגיד המים והביוב "יובלים אשדוד", לשנת 2016, מקבלת העיר את רב מי השתייה שלה מחברת "מקורות" וכ-1.8% מבאר הפקה "באר מטפיק".

156. על פי דו"ח תאגיד המים והביוב "יובלים אשדוד" לשנת 2011 באר מטפיק נמצאת באזור התעשייה, ברחוב המדע, כ-3 ק"מ מזרם לאתר "רתמים" וקיים סיכון כבד כי באר מטפיק זוהמה בשל קרבתה לרתמים. <sup>16</sup>

<sup>15</sup> דו"ח רשות המים, עמ' 3.

<sup>16</sup> לעניין זה ראו חוות דעת זיהום קרקע, פרק 3.6 (מי שתיה).

## סיכום

157. התנהלותם ארוכת השנים בתחומים הסביבתיים של המשיבים 2 ו-3, מאופיינת בהצהרות רבות ומעשים מועטים. מבט על התנהלותם של המשיבים לאורך השנים, החל משלב התכנון (ככל שהיה קיים) של אתרי סילוק הפסולת ובריכות החמצון ועד ימינו, מציג תמונה עגומה של מחדלים מתמשכים בכל הנוגע טיפול בבעיית המפגעים הסביבתיים באזור המטמנות ובריכות החמצון, וזאת על אף פניות רבות מהציבור והתערבותן של הרשויות ובכלל זה המשרד להגנת הסביבה ולמרות שהבעיה מוכרת למשיבים משך שנים רבות.

158. מסקירת העובדות מתגלה בפנינו מצד אחד תמונה עגומה של זיהום קשה בשטח שהינו אזור טבעי, שבחלקו (הצפוני) מהווה שמורת טבע בלתי מוכרזת, ומן הצד השני אוזלת יד והזנחה פושעת משך שנים רבות. כך ולמרות האחריות המוטלת על כתבי המשיבים החל משנות התשעים ועד סגירת האתרים, לא נעשה כל ניסיון לתקן את המצב הסביבתי, למרות שנקבע בצו כי תופסק פעילותן לאלתר וכי האתרים ישוקמו.

159. האירועים המתוארים באופן כרונולוגי, מראים כי ה"כתובת הייתה על הקיר" (שיאה הוא אירוע השריפה), וצירופם בזה אחר זה אינו מותיר מקום לספק ומובילה למסקנה אחת ויחידה, כי **המשיבים התרשלו בתפקידם ונמנעו באופן בוטה מלטפל במפגעים הסביבתיים במטמנות הפסולת ובבריכות החמצון, תוך התעלמות בוטה מהוראות החוק ואף ניסו למנוע ולמצער לדחות את סגירת אתר רתמים, שעה שידעו כי האתר מהווה "פצצה מתקתקת"**.

## **1.ב. המצב הסטטוטורי של האתרים ובריכות החמצון**

160. לפעילות הכרוכה בחומרים מסוכנים דרוש מערך אישורים משולש – על הפעילות להיעשות בהתאם לדיני התכנון והבניה (קרי, עליה להיות תואמת את תכנית המתאר והתוכניות המפורטות החלות על השטח, ועל הבנייה להיעשות בהתאם להיתר בנייה), על הפעילות להיות בהתאם לרישיון עסק, ועל העסק להחזיק ברישיון להטמנת פסולת מסוכנת (הכולל, על דרך הכלל, הוראות לעניין בטיחות הפעילות, הערכות לחירום, ופינוי וטיפול ברעלים).

161. כפי שנראה בהמשך, האתרים הופעלו ללא האישורים הנדרשים על פי דין, תוך שהינם מאפשרים לגורמים שונים, חלקם בלתי חוקיים - לפעול באתרים ללא בקרה מינימאלית וללא כל הפרעה או התערבות.

162. לאור אוזלת ידם של המשיבים והתפרצות השריפות באתרים אשר היווה סכנה מוחשית וברורה לסביבה, נדרשה התערבות ממשלתית.

163. כך, ביום 4.5.2014 התקבלה החלטת ממשלה מס' 1583 שכותרתה "שיקום הטמנת הפסולת רתמים וא.א. אשדוד" שעניינה של החלטה זו תקצוב בסך של 63 מיליון ₪ המיועד למנוע זיהום אוויר חמור כתוצאה מבעירות נרחבות המתרחשות באתרים. החלטת ממשלה זו קובעת בין היתר כך :

"נוכח פוטנציאל ממשי להתפשטות הבעירות והחמרת המצב באתרים תוך גרימת סיכון חמור לבריאות הציבור :

1. לקבוע, מבלי לגרוע מכל אחריות לפי דין המוטלת על גורם אחר, ומעיקרון "המזהם משלם", כי המדינה פועלת במצב החירום שנוצר באתרים על-מנת למנוע את הסיכון החמור לשלום הציבור והסביבה בדרכים ובאמצעים שיפורטו להלן."

ובהמשך :

5. לקבוע כי כלל הפעולות לתכנון וליישום תוכנית הכיבוי, למעט פעולות השימור, יבוצעו בתוך תקופה שלא תעלה על 18 חודשים מיום קבלת החלטה זו. לקבוע כי שלב שימור מצב האתרים לאחר כיבויים יחל מיד לאחר סיום יישום תוכנית הכיבוי.

6. לתקצב את רשות מקרקעי ישראל לצורך יישום החלטה זו בסכום של כ- 63,000,000 ₪...

לבסוף קובעת החלטת הממשלה כי :

10. לקבוע כי המימון שניתן לטיפול באתרים על פי החלטה זו, הינו קדם-מימון בלבד וכי ההחלטה לפעול לטיפול באתרים אין בה כדי לגרוע מאחריותם של הגורמים שניהלו, הפעילו ועשו שימוש באתרים אלה, במישרין או בעקיפין, בין היתר מכוח דיני הגנת הסביבה ובהתאם לעיקרון "המזהם משלם". אין בהחלטה זו כדי להוות ויתור על זכות מזכויותיה של המדינה, לרבות הזכות לדרוש שיפוי והחזר הוצאות בגין הפעולות שיתבצעו מכוח החלטה זו."

(ההדגשות אינן במקור)

החלטת ממשלה מספר 1583 מיום 4.5.2014 מצ"ב ומסומנת כנספח 22.

164. כבר עתה נציין כי בידי המבקשים מידע חלקי בלבד, בין היתר משום שהמשיבים נמנעים מלגלות מידע רלוונטי אודות ההיתרים, החוזים והרישיונות שניתנו על ידי המשיבים לגורמים השונים לרבות ההתקשרות בין המשיבה 1 למשיבים 2 ו-3. חרף פניות הן למשיבים הן לרשויות, לרבות פניות על פי חוק חופש המידע, וחרף היותו של המידע מידע ציבורי שאמור להיות נגיש לכל, טרם התקבלו ו/או גולו למבקשים ההיתרים, רישיונות העסק והיתרי הרעלים. האמור בפרק זה הוא על יסוד המידע הפומבי הקיים, ולאחר גילוי כלל המסמכים האמורים, יושלם הטיעון ככל שיידרש.

#### **ב.1.א. המצב התכנוני**

165. על פי תב"ע 20/101/02/03 אשר אושרה למתן תוקף בחודש אוגוסט 1978, ניתן לראות את קיומן של בריכות החמצון. בחודש ספטמבר 1998 הוסדרה הקמת מתקן טיפול בשפכים לאשדוד במסגרת תב"ע 29/101/02/3 בוועדה המחוזית לתכנון ובניה. על פי הוראות התכנית שטח בריכות החמצון יעבור שיקום לאחר הפעלת מתקן הטיהור החדש.

166. לעניין פסולת ושפכים תעשייתיים, הרי שאלה לא טופלו, הבריכות לא עברו שיקום לאחר הפעלת מתקן לטיהור השפכים אשדוד, ופסולת ובוצה רעילה המצויה בבריכות החמצון, לא הועברו לאתר פסולת רעילה וכן פסולת תעשייתית מעיבוד מחצבים לא הועברה לאזור או מתקן המיועד לסילוק פסולת זו.

167. יצוין לעניין זה, שעל פי חוות הדעת לעניין זיהום הקרקע של גבי בריל, הטמנת הפסולת כללה בין היתר חומרים שונים לרבות מרכיבי דלקים, שמנים וריכוזי מתכות המוגדרים על ידי המשרד להגנת הסביבה כ"פסולת מסוכנת".

168. **המשיבים הפרו את הוראות תכנית המשרד להגנת הסביבה (ובשמו הקודם המשרד לאיכות הסביבה), שחייבו את הפסקת השימוש באתרים וסיום הפעלתם עד שנת 2000, ובפועל נסגר אתר רתמים בשנת 2003 לאחר הוצאת צו מנהלי כנגד הפעלתו, כשבאתר א.א. אשדוד המשיכו להטמין פסולת ושפכים עד לסגירתו בצו שיפוטי בשנת 2004.**

169. נציין, כי לאחר שנים של הפרת הוראות הרישיון להטמנת פסולת תחת אחריותם של המשיבים 2 ו-3, קבע המשרד להגנת הסביבה מועד נוסף שאחריו לא תותר הטמנת פסולת מכל סוג באתרים, שאינו לאתרים ייעודיים.

170. כאמור, בשנת 2003 ו-2004 הוצא צו סגירה לאתרים רתמים ו-א.א. אשדוד בהתאמה, לאחר שהמשיבים 2 ו-3 לא פעלו להביא לסגירת האתרים כפי הוראת המשרד לאיכות הסביבה ועד ליום הוצאת צווי הסגירה - לא רק שהטמנת הפסולת ושפכים מזהמים לאתרים לא פסקה, אלא, שלמיטב ידיעת המבקשים הוטמנה פסולת נוספת ששונעה מהרצליה, תמורת תשלום, וכלל לא הוקמו אתרים ייעודיים לקליטת הפסולת ולטיהור וניקוי האתרים.

171. יוער כי בחודש מאי 2007 פרסם המשרד להגנת הסביבה מסמך מקיף ובו הוראות והנחיות ברורות לסגירה ולשיקום מטמנות פסולת, אולם המשיבים לא נקפו אצבע ולא פעלו על פי הנחיות המשרד להגנת הסביבה. ניתן לעיין במסמך ההוראות והנחיות לסגירה ושיקום מטמנות פסולת מאת המשרד להגנת הסביבה (בעריכת ורדה שריר וטל שוחט) בחוות דעת המומחית רוני בריל נספח 51 לחוות דעתה.

### **ב.1.ב. היתרי בניה שנדרשו להטמנת הפסולת באתרים ובבריכות החמצון**

172. במהלך תהליך הזרמת השפכים לבריכות החמצון ולאחרים, בהם פסולת תעשייתית מסוגים שונים, שוקעים הנוזלים שמקורם בפסולת המזוהמת ומחלחלים לקרקע ואלה שנותרים מתאדים לאוויר. בתהליך הטמנת הפסולת לא בוצעו כל הגנות (כדוגמת אטימת הקרקעית של בריכות החמצון והאתרים והפסולת נערמה ו/או נקברה באתרים. עובי הפסולת הקבורה באדמה מגיע לעומק של 10-20 מטרים באתר רתמים ועד ל-40 מטרים באתר א.א. אשדוד (ראו גם את התיאור לעיל המפורט בחוות דעתה של הגב' בריל).

173. כפי שיפורט להלן בפרק המשפטי, תהליך הטמנת הפסולת, ובייחוד פסולת מסוכנת, מחייב קבלת היתר, שכן מדובר בהקמה/ הוספה/ תיקון לבניין קיים.

174. ככל שפעולות הטמנת הפסולת נעשו ללא היתרים (כך אנו למדים מתביעת המדינה כנגד החברה הישראלית - מפעילת אתר א.א. אשדוד בהליך הפלילי אשר ננקט כנגדם), הרי שהמשיבים הפרו את חוק התכנון והבנייה באופן בוטה, שהוביל לזיהום הקרקע, האוויר ומי התהום.

### **ב.1.ג. רישיון טיפול בפסולת מסוכנת וברעלים**

175. כאמור, נוכח טיבם של הטמנת החומרים שבפסולת התעשייתית, דרוש היה למשיבים 2 ו-3 (באופן ישיר או באמצעות קבלני המשנה) היתר לטיפול בפסולת מסוכנת בתוקף וזאת בהתאם לתקנות רישוי עסקים (סילוק פסולת חומרים מסוכנים), התשנ"א-1990, תקנות החומרים המסוכנים (יבוא ויצוא פסולת חומרים מסוכנים), התשנ"ד-1994 ובאמצעות תנאים בהיתרי רעלים של מפעלי הטיפול. היתר שכזה ככל הידוע למבקשים לא ניתן למי מהמשיבים או לקבלני המשנה אשר תפעלו את האתרים, וממילא, לא ניתן לדעת בשלב זה האם הוא כולל הוראות לעניין בידוד קרקעית בריכות החמצון, הוראות לעניין ניטור ופיקוח, הוראות לעניין הערכות לחירום והוראות לעניין סיום הפעילות אתרי הטמנת הפסולת בבריכות החמצון ושיקומן.

### **ב.1.ד. "יום השריפה" – התלקחות הפסולת הטמונה בקרקע ביום 15.5.2017**

176. ביום 16.5.2017 פרצה השריפה בבריכות החמצון. השריפה כילתה פסולת עתירת חומרי הדברה ומתכות כבדות, אשר עלו באוויר, כשהשריפה מאכלת את בעלי החיים והצמחים, האדמה והסלעים שנקרו בדרכה.

177. אירוע השריפה סוקר על ידי אמצעי התקשורת בזמן אמת. כך תואר אירוע השריפה כ- "אסון אקולוגי", בכתבה מיום 22.5.2017 באתר - nrg, המדברת בעד עצמה.

עותק הכתבה מאתר nrg מיום 20.5.2017 המתארת את אירוע השריפה וכן כתבות נוספות ממועד זה, מצ"ב ומסומן **כנספח 23**.

178. קדמו לאירוע השריפה שהתרחש במאי 2017, דיווחים על זיהום וחלחול חומרים מסוכנים לקרקע מהאתרים ומבריכות החמצון. בהקשר זה, נציין כי מסיור שטח שערכו המומחים מטעם המשרד להגנת הסביבה ורשות המים, עובר לפריצת השריפה מחודש מאי 2017 באתרים, נצפה עשן שמקורו בשריפת הפסולת והחומרים הרעילים הטמונים באדמה, כשהפסולת חשופה לחלוטין וממנה עולה צחנה וריח קשה באופן רציף, המלמד אף הוא כי לא ננקטו כל אמצעים להיערך לתרחיש של שריפות גם לאחר אירועים של שריפות ספונטניות וגם נוכח ידיעה אודות זיהום קשה באתרים ובבריכות החמצון והמקרקעין המקיפים אותן.

179. על פרטי האירוע, ניתן ללמוד בשלב זה ממספר מקורות וביניהם:

א. מכתבי ההתראה שנשלחו על ידי מנהל מחוז דרום במשרד להגנת הסביבה למנהלי המשיב 2;

ב. נתונים שנמסרו ביום 5.2.2018 במהלך ישיבת הוועדה המחוזית לתכנון ובניה מחוז מרכז, אשר בה נכחו נציגי המשיבה 1 והמשיב 2.

ג. על פי המידע שנמסר בישיבת פניות הציבור של הכנסת שהתקיימה ביום 5.6.2018 בנושא "שריפות הענק וזיהום האוויר באתרי פסולת סביב העיר אשדוד – ישיבת מעקב" (פרוטוקול מס' 140), עולה כי זיהום האוויר היה ידוע לכל.

ד. ממכתב ששלח מרכז בכיר לפסולת מוצקה במשרד להגנת הסביבה – מר שרון פלוטניצקי לראש אגף שלטון מקומי במשרד להגנת הסביבה (אריק בר שדה), מיום 8.3.2009 (ראו נספח 16 לעיל), עולה כי במסגרת סיור שנערך באתר הפסולת א.א. אשדוד נמצא כי בשטח ישנן בערות רבות ונוצר זיהום אויר קשה ויש צורך דחוף לשיקומו.

180. כאמור, בעקבות פרוץ אירוע השריפה הובאו לאזור האתרים כלים כבדים של צה"ל שהחלו בניסיון לכסות את שכבת הקרקע בעפר במטרה להקים חיץ בין האוויר לבין הפסולת הטמונה באדמה, מקור השריפה. הניסיון צלח רק כעבור 4 ימים, כשבדרך נגרם זיהום אוויר כבד.

181. היה ברור שהחומרים המזוהמים מאיימים גם על מאגר מי התהום, השוכן סמוך תחת האתרים ומשמש בין היתר לשאיבת מים שכן, כאמור לעיל אתרי הפסולת התפתחו כאמור על יסודות מחצבה נטושה, שתחתיה זורמים מי תהום גבוהים הסמוכים לפני השטח, כמו גם על הצמחייה שהתפתחה במקום הייחודית לאזור רצועת החוף הדרומית המאכלסת גם בעלי חיים רבים.

182. הריחות, העשן ואדי השריפה שנפלטו לאוויר היו קשים וגרמו, גם שבועות לאחר האירוע, לצריבות בעיניים ובריריות ולדמעות אצל התושבים באשדוד וביישובים הסמוכים ואצל כל מי שהתקרב לאתרים בימי אירוע השריפה ולאחריו וזאת מעבר לעובדה כי תושבי האזור סובלים באופן שוטף מריחות וצריבות מפעילות הטמנת הפסולת ואי טיפול של מי מהמשיבים במטרדים.

183. בימי השריפה ובכלל זה בימים שלאחר אירוע השריפה, הקרקע העלתה עשן מאודים עשנים - תוצרים של שאריות הפסולת. תוצאות ניטור שבוצע במקום העידו על רמת זיהום גבוהה לכל אורכו. המשרד להגנת הסביבה, יחד עם המשטרה הירוקה, צוות מחוז דרום ומנהל מחוז דרום במשרד, אספו ראיות, ביצעו ניטורים ולקחו דגימות.

184. יצוין כי אירוע השריפה לא היה בגדר הפתעה. כך, ביום 14.6.2016, כשנה טרם פרוץ אירוע השריפה, פורסם באתר המשרד להגנת הסביבה, דיווח אודות הכוונה לשיקום אתר רתמים, תחת הכותרת "צעד נוסף לקראת שיקום אתר הפסולת רתמים באזור אשדוד: פורסם מכרז לכיבוי הבעירות באתר". הנזק לסביבה שנגרם מבערת הפסולת, והחשש כי יתפשט לאזורים הסמוכים (כשנה לפני אירוע השריפה) באתר, מסוכס כך:

"שריפות המתחוללות כיום באתר עקב פעילות חפירה עבריינית של מחפשי מתכות, משחררות לאוויר גזים. כמו-כן, קיים חשש ממשי כי השריפות יתפשטו לאזורים נוספים באתר, המכילים פסולת תעשייתית שהוטמנה במהלך השנים במאי 2014 התקבלה החלטת ממשלה 1583 שעניינה כיבוי אתר הפסולת ומיגור הסכנה מהאתר. בהחלטה נקבע, כי רשות מקרקעי ישראל תבצע את כל הפעולות הנדרשות לצורך כיבוי מהיר ודחוף של הבעירות באתרים. לעניין זה הוקצו 63 מיליון שקל מרשות מקרקעי ישראל, משרד האוצר והמשרד להגנת הסביבה. סכום זה ניתן לצורך כיבוי הבעירות וכן לכיבוי אתר הפסולת הסמוך א.א. אשדוד. בתקופה הקרובה יפורסם מכרז נפרד לאיתור קבלן לביצוע פרויקט כיבוי הבעירות גם באתר א.א. אשדוד".



עותק מפרסום הודעת המשרד לאיכות הסביבה מיום 14.6.2016 באתר האינטרנט מצ"ב כנספח 24.

## **2.ב. סגירת האתרים בשל פעילות חורגת מהיתר זיהום הסביבה והתייחסות**

### **לתוכנית השיקום**

185. יובהר כי המבקשים לא מתעלמים מן העובדה כי המשיבה 1 והמשיב 2 הפקידו בשנת 2002 תוכנית לשיקום רתמים.

186. בהתייחס לעניין זה, ולאור ניסיון העבר המר אין באישור התוכנית כדי לייתר את טענות המבקשים בבקשה, שכן תוכנית השיקום מתייחסת אך ורק לחלק מן האתרים (למעשה מדובר בחלק משטח אתר רתמים – המהווה שטח הקטן מ-50% מכלל האתרים).

187. משכך, והיות ואין התייחסות בתוכנית לא.א. אשדוד ולבריכות החמצון - אין בתוכנית השיקום כדי לפתור את הזיהום באופן מוחלט.

188. כמו כן ולאור העולה מפרוטוקול הדיון שהתקיים בוועדה המחוזית בפברואר 2018, לפיו אין כל מקור תקציבי הזמן הקרוב אשר יוקצה להוצאתה של התוכנית לפועל, הרי שיש בבקשה זו כדי להביא להוצאתה של התוכנית לפועל, כדי שתקרום עור וגידים ולא שתישאר "תוכנית על הנייר" – אות מתה, כפי שהדבר נעשה עד עתה, ודוק, מיום הפקדת התוכנית ועד ליום הגשת הבקשה – עברו למעלה מ-17 שנים! והדבר אומר דרשני.

189. מבלי לגרוע מן האמור, יצוין כי תוכנית השיקום דלה, ולוקה בחסרונות רבים אשר אין בהם כדי לרפא את כלל הפגמים והנזקים באתר רתמים (התוכנית מתייחסת אך ורק לחלק משטח רתמים), ויש צורך בתוספות לתוכנית השיקום, כגון טיהור מי התהום התת קרקעיים המצויים תחת רתמים, ביצוע בדיקות וסקירות מקיפות לעניין זיהום הקרקע והמים והחזרת האתרים למצב כפי שהיו בטרם החלה הטמנת הפסולת בהם.

190. להלן ההבדלים העקרוניים בין תוכנית השיקום לבין הסעדים המבוקשים בבקשה שיש בהם כדי להביא לשיקום אמיתי יסודי ומקיף של הסביבה באתרים: התכנית עוסקת רק בחלק מאתר רתמים ואיננה עוסקת בבריכות החמצון ובאתר א.א. אשדוד, התכנית איננה עוסקת בפיצוי חברי הקבוצה אשר נפגעו, התכנית איננה מציעה כל פתרון לניקוי הקרקע ופינוי הפסולת הרעילה, התכנית איננה מתמודדת עם זיהום מי התהום וניסיון לטיהורם. בנוסף וחשוב מכל אין הקצאה תקציבית למימוש התכנית ועל כן ברי כי גם התכנית החלקית תהווה אות מתה ללא הקצאת מקורות תקציביים.

## **פרק ג – חוות דעת מומחים**

191. לבקשה מצורפות 2 חוות דעת – חוות דעת בנושא זיהום קרקע מטעם הגב' רוני בריל (לעיל ולהלן: "חוות דעת זיהום קרקע"), וחוות דעת בנושא זיהום אויר מטעם ד"ר מיכאל גרבר (להלן: "חוות דעת זיהום אויר").

192. חוות דעת אלו מבססות את הטענה כי פעילות המשיבים גרמה לנזק סביבתי מתמשך בדמות זיהום קרקע ומפגע ריח, וכי הטמנת הפסולת בקרקע יצרה זיהומי מים וקרקע. התלקחויות בלתי מבוקרות שהתרחשו כתוצאה מאי טיפול בפסולת המוטמנת, גידור, הצבת שמירה ושילוט האתר בשים לב כי היה ידוע למשיבים ו/או היה עליהם לדעת כי באתרים מתרחשות התלקחויות ושריפות ספונטניות שמקורן בפסולת זאת עד לאירוע השריפה אשר יצר נזק נוסף, הן אקולוגי והן לציבור התושבים, העובדים והמבקרים באזור.

193. חוות הדעת מלמדות כי מהנתונים הגלויים לציבור, הסיבה לזיהומים ולפריצת אירוע השריפה היא רשלנות בתפעול, מחדלים רבים ב(אי) שמירת האתרים, אי הקמת גידור ושילוט בשטח אתרי הטמנת הפסולת וברכיות החמצון, העדר בידוד, והטמנת פסולת תעשייתית חרף אי התאמת הטמנת חומרים מזיקים אלה לקרקעית האתרים והברכיות.

194. בנוסף, מצורף דו"ח מסכם בנושא "חקירת מזרח רתמים" (הכולל בתוכו את סיכום ממצאי חקירת קרקע וגז שנעשתה באתר על ידי חברת אל. די. די בשנת 2011) מטעם חברת אקולוג הנדסה בע"מ, אשר הוזמנה על ידי הממונה על בקרת זיהום מקורות מים ברשות המים, מר גיא רשף. דו"ח זה מראה כי לא ניתן עדיין לעמוד על הנזקים ההידרולוגיים שנגרמו, כיוון שפגיעה במי תהום אינה נראית מיידית, ומתייחס לנתונים שיידרשו לו כדי לגבש את חוות הדעת ההידרולוגית בהמשך.

195. לכשיתקבלו המסמכים הנדרשים יבקשו ב"כ המבקשים לצרף חוות דעתו של ההידרולוג עם זאת כבר כעת ברור כי קיים סיכון ממשי ואמיתי לזיהום מי התהום באזור וכי לא ניתן להמתין יותר עם טיפול בקרקע ובכלל שיקום השמורה.

196. להלן נעמוד על עיקרי ממצאי חוות הדעת, אותן יש לקרוא יחד עם הפרק העובדתי.

## **1.ג. חוות דעת גב' רוני בריל בנושא זיהום קרקע**

197. גב' בריל היא מהנדסת סביבה ושמאית מקרקעין, בעלת תואר שני בהנדסה סביבתית מאוניברסיטת קונטיקט בארה"ב ובעלת מומחיות של למעלה מ- 15 שנה בנושאי זיהום קרקע ומים.

198. הגב' בריל צברה ניסיון רב ומגוון בתחומי התכנון, איתור ואפיון מזהמים בקרקע, לרבות גז, קרקע וזיהום מי תהום, הערכת חלופות ופיתוח תכניות שיקום, לרבות ניתוח סיכונים סביבתיים במקרקעין, כמו סיכונים הנובעים מזיהום קרקע, עלויות טיפול ושיקום במפגעים סביבתיים ודרישות תכנון ורישוי, וההשפעה שלהם על שווי הקרקע.

199. חוות דעתה של הגב' בריל מתארת את הפעילות ואת תהליכי הטמנת הפסולת ואת הרכבם של החומרים המסוכנים שזרמו לבריכות החמצון תחת עיניהם הפקוחה של המשיבות תוך העלמת עין לחומרים המזהמים לסביבה.
200. חוות הדעת מציינת את הכמויות העצומות של הפסולת המוטמנת באדמה (על פי סקר היסטורי ברתמים מדבר על כ- 3.3 מיליון מ"ק פסולת ביתית ומעל 230,000 טון פסולת תעשייתית), שעל פי תקנות רישוי עסקים (סילוק פסולת חומרים מסוכנים) הן בגדר פסולת מסוכנת.
201. בחוות דעת זיהום קרקע מובהר כי ייעוד הקרקע בשטח מטמנת רתמים על פי תכניות ארציות/ מחוזיות: תמ"א 35 - מרקם חופי, תמ"א 13 - שטח חקלאי, תמ"מ 3/21 - "שמורת נוף" ו-"יער פארק חופי" (על ידי מובלעת של תמ"א 22). האתר נמצא על מרקם חופי עם רגישות נופית בינונית.
202. טופוגרפיית האתר אינה רגולרית וכוללת גבעות ושקעים מקומיים בגבהים ועומקים משתנים. פני האתר מתחלקים לכמה אזורים: קרקע טבעית, חול או חמרה, שטחי הטמנת פסולת וכיסוי בעפר מקומי, מטחי עבודה להטמנת פסולת, שטחים אשר נאטמו איטום עילי ושוקמו ושקעים שנכרו מהם חול.
203. מהספרות ידוע, כי שריפות של אתרי פסולת בלתי מטופלים, כמו השריפות התת קרקעיות שפרצו באתרים ואירוע השריפה, ידועות ומוכרות בעולם. במילים פשוטות – הכתובת הייתה על הקיר.
204. מסקירת התכניות החלות על שטח האתרים, עולה כי אלה מוגדרים כמרקם חופי (תמ"א 35), כשטח חקלאי (תמ"א 13) ועל פי תמ"מ 3/21 כ-"שמורת נוף" ו-"יער פארק חופי" (על ידי מובלעת תמ"א 22). עניינו רואות כי מדובר בשטח טבע וכך גם לשיטת המשיבים אשר הכינו את תכנית בר 1/287 שהופקדה על ידי המשיב 2 (ואליה הצטרפה המשיבה 1), שעניינה "שיקום אתר פסולת רתמים".
205. בהינתן כי מדובר בשמורת טבע בלתי מוכרזת או לכל הפחות שטח טבעי בעל רגישות נופית הסמוך לחוף הים, היה על המשיבה 1 כבעלת המקרקעין לתחזק את אתרי הפסולת ואת בריכות החמצון באופן שוטף, למניעת בערות פנימיות (שריפות תת קרקעיות) במאות אלפי טונות הפסולת ובבריכות החמצון; לשם כך היה על המשיבה 1 להתקין ולהפעיל מערכות ניטור למניעת כניסה של בלתי מורשים ובכללם גנבי מתכות ומשליכי/קבלני פסולת פיראטיים, ולוודא כי הנוזלים מבריכות החמצון (ניטור פנימי וחיצוני) אינם מחלחלים למי התהום, ולהכין ולהפעיל נהלים לבקרה שוטפת שתבטיח מניעת פריצת שריפות בברכות החמצון;
206. בנוסף, היה על המשיב 2 כאחראי ישיר על אתר רתמים להפסיק את הטמנת הפסולת התעשייתית לאתרים בשנת 2000 ולא להמשיך לטמון פסולת ובכלל זה חומרים תעשייתיים לרבות שיקום בריכות החמצון. תחת זאת המשיב 2 נמנע מלכבד את צו הסגירה שהוצא לאתרים על ידי המשרד לאיכות הסביבה, והמשיב 2 נאחז בקרנות המזבח ולא סגר את האתר תוך הפעלתו ביתר שאת עד לשנת 2003. המשיב 2 הפר את הוראות התכנית לסגירת אתר רתמים ובפועל, לא זו בלבד שהטמנת הפסולת נמשכה אלא שמקומות להטמנת פסולת "נמכרה" על ידי משיב 2 מהרצליה והועברה לרתמים תוך שהמשיב 2 ממלא את כיסיו ללא התייחסות ולו המינימאלית לנזקים הסביבתיים.

207. מבחינת עמידה בתנאי הרישיונות וההיתרים השונים, לא הייתה לגבי בריל אפשרות לקבוע אם המשיבה 1 והמשיב 2 עמדו מי מהן בדרישות המפורטות בהן, כיוון שמסמכי הרישוי לא נמסרו לידיה. עם זאת, ניתן לקבוע כי האתרים אינם עומדים בתנאים הכלליים להיתר רעלים המפורסמים על ידי המשרד לאיכות הסביבה ואי עמידה בתנאי היתר הרעלים עולה גם ממכתבי ההתראה והזימון לשימוע שנשלחו מיד לאחר אירוע השריפה.

208. העשן ואדי החומרים המסוכנים שזרמו לאוויר מהשריפה בבריכות החמצון הוא חומצי, מסוכן למגע והאדים העולים ממנו גורמים לצריבות בעיניים ובעור. העשן והאדים הרעילים שזרמו לאוויר הזיקו לבריאותם של התושבים והעובדים הסמוכים לאתרים (בכלל זה באזור התעשייה הצפוני של אשדוד הסמוך לאתרים) וגרמה לתמותת הצמחייה וכן תמותת בעלי חיים.

209. המתכות הכבדות ששקעו בשטח האתרים עלולות לגרום, לאחר גשמים ושיטפונות החורפים הבאים, לחשיפה, תחלואה ומוות של בני אדם ובעלי החיים לחומרים הרעילים. זאת, בנוסף, לזיהום הנוסף של מאגרי מי התהום בסביבה כתוצאה משהייה של מים מזוהמים במאגר מי התהום הזורם מתחת לפני הקרקע וכן חלחול של מי גשמים מועשרים במזהמים ששקעו בקרקע כתוצאה הפסולת התעשייתית הלא מטופלת השוכנת במטמנות ובבוצת בריכות החמצון.

210. ככלל, פעילות הטמנת הפסולת ובייחוד פסולת תעשייתית שמקורה במפעלים השונים באזורי התעשייה של אשדוד וחבל יבנה המכילים מתכות כבדות וחומרי הדברה הם בעלי פוטנציאל נזק סביבתי גדול בשל בין היתר בשל הפליטות הגבוהות של חומרים נידפים לאוויר, והפסולת מסוכנת הנאגרת בשטחים עצומים (למעלה מאלף דונם) ובנפחים אדירים (כ-3.3 טון מ"ק וכ-225 אלף מ"ק נוזלים עד היום) שאין לה שימוש, למעט זיהום הסביבה ופגיעה בבריאותם של המבקשים חברי הקבוצה וזיהום הסביבה.

211. מזה עשרות שנים ידוע כי נוזלים תעשייתיים נקלטו באתרים ובבריכות החמצון, אולם הסקר ההיסטורי שנעשה על ידי המשרד לאיכות הסביבה מביא מידע על כ-63 אלף טון נוזלים מחברת "מרי-גד", בוצות ושמן וניקוי מכלי דלק של אניות וכ-162 אלף טון של פסולת נוזלית ממפעל "מרצפת", יציקה ועיבוד מרצפות. הנוזלים הללו מחלחלים מהבריכות, שאינן אטומות, לסביבה ואל מי התהום.

## **2.ג. חוות דעת בנושא זיהום אויר**

212. ד"ר מיכאל גרבר הוא בעל תואר שני במדעי האטמוספירה (בהצטיינות), הפקולטה למדעי הטבע, האוניברסיטה העברית, ירושלים, ובעל תואר דוקטור מהמחלקה למדעי האטמוספירה, הפקולטה למדעי הטבע, באוניברסיטה העברית, ירושלים.

213. ד"ר גרבר צבר ניסיון רב ביותר ומומחיות בתחומים של זיהום האוויר. בין היתר כיהן במגוון תפקידים שונים בתחום בישראל ובעולם – ראש המדור לאיכות האוויר, השרות לשמירת איכות הסביבה, משרד הפנים, ירושלים; מנהל אגף איכות האוויר, המשרד לאיכות הסביבה, ירושלים; סגן מנהל של מזכירות האמנה והפרוטוקול הבינלאומיים בדבר ההגנה על שכבת האוזון (אמנת וינה, 1985 ופרוטוקול מונטריאול, 1987), ארגון הסביבה של האו"ם - UNEP (מהם, מנהל בפועל של המזכירות בשנים 2000-2002) ועוד.

214. בטרם כתיבת חוות הדעת, הגיע המומחה כבר בשנת 2014 לשטח האירוע. במסגרת הסיור נערכו גיחות למספר נקודות שאפשרו תצפית קרובה על אתרי הפסולת. המקום צולם על ידי המבקש 2 באופן שאפשר להבין טוב יותר את הזיהום וההרס לסביבה.

215. בחוות הדעת, המומחה מתאר את המחדלים בטיפול באתרים המדוברים ואת המשמעות של השריפות וזיהום האוויר שנגרם בעקבותיהם.

216. עמדת המומחה מסתמכת, בין היתר, על הנתונים שנאספו בסיור בשטח. כיוון שמדובר בתהליך שארך לכל הפחות חודשים, לא ברור מדוע הוא לא זוהה ולא ננקטו אמצעים להפסקת השריפות באתרים.

217. בין היתר מציין המומחה :

" אחד המפגעים הבולטים שגורמים אתרי הפסולת הבוררים באשדוד הוא מפגע ריח וצחנה המתלווה לעשן הנפלט מהם ונישא עם הרוח לכל יישובי הסביבה. משטר הרוחות באזור אשדוד מראה שכוחות גבוהה של רוחות צפון-מערביות הנושבות מכיוון שני אתרי הפסולת באשדוד אל יישובי חבל יבנה בעונות השנה אביב, קיץ וסתיו בשעות אחר הצהריים, וגורמות למפגעי עשן וזיהום אוויר וכן מפגעי ריח קשים בזמנים אלה ביישובים הממוקמים במורד הרוח (בעיקר אשדוד, ניר גלים ובני דרום).

... באס"פים רתמים וא.א. אשדוד אין גדרות ואין שערי כניסה, כפי שנדרש בתקנות למניעת מפגעים של זיהום אוויר וריח באתרים לסילוק פסולת. כמו כן אין הפרדה פיסית בין אס"פ רתמים ואס"פ א.א. אשדוד, למרות שמדובר בשני אתרים שונים עם ייעודים שונים, הממוקמים בתחומים שונים של שיפוט ומופעלים ע"י גורמים שונים.

...

מידות של זיהום האוויר בשיטת הקניסטרס בוצעו באופן מדגמי ביישוב ניר גלים ובאזור מפעל אגן כימיקלים בתקופה שבין נובמבר 2007 ועד פברואר 2009. נמצאו ריכוזים חריגים באוויר של המזהמים הכימיים: בנזן (הידוע כמסרטן וודאי בבני אדם), מתילן כלוריד וטריכלורואתילן, וריכוזים ניכרים של טולואן, קסילן, אצטון ופחמן ארבע-כלורי. נראה כי ריכוזי המזהמים החריגים והניכרים שנמדדו בדגימות אלה ניתן לייחס לפליטות של מזהמים ממפעל אגן כימיקלים.

בדגימות שבוצעו ב-2017.5.19 בבריכות החמצון ושני אתרים נוספים (בניר גלים ובצומת כל מוביל), כ-4 ימים לאחר פרוץ השריפה בבריכות החמצון, נרשמו ריכוזים חריגים של המזהמים בנזן ו-1,3-בוטאדיאן וכן נרשמו ריכוזים ניכרים של חומצה הידרוכלורית. העשן הסמיך שנפלט מהבעירה עם ריכוזים באוויר של תרכובת כלור עשויות להעיד בסבירות גבוהה על נוכחות דיאוקסינים באוויר.

...בהעדר שכבת כיסוי האוטמת ביעילות את הפסולת מלמעלה באס"פ רתמים ובבריכות הפסולת התעשייתית נוזלית שבשולי אס"פ רתמים, בעת בעירת הפסולת הקבורה שם, עלולים להיפלט לאוויר מזהמים גזיים רעילים ומסרטנים וחומר חלקיקי מרחף המכיל אליו נספחו מתכות כבדות רעילות ודיאוקסינים."

218. כן מציין המומחה כי "שיקום אתרי הפסולת באשדוד יאפשר לציבור להשתמש בשטחים הפתוחים באתרים האלה, הגובלים עם ומשקיפים על חוף הים, למטרות של פעילות נופש ופנאי".

219. לגבי העתיד, לדעת המומחה ניתן למנוע נזקים נוספים מאזור האתרים, אם ינוקה האתר בהתאם לתקנים בינלאומיים והאתר ישוקם ויבנה בהתאם לתכנון ראוי ובראיה צופה פני עתיד ביחס לסביבה ושיקום הטבע באתרים.

## **פרק ד – פניות המבקשים למשיבים טרם הגשת הבקשה ובקשות חופש מידע**

220. ביום 11.10.2009 פנתה המבקשת 1 למנהלת מחוז דרום של המשיבה 1, בתלונה בעניין זיהום האוויר שמקורם באתר מטמנת הפסולת א.א. אשדוד.
221. ביום 8.11.2009 התקבל מכתב תשובה מהמשיבה 1 (חתום על ידי מר שלמה חן, מנהל מח' פיקוח) ובו תשובה לקונית בלתי מספקת לפיה "בימים אלו בתיאום ובהתייעצות עם המשרד לאיכות הסביבה, אנו מכינים בעזרת מומחים תוכנית להסדרת השטח כולל מניעת פליטת עשן" (סעיף 2 למכתב).
- העתק פנייתה של המבקשת 1 למנהלת מחוז דרום של המשיבה 1 מיום 11.10.2009 ותשובת המשיבה 1 מיום 8.11.2009 מצ"ב **כנספח 25**.
222. ביום 20.7.2014 פנו ב"כ המבקשים למשיבה 1 (באמצעות מנהלה מר צבי ליברמן) ולמשיבה 2 ולמר צבי גוב ארי (שכיהן בעת הפניה כיו"ר המשיבה 2) במכתב בו סקרו את המצב הסביבתי הקשה ברתמים, את רשלנותם של המשיבים תוך דרישה מידית לטיפול ושיקום האתרים.
223. במכתבם ביקשו ב"כ המבקשים כי המשיבה 1 והמשיב 2 ינקטו בכל האמצעים העומדים לרשותם על מנת לסלק את הזיהום שנוצר באתרים וכן תפעל למנוע אירועי שריפות באופן החוזה אשר עתיד היה לבוא (ר' סעיף 4 למכתב) באירוע השריפה.
224. כמו כן באותו יום פנו ב"כ המבקשים לשר הגנת הסביבה (עמיר פרץ) על מנת לקבל את עמדתו על התנהלות המשיבים. כן ביקשו המבקשים הבהרות ומידע מאת המשרד לרבות אמצעי אכיפה, ככל שננקטו כאלה כנגד המשיבים.
225. במכתבם למשיבים ולמשרד לאיכות הסביבה, ביקשו המבקשים לקבל מסמכים שונים אשר בידי המשיבה 1 לרבות מסמכים שונים והיתרים, ככל שניתן היתר להטמנת פסולת מסוכנת והזרמת השפכים לבריכות החמצון, וכן לקבל הבהרות רבות בנוגע להתנהלות המשיבה.
226. ביום 22.7.2014 התקבלה תשובה לקונית מאת המשיבה 1 כי הפניה "הועברה להתייחסות הגורמים הרלוונטיים במשרד".
227. ביום 6.8.2014 התקבלה תשובה מאת ב"כ המשיב 2 במכתב מיום 6.8.2014, לפיו המשיב 2 ומנהליו מתנערים מכל אחריות.
- מכתבם של עו"ד פינק וע"ד קלר למשיבות 1 ו-2 מצ"ב ומסומן **כנספח 26**.  
מכתב התשובה הלקוני של משיבה 1 מצ"ב ומסומן **כנספח 27**.  
מכתב התשובה של ב"כ משיבה 2 עו"ד גולדברג מצ"ב ומסומן **כנספח 28**.
228. מעת הפניה הראשונה של המבקשים ועד כה טרם נתגלתה התמונה המלאה ביחס לפעילות המשיבים באתרים. המבקשים ובאי כוחם הצליחו לאתר רק חלק קטן מהמסכמים הנדרשים ממקורות אחרים ולאחר ביקורים בשטח ושיבות רבות הוציאו המבקשים ובאי כוחם מכתב נוסף בו עמדו לא רק על אירוע השריפה אלא גם על המפגע הסביבתי שנוצר במאגר המים התת קרקעי שמתחת לאתרים. זאת בנוסף

למפגעי הריח החמורים שיוצרים האתרים לתושבי האזור. במכתבם ביקשו לדעת האם למשיבים 1 ו-2 וכן למשרד להגנ"ס תכנית לסילוק הפסולת ובמידה ולא כיצד הן מתכוונות לטפל במפגע חמור זה.

229. כמו כן ביום 19.6.2018 פנו ב"כ המבקשים לרשות המים בבקשת חופש מידע בה ביקשו לקבל מידע בדבר סקר ניטור מים או כאלו שנתנו לגורמים אחרים, אך קשורים לאתרים, תכתובות הקשורות לזיהום, שחלחל למי התהום מבריכות החמצון ומסמכים שנשלחו בעקבות אירוע השריפה, וכן נתוני ניטור ואנליזות כימיות של המים בבריכות ובמי התהום ונתונים ודו"חות הידרולוגיים ברתמים.

230. ביום 14.10.2018 התקבלו אצל ב"כ המבקשים "דו"ח בדיקה מסכם בנושא חקירת מזרח רתמים" שהוכן עבור רשות המים על ידי חברת אקולוג הנדסה בע"מ, אשר צורף לבקשה זו ושחלקו מהווה חלק מנספחיה.

הבקשה למידע והתשובה לה מצורפים **כנספח 29**.

231. עוד יצויין כי ביום 27.3.2019 קיבלה המבקשת 1 מידע מהמשרד להגנת הסביבה בעקבות בקשת חופש מידע שהגישה לפני זמן רב, ממידע זה עולה כי אתרים רבים אשר "כובו" עדיין בוערים חלקית, או לכל הפחות כי טמפרטורת האדמה בנקודות הכיבוי גבוהה מהרגיל דבר המעלה חשד לכך שהבעירה התת קרקעית ממשיכה. כמו כן קיבלה המבקשת 1 קובץ עם תלונות אזרחים על ריחות בשנים האחרונות ובו ניתן לראות כי תלונות תושבי האיזור לגבי בעירות מהאתרים נמשכה זמן רב.

התשובה שהתקבלה ממשרד הגנת הסביבה מצורפת **כנספח 30**.

232. המבקשים שומרים לעצמם את הזכות לעדכן את הבקשה לאישור ככל שיתקבלו מסמכים נוספים. לצערם של המבקשים למרות פניותיהם הרשמיות ולמרות ועדות רבות בכנסת אשר דנו בסוגיה לא נמצא פתרון אמיתי לשלושת האתרים ועל כן מוגשת ייצוגית זו.

233. יצוין כי גם לאחר הפנייה הראשונה לא שקטו המבקשים על שמריהם וקיימו שיג ושיח ער עם הרשויות לרבות ישיבות בוועדות איכות סביבה וועדות בכנסת – דא עקא שפניות אלו לא הצליחו להביא את המשיבות לטפל בקרקעות ולשקמן.

## פרק ה - הטיעון המשפטי

234. מעשיהם ומחדליהם של המשיבים, אשר תוארו בחלק העובדתי לעיל, מקימים למבקשים ולחברי הקבוצה עילות תביעה לפי החוקים הבאים, כפי שיפורט להלן.

### ה.1. החוק למניעת מפגעים, התשכ"א-1961

235. סעיף 3 לחוק למניעת מפגעים, התשכ"א-1961 קובע כדלקמן:

**"לא יגרום אדם לריח חזק או בלתי סביר, מכל מקור שהוא, אם הוא מפריע, או עשוי להפריע, לאדם המצוי בקרבת מקום או לעוברים ושבים"**

236. סעיף 14 לחוק קובע כי:

**"כל מקום בחוק שמדובר בו על גרימת מעשה פלוני, רואים אדם כאילו גרם לאותו מעשה גם אם הוא נעשה במקום הנתון לשליטתו או לפיקוחו, או על ידי מי שנתון לשליטתו או לפיקוחו, והוא לא נקט כל האמצעים הסבירים למניעתו; הטוען כי נקט אמצעים כאמור – עליו הראיה"**

237. ברי, כי המקרקעין בו ממוקמים האתרים נתון לשליטתם ולפיקוחם של המשיבים – רמ"י ואיגוד ערים ונושאי המשרה בהם. מעשיהם ומחדליהם של המשיבים, ב(אי) תכנון האתרים ובריכות החמצון, בהפעלתן ובפיקוח על אלו – גרמו למפגע ריח בלתי סביר (בין יתר המפגעים להם גרמו, כמתואר לעיל ולהלן).

238. מפגע זה גורם למפגע ריח חריף שהקיף אזור רחב ולאורך זמן. בין היתר הריח הורגש לאחר אירוע השריפה במשך חודשים רבים באזור אשדוד ויישובי הסביבה וגם טרם שריפה זו כאמור לעיל אירעו מספר רב של בעירות אשר גרמו למפגעי ריח במשך שנים רבות.

239. באופן טבעי, מפגע הריח קשה להגדרה באופן כמותי ועל כן, גם ההגדרה בחוק הינה עמומה. בדיוק בשל כך, נקבע לא אחת בפסיקה כי בכל הנוגע למפגע ריח חזק או בלתי סביר יש להסתמך על תחושותיהם הסובייקטיביות של התובעים, וכי אי קיומם של מדדים אובייקטיביים או חו"ד של מומחה לא ייפגעו בטענתם של התובעים הטוענים כי קיים ריח חזק או בלתי סביר (ור' לעניין זה בע"פ 151/84 **חברת החשמל לישראל בע"מ נ' פנחס פרשט**, פ"ד לט(3) 1).

240. במקרה זה אין ספק בדבר קיומו של מפגע ריח, כפי שעולה מתצהירי המבקשים, המדברים בעד עצמם.

241. וראו לעניין זה תצהירי המבקשים 1-2, המדווחים על ריחות נוראיים שהיא ומשפחתה וכלל הישוב חוו. כך גם המבקש 2, יונתן בן דוד סבל רבות מהריחות הן בעת שהתגורר באשדוד והן כעת כשהוא מתגורר בניר גלים.

242. בעניין ת"צ 11781-05-09 **להט ואח' נ' כרמל כימיקלים בע"מ** בית המשפט המחוזי אישר את הבקשה בעניין זיהום האוויר ומפגע הריח שנוצר בשל פעילותו של המשיב, מפעל בעתלית המייצר חומרים פלסטיים, כתובענה ייצוגית וקבע כך:



**"המסקנה העולה מפסיקתו של בית המשפט העליון היא: על-אף שלא נקבע בתקנות מהו "ריח חזק" או "ריח בלתי סביר", הרי שבית המשפט יכול לקבוע זאת על סמך הראיות שמובאות בפניו ולפי מבחן ה"אדם הסביר".**  
**אשר על כן, אין לקבל את טענת המשיב כי ניתן להוכיח קיומו של "ריח חזק או בלתי סביר" רק באמצעות צוות מריחים לפי נוהל המשרד להגנת הסביבה, כפי שמציינת ד"ר ר. קולטון-שפירא בחוות דעתה"**

243. וראו בעניין זה גם את דברי השופטת אלמגור ב(ת"צ (ת"א) 44000-06-12 חדאד נ' אסם השקעות בע"מ (13.11.2014)).

244. לפיכך, אין ספק כי יש בהצהרותיהם של המבקשים כדי להקים עילת תביעה כנגד המשיבים גם לעניין הפרת משיבים למניעת מפגעים, וזאת בגין מטרד ריח חזק ובלתי סביר. הפרה זו עולה כדי מטרד ליחיד (ס' 13 לחוק למניעת מפגעים).

245. הפרת החוק למניעת מפגעים דינה כדין מטרד ליחיד כהגדרתה בפקודת הנזיקין. ראו סעיף 13 לחוק.

246. יצוין כי סעיף 73 לפקודת הנזיקין קובע כי :

**"נעשה מעשה או מחדל בניגוד להוראות לפי חוק זה ממקרקעין, רואים את המחזיק במקרקעין או מי שהמקרקעין נתונים לשליטתו או לפיקוחו כאילו הוא עשה את המעשה או המחדל, זולת אם הוכיח כי עשה כל שניתן למניעת ביצועו."**

247. לפירוט האופן בו גרמו המשיבים למפגע ריח חזק ובלתי סביר, ר' להלן סעיף הפרת מטרד ליחיד.

## **ה.2. חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), התשנ"ב-1992**

248. סעיף 1 לחוק מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), התשנ"ב-1992 (להלן: **"חוק מפגעים סביבתיים"**), מגדיר מפגע סביבתי כך :

**"מפגע סביבתי" – זיהום אוויר, רעש, ריח, זיהום מים, זיהום מי-ים, זיהום על ידי פסולת, זיהום על ידי חומרים מסוכנים, זיהום על ידי קרינה, פגיעה בסביבה החופית, מפגע אסבסט, פגיעה באזור מוגן, פגיעה באילן מוכן או בעץ בוגר, פגיעה ביער או פגיעה בערך טבע מוגן, והכל כשהם בניגוד לחיקוק, לצו, לתכנית, לרשיון עסק או לכל היתר או רשיון אחר, או שיש בהם פגיעה בבריאותו של אדם או גרימת סבל ממשי לאדם ;**

249. אירוע השריפה והטמנת הפסולת המסוכנת באתרים יצרו מספר סוגים של מפגעים סביבתיים כהגדרתם בחוק וביניהם **זיהום אוויר, ריח, זיהום מים, זיהום על ידי פסולת, זיהום ע"י חומרים מסוכנים**, וזאת תוך הפרת החקיקה ו/או התקינה הרלוונטית – חוק אוויר נקי, חוק המים והתקנות מכוחו, כמו גם הפרת רישיון העסק להטמנת פסולת, והכל כפי שיפורט להלן בפרק הפרת חובה חקוקה.

250. גם מבלי שתוכח הפרת החוקים והתקנות (למעלה מן הדרוש, מאחר והפרות אלו יפורטו להלן) – הרי כפי שעולה מן החלק העובדתי, מעשי ומחדלי המשיבים גרמו סבל ממשי לתושבי האזור ולציבור המטיילים בו ומכאן שהופר חוק מפגעים סביבתיים.

251. **זיהום אוויר:** עם אירוע השריפה השתחררו לאוויר מיני כימיקלים מסוכנים. כימיקלים אלה, הורגשו היטב על ידי תושבי האזור והעובדים בו (בעת האירוע ובימים שלאחריו). בכך, גרמו המשיבים, למפגע סביבתי של זיהום אוויר. ראו את חוות דעתו של המומחה ד"ר גרבר אשר מפרטת את סוגי החומרים המסוכנים אשר נפלטו.

252. **ריח:** כפי שפורט לעיל, וכפי שהעידו המבקשים, בסמוך לאחר אירוע השריפה, השתחרר לאוויר ריח חריף, אשר הורגש היטב על ידי תושבי האזור והמבקרים בו, ואף נותר בעצמות נמוכה יותר בימים העוקבים. ריח זה, גרם לחוסר יכולת לשהות מחוץ לבתים ופגע קשות באורח החיים של הקבוצה. בכך, גרמו המשיבים, למפגע סביבתי של ריח.

253. **זיהום מים:** הטמנת הפסולת ללא טיפול ודיפון הקרקע באופן מתאים ובכלל זה הטמנת חומרים מסוכנים שהכילו מתכות כבדות וחומרים הדברה - גרמו למפגע סביבתי של זיהום מים, בכך שחלחלו למי התהום וזיהמו אותם. על פי הדגימות שנלקחו במסגרת החומרים המסוכנים והמזהמים נספגו בקרקעית מאגר מי התהום, (וראו חוות הדעת של הגב' בריל המצורפת לבקשה, דו"ח מסכם בנושא "חקירת מזרח רתמים" של חברת אקולוג ופרסומים של המשרד להגנת הסביבה המפורטים בפרק העובדתי).

254. **זיהום על ידי פסולת:** זיהום על ידי פסולת מוגדר בחוק כדלקמן :

**"השלכה של חומר מוצק, מוצק בחלקו, נוזל, או גז במכל, במקום שלא נועד לכך על-פי החוק; לענין זה "השלכה" - לרבות זריקה, שפיכה, נטישה, השארה, או גרם לכלוך באופן אחר".**

255. אין חולק כי השלכת והטמנת פסולת ביתית ותעשייתית ושטפים תעשייתיים מזוהמים בקרקע האתרים ובבריכות החמצון, הינם בגדר זיהום על ידי פסולת דהיינו השלכת חומרים מסוכנים שמקורם תעשייתי בין אם מוצקים ובין אם נוזליים במקום שלא נועד לכך על פי החוק (וממילא גם על פי התב"עות החלות על המקום, ור' לענין זה חוות דעת המומחה של גב' רוני בריל).

256. פגיעה באדם, במטיילים והסיכון לבריאות הציבור כתוצאה מהפסולת שהושלכה, גרמה גם נזק לערכי החי והצומח, כפי שיפורט להלן, בהתייחס לזיהום על ידי חומרים מסוכנים, לרבות (ומבלי למצות) פגיעה בבעלי החיים, פגיעה בצמחים, ופגיעה בצמחים שצומחים בשטח ויספגו מתכות רעילות מהקרקע המזוהמת ויזדהמו מהמתכות הכבדות שנספגו בקרקע.

257. בנוסף, כזיהום עצמאי וכפי שתואר לעיל בפרוטרוט ובחוות דעתה של המומחית בריל, על פי סקר ההיסטורי שבוצע על ידי המשרד לאיכות הסביבה (2011) מדובר על כ- 503.3 מ"ק של פסולת המוטמנת באדמה ומעל ל- 230 אלף טון של פסולת תעשייתית אשר מצויים באתרים שעל פי תקנות רישוי עסקים (סילוק פסולת חומרים מסוכנים) הן בגדר פסולת מסוכנת ועל פי תקנות חומרים מסוכנים (סילוק פסולת רדיואקטיבית) - התשס"ב 2002, הן פסולת רדיואקטיבית.

258. **זיהום על ידי חומרים מסוכנים:** לענין הגדרתם של "חומרים מסוכנים", החוק מפנה ל"צו הפיקוח על מצרכים ושירותים (שירותי הובלה ושירותי גרורים) התשל"ט-1978", שבוטל באמצעות "צו הפיקוח על

מצרכים ושירותים (שירותי הובלה ושירותי גרורים) (ביטול) התשס"א-2011 ("פורסם בק"ת 6088, מיום 19.2.2001).

259. בהתאם לחוק הפרשנות, בהעדר הגדרה מתאימה, יש לפנות למקור חקיקה וההסדר הקרוב ביותר, ולפיכך נפנה להגדרת חומר מסוכן בחוק חומרים מסוכנים התשנ"ג-1993 (להלן: "**חוק החומרים המסוכנים**").

260. החומרים שזרמו הינם "חומר מסוכן" כהגדרתו בחוק החומרים המסוכנים. "חומר מסוכן" מוגדר בחוק כך: "'חומר מסוכן' – רעל או כימיקל מזיק";

261. "רעל" מוגדר בחוק החומרים המסוכנים כך: "כל חומר מן החומרים המפורטים בתוספת השנייה, בין בצורתו הפשוטה ובין מעורב או ממוזג בחומרים אחרים".

262. חלק מהחומרים שהוטמנו ו/או נשפכו למטמנות ולבריכות החמצון, מהווים חומרים מזיקים כהגדרתם בתוספת השניה. כך לדוגמא: "עופרת" (פרט 110 לתוספת השנייה), גופרית (פרט 196 לתוספת השנייה) ראו עמוד 21 לדו"ח ההיסטורי המסקר את כלל החומרים אשר נמצאו בדגימה.

263. מכאן, שהטמנת הפסולת באתרים נשוא תובענה זו, הינו בגדר "זיהום על ידי חומרים מסוכנים" כהגדרתו בחוק למניעת מפגעים (תביעות אזרחיות) התשנ"ב-1992.

264. ס' 4 לחוק קובע:

**"בתובענה נגד גורם המפגע לפי חוק זה, אין נפקא מינה אם הייתה או לא הייתה התרשלות מצדו"**

265. טענת הרשלנות תבואר ותבוסס בהמשך. אך גם בהעדר ביסוס לטענת הרשלנות, המשיבים חבים מכוח הפרת סעיף 4 לחוק אף אם לא הייתה כל רשלנות מצדם.

266. בנוסף, לפי סעיף 2 לחוק:

ניתן ליתן "לבקשת מי שנפגע או עלול להיפגע ממפגע סביבתי" צו שעניינו:  
"(1) להימנע מהמעשה הגורם או העומד לגרום למפגע הסביבתי, או להפסיק לעשותו;  
(2) לתקן את המעוות או להחזיר את המצב לקדמותו עובר להיווצרות המפגע הסביבתי (להלן - תיקון המעוות);  
(3) לעשות ככל הדרוש כדי למנוע הישנותו של המפגע הסביבתי".

267. קרי, בכדי להעניק את הצו אין צורך כי המפגע יתממש, אלא די אם רק עלולה להיות פגיעה. על אחת כמה וכמה נכון הדבר, כאשר כבר אירעה פגיעה חמורה, כבענייננו.

268. מלבד המפגע, המטרד והסיכון שיצר הזיהום לאדם - תושבי האזור והעובדים בסביבתו – הוא גרם לפגיעה קשה ובערכי הטבע.

### ה.3. חוק אוויר נקי, התשס"ח-2008

269. מטרתו של חוק אוויר נקי (ס' 1) היא:

**"להביא לשיפור של איכות האוויר וכן למנוע ולצמצם את זיהום האוויר... בהתאם לעיקרון הזהירות המונעת, והכל לשם הגנה על חיי אדם, בריאותם ואיכות חייהם של בני אדם ולשם הגנה על הסביבה, לרבות משאבי טבע, המערכות האקולוגיות והמגוון הביולוגי, למען הציבור ולמען הדורות הבאים...."**

270. מנוסחה של מטרת החוק ניתן ללמוד כי הוא מבוסס על עיקרון הזהירות המונעת, לפיו יש לנקוט בפעולות למניעת זיהום אוויר, גם בהעדר ראיות מדעיות לקיומו של נזק או סכנה, ולעניין זה, די בקיומו של חשש לנזק או לסכנה לציבור או לסביבה. כמו כן, עולה כי מטרתו של החוק להגן הן על האדם והן על המגוון הביולוגי.

271. ס' 3 לחוק קובע:

**"(א) לא יגרום אדם לזיהום אוויר חזק או בלתי סביר  
(ב) בלי לגרוע מכלליות האמור בסעיף קטן (א) יראו זיהום אוויר כחזק או בלתי סביר, בין השאר, כל אחד מאלה:  
(1) חריגה מערכי סביבה שנקבעו לפי סעיף 6(א)(2);  
(2) פליטת מזהם לאוויר בניגוד להוראות חוק זה"**

272. סעיף 6(א) קובע כי השר יקבע ערכים מרביים לנוכחותם של מזהמים באוויר, המנויים בתוספת הראשונה.

273. תקנות אוויר נקי (ערכי איכות אוויר) (הוראת שעה) התשע"א-2011 מפרטות את ערכי הסביבה, היעד וההתרעה למזהמים שונים.

274. ואולם יובהר כי אין בס"ק 3(ב) לחוק אוויר נקי, לפיו יראו חריגה מערכי הסביבה כזיהום אוויר חזק או בלתי סביר, כדי לפגוע בכלליות האמור בס"ק 3(א).

275. תקנה 2 לתקנות מניעת מפגעים (מניעת זיהום-אוויר וריח בלתי-סבירים מאתרים לסילוק פסולת), התש"ן - 1990 קובעת כי:

**"עשן, גזים, אדים, אבק וכיוצא באלה הנפלטים מבעירת פסולת באתר סילוק פסולת הם זיהום אוויר בלתי סביר הגורם ריח בלתי סביר".**

276. עם זאת, כאמור, גם אם יתברר כי הערכים עודם מצויים בתחום שאינו חריג, גם אז, עברו המשיבים על האיסור הכללי, לשחרר חומרים מזהמים לחלל האוויר ובאופן בלתי סביר, בייחוד כאשר המבקשים מתארים באופן ברור כי הם מריחים ביום יום ריחות רעים ותחושת צריבות מהאתרים, כך שבהחלט ניתן לייחס ריחות אלו לאתר רתמים, א.א. אשדוד ובריכות החמצון.

277. סעיף 70 לחוק אוויר נקי קובע כי "מעשה או מחדל בניגוד להוראות לפי חוק זה, הם עוולה אזרחית, והוראות פקודת הנזיקין (נוסח חדש) יחולו עליהם, בכפוף להוראות חוק זה". מכאן שזיהום האוויר שיצרו המשיבים מקים עילת תביעה אזרחית כנגדה.

#### ה.4. מטרד ליחיד לפי סעיף 44 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש]

278. סעיף 44 לפקודת הנזיקין קובע כדלקמן:

**"(א) מטרד ליחיד הוא כשאדם מתנהג בעצמו או מנהל את עסקו או משתמש במקרקעין התפוששים בידו באופן שיש בו הפרעה של ממש לשימוש סביר במקרקעין של אדם אחר או להנאה סבירה מהם בהתחשב עם מקומם וטיבם".**

279. כאמור לעיל האתרים זוהמו בחומרים מזהמים, לרבות חומרים מסוכנים המכילים מתכות כבדות, חומרי הדברה ועוד חומרים מזהמים אחרים אשר יש בהם כדי סכנה פוטנציאלית לבריאות, ואשר גורמים לחנק, קשיי נשימה ולצריבה לכל מי שבא עמם במגע עמם לרבות כתוצאה מפליטתם לאוויר.

280. המבקשים וחברי הקבוצה נפגעו בכך שלא יכלו לעשות שימוש סביר במקרקעין שלהם בכל הישובים הסובבים את האתרים המזהמים.

281. בענייננו, התנהלות המשיבים בניהול האתרים הנה כזו אשר יש בה כדי לפגוע בהנאתם של תושבי הסביבה, ובייחוד תושבי הישובים ניר גלים ובני דרום, ליהנות הנאה סבירה מהמקרקעין שבבעלותם וזאת בשל מפגעי הריח וזיהום האוויר, כפי שתואר לעיל ויתואר בהמשך.

282. סעיף 13 לחוק למניעת מפגעים-תשכ"א 1961 קובע כי דין הפרה של הוראות החוק למניעת מפגעים כדין מטרד ליחיד.

#### ה.5. רשלנות (סעיף 35 לפקודת הנזיקין)

283. כידוע, אלה הם יסודות עילת הרשלנות: (1) קיומה של חובת זהירות מושגית וקונקרטית; (2) התרשלות (הפרת החובה - דרישת ה"אשם"); (3) ההפרה גרמה לניזוק נזק; (4) קשר סיבתי בין ההתרשלות הנטענת לנזק הנטען (ראו, למשל: ע"א 243/83 עיריית ירושלים נ' גורדון, פ"ד לט(1) 113, 128 (1985); ע"א 44/08 שירותי בריאות כללית נ' קסלר, תק-על 2009(2) 2064, 2067 (2009); ע"א 2412/06 פלוני נ' עיריית טירת הכרמל, תק-על 2009(1) 4411, 4420 (2009); ע"א 4241/06 לוי נ' משטרת ישראל, תק-על 2009(1) 3424, 3429 (2009)).

284. כל היסודות הנ"ל מתקיימים בענייננו:

285. ראשית, לא ניתן לחלוק על כך שהמשיבים חבות זהירות (הן מושגית, הן קונקרטית) כלפי חברי הקבוצה, באשר הן הבעלים ו/או המנהלים ו/או המחזיקים בפועל ו/או השולטים באתרי הטמנת הפסולת ובבריכות החמצון בעלי פוטנציאל לגרום נזקים של ממש, הן לחברי הקבוצה, הן לטבע ולסביבה.

286. שנית, המשיבים 2 ו-3 התרשלו, ופעלו שלא כפי שמפעילי אתר הטמנת פסולת ובייחוד פסולת מסוכנת, בעליו ומנהליו היו נוהגים, וזאת במספר מישורים:

א. בכך ששמרו על תחזוקת אתרי הפסולת ובריכות החמצון במצב ירוד;

ב. בכך שלא וידאו, לא בדקו ולא פעלו לשמור על תחזוקת האתרים ובריכות החמצון באופן תקין ולאחר סגירת האתרים במשך שנים רבות לרבות שלא פעלו לגדר ולשלט את האתרים ולמנוע מלהיכנס אליהם באופן אשר גרם לבסוף לשריפות כמתואר ;

ג. בכך שהפרו את הוראות התכניות החלות עליהם ;

ד. בכך שפעלו ללא היתרים כדין ;

ה. בכך שידעו שהחומרים הרעילים מחלחלים למי התהום, ולמצער כי קיים חשש ממשי לחלחול חומרים מסוכנים לאדמה, ולא פעלו בעניין זה ;

ו. בכך שידעו שהבריכות החמצון ושפכי התעשייה נספגים בקרקע, מחלחלים למי התהום ו/או נפלטים לאוויר ולא נקפו אצבע בעניין זה.

ז. בכך שאפשרו את המשך הערמת ערימות הפסולת ובכלל זה שינוע פסולת מהעיר הרצליה לאתרים, והטמנתם בקרקעות המשיבה 1 מבלי לטפל בהם, מתוך מטרה להעשיר את קופת המשיב 2.

כל אחד מנדבכים אלה בנפרד, ובוודאי בהצטברם, עולה כדי התרשלות כמובנה בדין.

287. שלישית, ההפרה גרמה לחברי הקבוצה נזק (כפי שיפורט עוד להלן).

288. ורביעית, קיים קשר סיבתי בין מעשיהן ומחדליהן של המשיבים לבין הנזק שנגרם לקבוצה, שכן אילו מילאו חובותיהם, והיו מוודאים כי האתרים וקרקעות בריכות החמצון מדופנות על פי תקנים מתאימים ונשמרות במצב תקין וכי הן מונעות מחלחול מזהמים וחדירתם לקרקע ולמי התהום, לא היה נגרם נזק לחברי הקבוצה ולמבקשים. בנוסף סוג הנזקים שנגרמו הוא מהסוג שניתן היה לצפות ואשר בגינו ההתנהגות הוגדרה כהתרשלות.

289. ממילא יצוין, כי על המשיבים חל הכלל של "הדבר מעיד על עצמו", כקבוע בסעיף 41 לפקודת הנזיקין, ועליהם הנטל להוכיח כי לא התרשלו בעת תחזוקת הבריכות טרם האירוע, ובטיפול באירוע עצמו.

## **ה. הפרת חובה חקוקה לפי פקודת הנזיקין [נוסח חדש]**

290. סעיף 63 לפקודת הנזיקין מקים את עוולת הפרת חובה חקוקה. לעוולת הפרת החובה החקוקה חמישה יסודות, והם : קיומה של חובה המוטלת על המזיק מכוח חיקוק, החיקוק נועד לטובתו של הניזוק, המזיק הפר את החובה המוטלת עליו, ההפרה גרמה לניזוק נזק : תוך קשר סיבתי עובדתי ומשפטי, כאשר הנזק אשר נגרם הוא מסוג הנזק אליו התכוון החיקוק. לעניין זה ראו ע"א 145/80 **ועקנין נ' המועצה המקומית בית שמש ואח'**, פ"ד לו (1), 113.

291. המשיבים הפרו מספר חובות אשר נקבעו בדברי חקיקה שונים שתכליתם היא למנוע סיכונים ומטרדים סביבתיים. החיקוקים שהופרו הם : חוק המים ותקנות המים (מניעת זיהום מים) (בריכות אידי ואגירה) שמכוחו, חוק רישוי עסקים ותקנות רישוי עסקים (סילוק פסולת חומרים מסוכנים) שמכוחו, חוק

החומרים המסוכנים, חוק הגנת הסביבה (פליטות והעברות לסביבה – חובות דיווח ומרשם), חוק שמירת הניקיון וחוק התכנון והבניה. להלן פירוט התקיימות יסודות העוולה לגבי חובות אלו.

292. ההפרה גרמה למבקשים ולקבוצה נזק: כאשר קיים קשר סיבתי עובדתי ומשפטי בין ההפרות לבין הנזק שנגרם, והנזק אשר נגרם הוא מסוג הנזק אליו התכוון החיקוק.

## **ה.7.א חוק המים, התשי"ט-1959 (להלן: חוק המים)**

293. חוק המים מטיל חובה על כל אדם להימנע מזיהום מים, חובה החלה גם על המשיבים. החובה קבועה בסעיף 20א לחוק המים על פיו:

**"(א) חייב אדם להימנע מכל פעולה המזהמת מים או עלולה לגרום לזיהום מים, במישרין או בעקיפין, מיד או לאחר זמן; ואין נפקא מינה אם היה מקור המים מזוהם לפני אותה פעולה ואם לאו.**  
**(ב) לא ישליך אדם ולא יזרים לתוך מקור מים או בקרבתו חמרים נוזלים, מוצקים או גזיים, ולא יניח אותם בו או בקרבתו".**

294. זיהום מים מוגדר בסעיף 20א כך:

**"זיהום מים" – שינוי בתכונותיהם של מים שבמקור מים מבחינה פיסיקלית, כימית, אורגנולפטית, ביולוגית, בקטריולוגית, רדיואקטיבית או אחרת, או שינוי הגורם שהמים יהיו מסוכנים לבריאות הציבור, או עלולים לפגוע בחי או בצומח, או פחות ראויים למטרה אשר לה הם משמשים או נועדו לשמש".**

295. וגורם זיהום מוגדר כדלקמן:

**"גורם זיהום" – מפעל תעשייתי או חקלאי, בנין כמשמעותו בחוק התכנון והבניה, תשכ"ה-1965, מיתקן, לרבות מיתקן ביוב, מכונה או כלי תחבורה, אשר מיקומם, הקמתם, הפעלתם, החזקתם או השימוש בהם גורמים או עלולים לגרום לזיהום מים".**

296. משהמשיבים לא מנעו מנוזלים ושפכי תעשייה המכילים בין היתר מתכות מומסות וחומרי הדברה לחלחל לאדמה, הם גרמו לשינוי איכות המים שהיו במאגרי המים התת קרקעיים, ופעולתם עלולה להמשיך ולזהם את מי הגשמים אשר יחדרו דרך הפסולת הטמונה באדמה ובבוצה המזוהמת שבבריכות החמצון, יחלחלו ויחדרו למי התהום בעתיד. בכך סיכנו המשיבים, וימשיכו לסכן, את בריאות חברי הקבוצה ופגעו, וימשיכו לפגוע, פגיעה קשה בחי ובצומח. משהמשיבים גרמו ברשלנותם ובמחדליהם לזיהום מים, ועל כן, מתקיים היסוד הראשון של העוולה (הפרת חיקוק).

297. החוק אוסר, כאמור בסעיף 20א, על הזרמת נוזלים למקור מים. מקורות מים מוגדרים כדלהלן:

**"מקורות המים לענין חוק זה הם המעינות, הנחלים, הנהרות, האגמים ושאר זרמים ומקווים של מים, בין עיליים ובין תחתיים, בין טבעיים ובין מוסדרים או מותקנים, בין שהמים נובעים או זורמים או עומדים בהם תמיד או לפרקים, לרבות מי ניקוז ומי שופכין".**

298. מכאן, שאי מניעת הזרימה של נוזלים ושפכים תעשייתיים בכללם מברכות החמצון, באתרים וחלחולם אל מתחת לאדמה, מהווה הפרה של האיסור על הזרמת נוזלים למקורות מים. כך גם אי מניעת חלחול המים המזוהמים אל מאגר מי התהום, המצויים תחת האתרים.

299. מטרת ההגנה על איכות המים במקורות המים היא מניעת סיכון לבריאות הציבור או לחי ולצומח, ובכלל זה סיכון בריאותם של תושבי האזור ומניעת פגיעה במקורות המים באקוויפר החוף המצויים בסביבת האתרים, מהם נהנה הציבור. מכאן, כי התקיים היסוד השני לעולה (החיקוק נועד להגנתו של אדם).

300. עצם הסיכון של מי התהום, המים התחתיים, מהווה הפרה של יסוד נוסף של העבירה (קרי, גרימת נזק). ודוק: על פי פסיקה מפורשת, די בכך שהחומר יוצר חשש לזיהום מי תהום, ואין צורך לבחון או לברר, את קצב החלחול, את כמות החומר, תדירותו, וכיוצא באלה, ודי בכך שקיים סיכון מסוים (ר' למשל: ת"פ (פ"ת) 57837-06-14 **מדינת ישראל נ' משקו שיווק (1995) בע"מ** (פורסם בנבו, 4.6.2015)).

301. על פי דו"ח מסכם בנושא "חקירת מזרח רתמים" מפברואר 2013, בהתאם לממצאים שהתקבלו במסגרת העבודה חברת אקולוג הנדסה בע"מ, ממליצים לבצע את הפעולות הבאות:

- א. הרחקת מוקדי הזיהום ושיקום האתר – טיפול בבריכות השפכים, בשפכי הבריכות ובמטמנה עקב תרומתם ארוכת הטווח לזיהום מי התהום.
- ב. התקנה של קידוחים נוספים בחלקה הצפוני והצפון מזרחי של המטמנה. התקנת קידוחים נוספים תאפשר לתחום את גבולות הזיהום באקוויפר.
- ג. ניטור תקופתי בכל הקידוחים המאפשר מעקב אחר שינויים עונתיים אפשריים בריכוזי המזהמים ומעקב אחר התפשטות הזיהום.

302. על אלה מתווסף, הזיהום הידוע שכבר נגרם, כמפורט בפרק העובדתי, כתוצאה מהחלחול של תשטיפים מזהמים מבריכות החמצון אל אקוויפר החוף ומאגרי המים התת קרקעיים המצויים והזורמים בסמיכות ותחת האתרים. נזקים אלו הם מהסוג אותו ביקש החיקוק למנוע.

## **ה.7.ב. תקנות המים (מניעת זיהום מים) (בריכות אידוי ואגירה), התשנ"ז-1997**

303. תקנות המים (מניעת זיהום מים) (בריכות אידוי ואגירה), התשנ"ז-1997 (להלן: "תקנות בריכות האידוי") קובעות הוראות לעניין איטום בריכות, בקרה על האיטום, תחזוקה וטיפול, ושאר הוראות המיועדות למנוע דליפות מבריכות אידוי, לתת הקרקע. התקנות הותקנו על ידי השר לאיכות הסביבה, באישור מועצת המים.

304. תקנה 1 לתקנות, מגדירה בריכת אגירה כ-"**בריכה, בנפח העולה על 10 מטרים מעוקבים, החפורה בקרקע והמכילה שפכים, תמלחות, חומר נוזלי המכיל חומר מסוכן, או חומר מוצק הנמס במים והמכיל חומר מסוכן, למעט דלק ומוצריו**"; ואילו בריכת אידוי מוגדרת כ-"**בריכה המשמשת או המיועדת לשמש לסילוק שפכים**".

305. לגבי בריכות שהוקמו לאחר התקנת התקנות, טרם הקמתן נדרש להוכיח, כי לא קיימת חלופה זמינה לטיפול בשפכים או לסילוקם, ולאחר שהציגו חתך גיאולוגי של מקום הבריכה, פרטים על קידוחי מים קיימים ברדיוס אופקי של שלושה ק"מ ממנה ופרטים על מפלסי מי תהום ברדיוס זה; תיאור סוג הקרקע



עד למפלס מי התהום או עד לשכבה אטימה כולל נתוני מוליכות הידראולית; ותיאור הניקוז העילי והתת-קרקעי במקום הברירה (תקנה 2(א)).

306. עוד קובעות התקנות, במפורש, כי "המקים בריכה או המפעילה, יקימה ויפעילה באופן שאינו גורם או עלול לגרום לזיהום מקור מים, או לזיהום אויר או לריח בלתי סביר כמשמעותם בחוק למניעת מפגעים" (תקנה 2(ב)).

307. באשר למי שמפעיל בריכה שהוקמה טרם כניסתן לתוקף של התקנות נקבע כי: "המפעיל בריכה קיימת יפעילה באופן שאינו גורם או עלול לגרום לזיהום מקור מים, או לזיהום אויר או לריח בלתי סביר כמשמעותם בחוק למניעת מפגעים, ולהנחת דעתו של הממונה" (תקנה 5).

308. המשיבים הפרו את התקנות, טרם אירוע השריפה (בכך שהחומרים הרעילים שנשפכו לבריכות החמצון והפסולת המוטמנת באדמה חדרו למקורות מים. כמוזכר בחוות הדעת של הגב' בריל); ובמהלך אירוע השריפה עצמו, שגרם לזיהום קרקע, מים ואוויר, ולריחות בלתי סבירים, הכל כמפורט לעיל.

## ה.7.ג. חוק התכנון והבניה, תשכ"ה-1965

309. כפי שפורט, בהתאם לתוכנית המתאר, היה על המשיבה 1 להפסיק את הפעילות של בריכות החמצון ולהשלים את שיקום השטח.

310. תכנית היא בגדר חיקוק, ובהתאם, הפרת הוראות התוכנית, לרבות לעניין הפסקת פעילותן של אתרי הטמנת הפסולת רתמים ו-א.א. אשדוד וטיפול לקוי בפסולת היא בגדר הפרת חובה חקוקה.

311. בהמשך לאמור, סעיף 145 לחוק התכנון והבניה קובע:

"(א) לא יעשה אדם אחד מאלה ולא יתחיל לעשותו אלא לאחר שנתנה לו רשות הרישוי המקומית היתר לכך ולא יעשה אותו אלא בהתאם לתנאי ההיתר:  
(1) התווייתה של דרך, סלילתה וסגירתה;  
(2) הקמתו של בנין, הריסתו והקמתו שנית, כולו או מקצתו, הוספה לבניין קיים וכל תיקון בו, למעט שינוי פנימי בדירה";

312. בניין מוגדר בחוק כדלקמן:

"בנין – כל מבנה, בין שהוא בנוי אבן ובין שהוא בנוי ביטון, טיט, ברזל, עץ או כל חומר אחר, לרבות –  
(1) כל חלק של מבנה כאמור וכל דבר המחובר לו חיבור של קבע;  
(2) קיר, סוללת עפר, גדר וכיוצא באלה הגודרים או תוחמים, או מיועדים לגדור, או לתחום, שטח קרקע או חלל";

313. בהקשר זה, כשאין כלל תכנית מפורטת מאושרת המתירה את קיומן של האתרים ובכלל זה הטמנת פסולת מסוכנת, הרי שממילא לא יכולה הייתה מי מהמשיבים לקבל היתרי בנייה להפעלת האתרים בניגוד לרישיון שניתן להן, ובייחוד הדבר נכון לאתר א.א. אשדוד, אשר מפעילו, החברה הישראלית הושעה בדין בגין חריגות מהרישיון לניהול אתר פסולת שניתן לה וזיהום קשה של הסביבה תוך סיכון הציבור.

314. קיים חשש כי עבודות התחזוקה של בריכות החמצון, הכוללות ייבוש של הבריכה הטמנת פסולת מסוכנת וכיסויה מחדש בשכבת העפר המכסה את הפסולת, נעשו לאורך שנים ללא היתרים.

### **ה.7.ד. חוק רישוי עסקים, תשכ"ח-1968**

315. לאחר סיום ההתקשרות עם החברה הישראלית בנוגע להפעלת א.א. אשדוד, על המשיב 3 הייתה מוטלת החובה לעמוד בתנאי חוק רישוי עסקים, ולפעול על פי רישיון עסק המופק מכוחו לרבות התנאים שנקבעו במסגרתו, הגם שהמשיבים 2-3 פעלו באמצעות חברות קבלניות שונות באתר א.א. אשדוד.

### **ה.7.ה. חוק החומרים מסוכנים, תשנ"ג-1993**

316. עיסוק בחומרים מסוכנים מחייב, על פי סעיף 3 לחוק חומרים מסוכנים, תשנ"ג-1993 (להלן: "חוק חומרים מסוכנים") היתר רעלים, שתוקפו הוא בהתאם לאמות מידה מוגדרות. הממונה רשאי לקבוע בהיתר הרעלים תנאים מיוחדים:

"א) לא יעסוק אדם ברעלים אלא אם כן יש בידו היתר רעלים מאת הממונה; הוראה זו לא תחול על רוקח מורשה העוסק ברעלים רפואיים לצרכי רפואה בבית מרקחת או בעסק שעיקר עיסוקו סמי מרפא או רעלים רפואיים, או על עסק המוכר תכשירים בלא מרשם, כהגדרתם בפקודת הרוקחים, אף אם המכירה נעשית שלא בבית מרקחת. ... (ד) תוקפו של היתר רעלים יהיה לשנה אחת, לשנתיים, לשלוש או לתקופה הפחותה משנה או העולה על שלוש שנים, בהתאם לאמות מידה, ובכללן סוג המפעל, סוג הרעל וכמות הרעל, הכל כפי שקבע השר. (ה) הממונה רשאי להתנות את מתן היתר הרעלים בתנאים מיוחדים שיש לקיימם לפני מתן ההיתר; כן רשאי הוא לקבוע בהיתר תנאים מיוחדים, ורשאי הוא, בכל עת, להוסיף או לגרוע מהם, הכל על מנת להגן על הסביבה או על בריאות הציבור".

317. סעיף 25(ב) לתנאי היתר הרעלים מחייב פינוי פסולת מסוכנת בהקדם אפשרי ולא יאוחר מהקבוע בתקנות פסולת מסוכנת – כאמור בפרק העוסק בתקנות מסוכנות, המשיבה 1 הפרה גם תנאי זה.

318. סעיף 27(א) לתנאי היתר הרעלים מחייב דיווח למוקד הסביבה ולמוקד כיבוי אש על כל אירוע חומרים מסוכנים המתרחש בתחומו באופן מידי ולא יאוחר מ- 15 דקות מעת גילוי האירוע על ידי העסק וסייע לכוחות החירום וימסור להם כל מידע רלוונטי לטיפול באירוע השריפה.

319. נזכיר בהקשר זה, כי היתר רעלים לא יכול לשמש כתחליף לרישיון עסק והיתרי בניה על פי דין, ולא יכול להכשירם.

### **ה.7.ו. תקנות רישוי עסקים (סילוק פסולת חומרים מסוכנים), תשנ"א-1990**

#### **וכן, ככל הנראה, הפרת הוראות היתר הרעלים**

320. סעיף 2(א) לתקנות רישוי עסקים (סילוק פסולת חומרים מסוכנים), תשנ"א-1990 (להלן: "תקנות פסולת מסוכנת") קובע כדלקמן:

"בעל מפעל יסלק כל פסולת שמקורה במפעל או המצויה בו, בהקדם האפשרי ולא יאוחר מתום ששה חדשים ממועד היווצרותה, למפעל לנטרול וטיפול בפסולות תעשייתיות ופסולות חומרים מסוכנים שברמת חובב (להלן - אתר הפסולת הרעילה), כשהיא ארוזה ומשונעת בהתאם להוראות כל דין ובכפוף להנחיות המנהל".

321. במקרקעין שבבעלות המשיבה 1 מוטמנת, כמפורט בחוות הדעת של המומחית בריל, פסולת מסוכנת. גם לברכות החמצון הוזרמו שפכי פסולת, המוגדרים לפי התקנות כפסולת מסוכנת.

2. הפסולת המוטמנת באתרים, "מוחזקת" במשך שנים רבות ממועד הטמנתה והזרמת השפכים לקרקע ולבריכות החמצון, כך שנוצרים "הררים תת קרקעיים" של פסולת מסוכנת ושפכים תעשייתיים המהווים כל אחד לחוד ולא כל שכן יחד - חומר מסוכן, תוך הפרה של סעיף 2(א) לתקנות הפסולת המסוכנת.

## **ה.7.ז. חוק הגנת הסביבה (פליטות והעברות לסביבה – חובות דיווח ומרשם),**

### **תשע"ב-2012**

322. החוק נועד להגביר את שקיפות המידע הסביבתי בישראל ולעודד מפעלים להפחית פליטות והעברות של חומרים מזהמים ופסולת לסביבה, בין השאר באמצעות הנגשה לציבור של מידע על פליטה והעברה של חומרים מזהמים ופסולת של המפעלים הסמוכים ונמל אשדוד לסביבה.

323. כמפורט בחוות הדעת של המומחית בריל, בקרקעות המשיבה 1 שבאתרים מוטמנים סוגי פסולת שונים ובכללם פסולת ביתית ותעשייתית ובוצות מתהליכי טיפול בשפכים, המוגדרות כפסולת מסוכנת, לפי תקנות פסולת מסוכנת. למרות זאת, לפי הדו"חות השנתיים של המשיבים 2 ו-3 הפסולת המסוכנת בכמות שלמעלה מ-3.3 מיליון טון מופיעה תחת הסיווג של פסולת לא מסוכנת ואין דיווח מלא על ההעברה של פסולת לסביבה בדו"חות המשיב 2 והמשיב 3.

## **ה.7.ח. חוק שמירת הנקיון התשמ"ד-1984**

324. ס' 1 לחוק מגדיר באופן רחב את המונח "פסולת":

"... לרבות שיירי מזון, קליפות, ניירות.. וכן כל דבר אחר העלול לגרום אי ניקיון או אי סדר..".

325. ברור אפוא, שחומרים כימיים מסוכנים ומזהמים, מהווים פסולת מאחר שהם גורמים לאי-ניקיון ולא-סדר בסביבה (ובוודאי שבבחינת קל וחומר, אם שיירי מזון וקליפות, שהם מוצרים אורגניים, נחשבים פסולת מכוח חוק זה).

326. "השלכה" מוגדרת גם היא באופן רחב באותו סעיף:

**"השלכה – לרבות זריקה, שפיכה, נטישה, השארה או גרם לכלוך באופן אחר".**

327. ברור, כי הטמנת פסולת מסוכנת, בעקבותיה נשפכו אותם חומרים מזהמים לסביבה, מהווה "השלכה" כמובנה בדין.

328. ס' 2 לחוק שמירת הניקיון קובע: **"לא ישליך אדם פסולת... ברשות הרבים... ולא ילכלך את רשות הרבים."**

329. הנה אפוא, המשיבים הפרו גם הוראת חוק זו, באשר אירוע השריפה שמקורו בפסולת מסוכנת מהווה השלכת פסולת ברשות הרבים, כפי שהוסבר לעיל.

## **ה. עוולות נוספות מכוח חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ופגיעה באוטונומיה**

330. מעשיהם ומחדליהם של המשיבים הביאו לפגיעה בזכויות יסוד החוסות תחת חוק יסוד כבוד האדם וחירותו: חופש התנועה, והזכות לאוטונומיה אשר הוכרה כחלק מכבוד האדם וחירותו.

## **ה.9. אחריות בעלת המקרקעין, רשות מקרקעי ישראל**

331. המשיבה 1, והיא בעלת המקרקעין – הן מבחינה מהותית, הן מבחינה אפקטיבית.

332. סעיף 12 לפקודת הנזיקין קובע: **"לענין פקודה זו, המשתף עצמו, מסייע, מייעץ או מפתה למעשה או למחדל, שנעשו או שעומדים להיעשות על ידי זולתו, או מצווה, מרשה או מאשרר אותם, יהא חב עליהם."**

333. וכפי שהסבירה לאחרונה, כב' השופטת חיות:

**"בהשאלה מן הדין הפלילי ניתן לומר כי סעיף 12 לפקודה עוסק בסוג של 'שותפים לדבר עוולה' והוא מבקש להרחיב את מעגל החייבים באחריות נזיקית גם אל עבר מי ששיתף עצמו במידה כזו או אחרת במעשה העוולה שאותה ביצע המעוול העיקרי..."**

הוראה זו משקפת עקרון כללי שאומץ בדין הנזיקין הישראלי ולפיו מי ששיתף עצמו במעשה או מחדל עוולתיים שנעשו או עומדים להיעשות על-ידי זולתו, באחת הדרכים המפורטות בסעיף, יישא אף הוא באחריות נזיקית לאותם מעשים (ראו אהרן ברק, אחריות שילוחית בדיני נזיקין 115 (1964) (להלן: ברק, אחריות שילוחית) וכן ראו אהרן ברק "אחריות למעשי הזולת" בתוך תורת הנזיקין הכללית, 436 (להלן: ברק, אחריות למעשי הזולת)). עוד נפסק כי אין מניעה ליישם את הוראת סעיף 12 לפקודה גם על הסדרים משפטיים, נזיקיים באופיים, הקבועים מחוץ לפקודה כגון איסור לשון הרע או הפרת זכויות יוצרים..."  
(ע"א 3024/10 וינר נ' מויאל (2.4.13))

334. וכפי שהגדיר זאת כב' השופט ריבלין: **"אדם המשתף עצמו בהרפתקה אשר הביאה בסופו של דבר לנזק, יחוב כשותף למעשה הנזיקין אם בהצטרפו למבצע המעשה ידע לקראת מה הוא הולך"** (ע"א 6871/99 רינת נ' רום (21.4.02)).

335. הנה אפוא, משעה שהמשיבה 1 שיתפה ומשתפת פעולה עם המשיבים 2 ו-3, בקשר עם ניהול האתרים ובכלל זה הטיפול בפסולת שנטמנה בקרקע, ובקשר עם הקמת ותחזוקת בריכות החמצון – היא ולכן היא חבה בגין הנזקים שגרמו מעשיהם ומחדליהם של המשיבים 2 ו-3.

336. יתירה מכך המשיבה 1 היא הבעלים של הקרקע בשם מדינת ישראל ועל כן כל פעולה שמתבצעת במקרקעין הללו הינם באחריותה המלאה. ובנוסף היא חבה לפי סעיפים 11, 12 ו-14 לפקודת הנזיקין.

337. בנוסף המשיבים אף שידעו על הזיהום בקרקע באוויר ובמים לא נקפו אצבע על מנת למנוע אותו וכעת משהמטמנות אינן מפעילות יותר והשטח הינו בבעלות המשיבה 1 האחריות חלה עליה לטפל בזיהום אשר לא פסק עד ימים אלו.

## **פרק ו - סוגי ושיעור הנזקים**

338. כתוצאה מחשיפתם לזיהום המתמשך וכן לאירועי השריפות בשנים 2013-2017. למבקשים ולחברי הקבוצה נגרמו נזקים רבים וביניהם פגיעה באוטונומיה ונזק לא ממוני, נזק לסביבה והגברת הסיכון הבריאותי וסיכון לזיהום המים ולפגיעה בריאותית.

### **1. פגיעה באוטונומיה ונזקים לא ממוניים**

339. נקדים ונציין כי אבדן נוחות ואבדן רווחה מוגדרים גם הם כנזק על פי סעיף 2 לפקודת הנזיקין :

**”נזק” - אובדן חיים, אבדן נכס, נוחות, רווחה גופנית או שם-טוב, או חיסור מהם, וכל אבדן או חיסור כיוצאים באלה”**

340. הפסיקה הכירה זה מכבר גם בנזק בלתי ממוני כגון פגיעה באוטונומיה המלווה בתחושות שליליות וזאת גם כשלא נלווה אליו נזק גופני (ראו ע”א 10085/08 תנובה - מרכז שיתופי נ’ עזבון המנוח תופיק ראבי ז”ל (פורסם בנבו, 4.12.2011) (להלן: **”עניין תנובה”**)).

341. בעניין תנובה הועמד הפיצוי בגין נזק בלתי ממוני בגין החדרת סליקון לחלב העמיד ללא ידיעת הצרכנים על סך של 250 ₪.

342. בת”מ 25857-06-12 **סער ואח’ נ’ עיריית נהריה ואח’**, (פורסם בנבו, 21.10.13), כב’ השופט יגאל גריל אישר בקשה לאישור תובענה ייצוגית כנגד עיריית נהריה בגין שימוש במפוחי עלים בניגוד להוראת תקנות למניעת מפגעים (מניעת רעש), ובמסגרתה נקבע :

**”הסעד הנתבע הוא: פיצוי בסכום של 500 ₪ לכל חבר הקבוצה, או פיצוי לטובת הציבור”** (פיסקה צ”ב לפסק דינו)

343. בפסק דין ת”צ 24822-12-10 **אלפסי נ’ כימוטל בע”מ ואח’**, מיום 29.12.2013, בו נדון עניין זיהום מים בעיר צפת במשך שלושה ימים כתוצאה מהזרמת אלפי ליטרים של סולר למערכת המים, השופטת נחמה מוניץ, כתבה את הדברים הבאים :

**"...הדרך הנכונה לקביעת גובה הפיצוי היא על דרך האומדנא, ע"פ בתי אב בלבד, והפיצוי כולל הן את עוגמת הנפש שנגרמה לתושבים והן את הנזק הממוני בגין רכישת בקבוקי המים" (שם, עמ' 6)**

ולאור דברים אלו, קבעה השופטת כך :

**"בהתחשב בכך שהנתבעות עשו כל שביכולתן להקל על הנפגעים בסבלם, שבמשך יום אחד לא ניתן היה להשתמש בכלים הסניטריים, שלושה ימים לא ניתן היה להתרחץ ובמשך האירוע כולו לא ניתן היה להשתמש במי השתייה לשתייה או לבישול, ובכך שחולקו מים ברחבי השכונה וסופקו מקומות חלופיים לרחצה, הנתבעות תשלמנה לכל בית אב סך של 500 ₪" (שם, עמ' 7)**

344. קביעת סכומי הפיצוי לקבוצה במקרים אלו נעשתה גם לאור קביעתה זו של השופטת מוניץ, ותוך התחשבות שניסבות השונות של המקרים.

345. בענייננו מדובר על פגיעה קשה וחמורה הרבה יותר, משום שלבד מהפגיעה באוטונומיה של חברי הקבוצה ובכבודם נגרמו להם סיכון בטיחותי של ממש, חרדה גדולה ואי נוחות בין היתר, בשל החשיפה בעל כורחם לזיהום אוויר קשה. כמו כן, סבלו חברי הקבוצה אי נוחות ועוגמת נפש קשה נוכח מפגע הריח החרף וזאת הן בגין אירוע השריפה הגדול במאי 2017 והן בגין אירועי השריפות ספונטניות שהתרחשו עובר לאותו אירוע

346. נזקים אלו נגרמו לכלל חברי הקבוצה, תושבי האזור, העובדים והמבקרים, בגין אירועי השריפות ואירוע השריפה מחודש מאי 2017 עצמו.

347. להלן חלוקת הנזק הלא ממוני, בין הקבוצות :

א. **קבוצה א'** – מונה למיטב בדיקת המבקשים עשרות אלפי תושבים הצמודים למטמנות הפסולות ולבריכות החמצון (תושבי אשדוד, יבנה ו- תושבי ניר גלים וכן תושבי היישובים הסמוכים). קבוצה זו ספגה כמובן נזק כבד יותר, הן בדמות מפגע ריח קבוע, הן בדמות מפגע ריח אקוטי, הן בדמות סיכון בטיחותי, חרדה ואי נוחות באירוע. על דרך האומדנא, מוערך סכום הפיצוי לכל אחד מחברי קבוצה זה, בסך של 1,000 ₪ ;

ב. **קבוצה ב'** – מונה את כל העובדים הקבועים וכל מי ששהה באזור התעשייה הצפוני אשדוד, במפעלים ומקומות התעסוקה הצמודים לו ואשר נחשף לנזקי השריפה ובכלל לפלט המזהמים הנפלט לאוויר כתוצאה ממנה ולאחריה ומהשריפות הספונטניות שאירעו עובר לאירוע השריפה העיקרי. קבוצה זו, ספגה נזק המכומת לצורך בקשה זו בסך של 500 ₪ לכל חבר קבוצה.

בסך הכל, סכום הנזק הבלתי ממוני מועמד על דרך האומדנא, בעשרות עד מאות מיליוני שקלים חדשים.

## **2.1. נזק לסביבה, השבת המצב לקדמותו, ומניעה עתידית**

348. כפי שמתואר בחוות דעתם של המומחים הגב' רוני בריל (זיהום קרקע) וד"ר מיכאל גרבר (זיהום אוויר), באזור האתרים נגרמו נזקים סביבתיים רבים לרבות זיהום נזק לצמחיה, נזק לקעקע ולמי התהום ונזק לבעלי החיים, אשר לא ברור אם ניתן יהיה לשקם בעשרות השנים הקרובות.

349. המדובר בנזקים לערכי הטבע המוגנים עצמם המוערכים בעשרות עד מאות מיליוני שקלים חדשים. זאת בנוסף על הנזקים הישירים לחברי הקבוצה, אשר עליהם יש לפצות בדרך של חיוב המשיבים לבצע השקעה סביבתית ולנקוט פעולות שיקום.

350. בשלבים מתקדמים של התובענה הייצוגית ולאחר אישורה יציגו המבקשים ובאי כוחם מודל סדור של פיצוי על פי ראש נזק זה מודל לדוגמא לפיצוי על נזקים אלו הינו מודל ה- HABITAT – HEA EQUIVALNCY ANALYSIS.

לדוגמא של שימוש במודל זה ראו בקישור הבא [עמוד 44]:

[https://casedocuments.darrp.noaa.gov/northeast/chalk\\_point/pdf/cp2107.pdf](https://casedocuments.darrp.noaa.gov/northeast/chalk_point/pdf/cp2107.pdf)

351. בשלב זה של ההליך מוקדם לדעת מה היקף השיקום שידרש עבור ערכי הטבע שנפגעו כתוצאה מהזנחה פושעת, מחדלים ואירועי השריפה הרבים שפקדו את אתר רתמים ובריכות החמצון, וברי כי ככל שיצטבר מידע נוסף אודות היקפי הנזק ניתן יהיה לכמת את עלות השיקום באופן מדויק יותר.

### **3.1. מניעה עתידית**

352. המצב הסטטוטורי דהיום מחייב את פינני הפסולת ולמצער טיפול בה וכן את שיקום הקרקע, מאגרי המים שתחת האדמה, החי והצומח ומראה הסביבה הטבעית כפי שהייתה בתקופה שבטרם זוהמה הקרקע.

353. מכל מקום, גם לאחר אישור תכנית המתאר בר/287/1 על ידי הועדה המחוזית לתכנון ובניה שורקות, הרי שאין לתת אמון ברשויות האמונות על ביצוע התוכנית, לרבות יישום תכנית המתאר באופן אשר יביא למצב סביבתי כפי שהיה מקדמת דנא, תוך ניקוי וסילוק הרעלים המצויים בקרקע ובמים. יש לחייב את המשיבים בהכנת תכנית אקולוגיות על יסוד סטנדרטים עדכניים, תוך הטמעת עקרון "המזהם משלם", ותוך יצירת תכניות לשיקום ולפינוי וקביעת ערובות לכך. עוד יש לחייב את המשיבים בגיבוש תכנית חירום למניעת הישנות מקרים דוגמת אירועי השריפה בבריכות החמצון ובאתר א.א. אשדוד על ידי גידור האתרים ושילוטם תוך הצבת שמירה באופן שימנע מגנבי מתכות ומשליכי פסולת בלתי חוקיים מהכנס לאתרים, וכן לחייבם בתוכניות להתמודדות עם אירוע חירום עתידי.

354. כן על המשיבים לבנות תכנית ברת ביצוע, לביצוע מידי על מנת למנוע נזק סביבתי כולל ופגיעה בריאותית בתושבי הסביבה.

355. לאחר שיתקבל גילוי מסמכים ויתבצע סקר ראשוני יוכלו המבקשים בשלב התובענה להעריך באופן מדויק את העלויות הנדרשות לשיקום פיקוח ומניעה.

## **פרק ז - התקיימות התנאים לאישור תובענה ייצוגית**

**ז.1. סעיף 8(א)(1) לחוק: התובענה מעוררת שאלות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה, ויש אפשרות סבירה שהן יוכרעו בתובענה לטובת הקבוצה**

356. עמדת הפסיקה, בכל הנוגע לצורך בשאלות משותפות של משפט ושל עובדה, הינה, שדי בכך שהיסוד המשותף מהווה מרכיב מהותי בהתדיינות, בכדי למלא תנאי זה (ראו: ע"א 1977/97 ברזני נ' בזק החברה הישראלית לתקשורת בע"מ, פ"ד נה(4) 584, בעמ' 612; רע"א 8332/96 שמש נ' רייכרט, פ"ד נה(5) 276, 296; רע"א 2128/09 הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' רחמים עמוסי, פורסם בנבו, עמ' 12 (2012). ע"א 2718/09 "גדיש" קרנות תגמולים בע"מ נ' אלסינט בע"מ, פורסם בנבו, ס' 35 (28.05.2012); ע"א 6887/03 רזניק נ' ניר שיתופי אגודה ארצית שיתופית להתיישבות עובדים, (20.07.2010) סעיפים 25–27).

357. תובענה זו היא דוגמה קלאסית למצב שבו כל השאלות שיש להכריע בהן (למצער, רובן המכריע) - הן משותפות.

358. תביעה נגד גורם מפגע, בגין מפגע סביבתי, היא דוגמה מובהקת להליך ייצוגי, ולא להליכים אינדיבידואליים. המפגע הסביבתי הוא עוולה המבוצעת, בהגדרה, כלפי הציבור ולא כלפי פרטים בודדים בו. דהיינו, הוכחת המפגע הסביבתי כלפי פרט אחד, משותפת להוכחתו כלפי יתר חברי הקבוצה ואף כלל הציבור, והשאלות המתעוררות בהליך (הן העובדתיות והן המשפטיות), זהות בין הפרטים בכל קבוצה (גם אם היקף הנזק שונה בין חלק מהפרטים חברי הקבוצה).

359. אשר לרכיב השני בסעיף זה, לפיו קיימת "אפשרות סבירה" שהתובענה תוכרע לטובת הקבוצה, הרי שההלכה היא כי בתובענות ייצוגיות, בית המשפט בודק את סיכויי התביעה וראיותיה, תוך שהנטל המוטל על כתפי התובע-המבקש, בשלב זה, הוא בהוכחת עילת תביעה (ובכלל זאת נזק) לכאורה (ראו: ע"א 2967/95 מגן וקשת בע"מ נ' טמפו תעשיות בירה בע"מ, פ"ד נא(2) 312, 330-328 (1997); רע"א 4474/97 טצת נ' זילברשץ, פ"ד נד(2) 577, 587-588 (2000); רע"א 729/04 מדינת ישראל נ' קו מחשבה בע"מ (26.4.2010)).

360. הבחינה הלכאורית בשלב אישורה של התובענה הייצוגית אינה צריכה להציב מחסום גבוה בפני תובעים ייצוגיים. יש להביא בחשבון לעניין זה את פערי המידע המובנים הקיימים בין הצדדים, הפועלים בדרך כלל לטובת הנתבע (רע"א 3489/09 מגדל חברה לביטוח בע"מ נ' חברת צפוי מתכות עמק זבולון בע"מ (11.4.13)).

361. מכל מקום, הוסבר בהרחבה לעיל, כי עסקינן בתביעה מבוססת, אשר הנזק בה, ברור וידוע לכל. רשלנותם של המשיבים, ושורת החובות החקוקות שהפרו, זועקות לשמיים. כמפורט לעיל, הבקשה נסמכת על חוות דעת מקצועיות וזאת על סמך מלוא המידע שהיה בידי המבקשים להשיג עובר להגשת הבקשה (וזאת חרף בקשות חופש מידע רבות שהגישו). במהלך בירור התובענה ניתן יהיה לקבל מידע נוסף מהמשיבים ובהתאם להשלים ולעדכן את חוות הדעת.



362. תביעה זו נתמכת במגמה עולמית גוברת לאשר תביעות כגון דא ולהעמיד את המעוולים בנוזקי סביבה, אחראים למעשיהם.

363. די בכך, כדי לקבוע, כי קיימת אפשרות סבירה כי תביעה זו תוכרע לטובת חברי הקבוצה. זאת, בפרט להלכות המצמצמות את הדרישה הראייתית להוכחת הסבירות בשלב מקדמי זה בו אנו מצויים, כמפורט לעיל.

## **2.ז. סעיף 8(א)(2) לחוק: תובענה ייצוגית היא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה**

### **במחלוקת בנסיבות העניין**

364. נדמה שהתביעה הנוכחית היא מסוג התביעות אשר אין כל דרך אפקטיבית לנהלן למעט תובענה ייצוגית, וכי בדיוק למטרה זו נחקק חוק תובענות ייצוגיות.

365. בענייננו, מדובר על קבוצה רחבה מאוד של נפגעים, אשר הפגיעה האינדיבידואלית בכל אחת ואחד מהם היא קטנה יחסית, אך הפגיעה המצטברת שנגרמה להם היא גדולה ביותר.

366. כפי שצוין לעיל, התובענה מעלה שאלה משותפת בדבר אחריות המשיבים לשריפות ולזיהומי הקרקע מהפסולת וחלחול הנוזלים מבריכות החמצון אל מאגר מי התהום ולנזק האקולוגי שנגרם בעקבות אלה, ומשכך מתאימה היא להתברר כתובענה ייצוגית. בהקשר זה, הגם שאפשר כי חלק מראשי הנזק יביאו בעתיד לצורך לבחון את הפגיעה הפרטנית בנפגעים, ולפצותם בהתאם לפגיעה בהם, הרי שעצם השונות המסוימת בהיבטים מסוימים של הנזק האישי אין בה כדי להשפיע על שאלת התאמת התובענה לביורר בדרך של תובענה ייצוגית (ראו פרשת **פריינר**, פסקאות 69-74 לפסק דינו של השופט מלצר).

367. הואיל והשאלות המתעוררות בתובענה הן אחידות, והואיל והדעת נותנת כי רוב חברי הקבוצה לא ינקטו בהליכים כנגד המשיבים, לא בתביעת פיצוי בגין הנזקים שגרמו, ולא בהליך למתן צו לפי החוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), וזאת, בין היתר בשל עלויות ההתדיינות הגבוהות (לרבות השגת חוות דעת מקצועיות) בהשוואה לנזק הקטן (יחסית) שנגרם לכל אחד מיחיד הקבוצה, הרי שבמצב דברים זה אישורה של התובענה כתובענה ייצוגית, יביא למימוש זכות הגישה לערכאות של כל אחד מחברי הקבוצה (ר' והשווה ת"מ (חי') 25857-06-12 **סער נ' עיריית נהריה** (21.10.13)).

368. מעבר לכך, תביעות ייצוגיות בתחום איכות הסביבה, הן בעלות חשיבות רבה, בכך שיוצרות מנגנון אכיפה אזרחית בענייני איכות סביבה ומפגעים סביבתיים (ור' לעניין זה למשל ת"צ 38647-12-09 **חצור נ' עיריית אור יהודה** (16.1.13) (להלן: **פרשת חצור**); כן ראו רע"פ 8487/11 **חברת נמלי ישראל – פיתוח ונכסים בע"מ נ' מדינת ישראל המשרד להגנת הסביבה** (23.10.12)).

369. די בכך כדי להצדיק, את ניהולה של תביעה זו, בדרך של תביעה ייצוגית.

### 3.ז. סעיף 8(א)(4) ו-8(א)(5) לחוק: קיים יסוד סביר להניח כי עניינם של כלל

#### חברי הקבוצה ייוצג וינוהל בדרך הולמת ובתום לב

370. עניינם של כלל חברי הקבוצה ייוצג וינוהל בדרך הולמת על-ידי המבקשים ובאי כוחם. אלו ואלו נכונים ומסוגלים להשקיע משאבים על מנת לייצג את עניינה של הקבוצה, והטרחת בהגשת תובענה זו היא ראייה לכך (ראו למשל ברם 4303/12 אינסלר נ' המועצה האיזורית עמק חפר, פסקה 19 (22.11.2012)).

371. המבקשים הם תמי לב ואין כל ניגוד עניינים בייצוג בין האינטרסים של המבקשים או של באי כוחם, לבין האינטרסים של שאר חברי הקבוצה.

372. יתירה מכך המבקשים, הינם תושבי האזור החיים יום ביום בקרבת אתרי הפסולת ואשר נפגעו באופן ישיר מהזיהום. חלק נוסף הינם העובדים באזור לפרנסתם ובעל כורחם נחשפו ונחשפים לזיהום הקשה שנוצר באתרי סילוק הפסולת (לרבות על ידי נשימת הרעלים המשתחררים לאוויר). יתירה מכך המבקשים הינם פעילי סביבה והם פעלו רבות בניסיון למגר את הזיהום החמור.

373. בקשה זו מעמידה בפני בית המשפט הנכבד מסכת מסודרת של עובדות וטיעונים המקימים עילת תביעה.

374. לבאי כוח המבקשת ניסיון רב בניהול מוצלח של הליכים אזרחיים, לרבות ייצוגיים, ובין היתר, הם מנהלים את התובענה הייצוגית בעניין האסון האקולוגי שנגרם מדליפת הנפט של קצא"א בעברונה (ת"צ (ב"ש) 49319-12-14 לוי פירסק נ' קו צינור אילת אשקלון). באותו עניין, בית המשפט העדיף את התובענה שהגישו ב"כ המבקשים דכאן, על פני שלוש תביעות אחרות, וכתב כי היא "ערוכה כדבעי ומייצגת קבוצה גדולה המכילה תתי קבוצות...תביעה הנתמכת בחוות דעת מומחים ומכסה לעניות דעתי את מירב הטענות האפשריות בגין האירוע נשוא הבקשה. הגם שתביעה זו הייתה הרביעית בזמן, אני סבורה כי תביעה זו תשרת כראוי את כל קבוצות הנפגעים כנטען נוכח העובדה כי מדובר בקבוצה רחבה". וראו גם ת"צ 37232-08-17 קינן ואח' נגד רותם אמפרט.

375. קיים יסוד סביר להניח, ואף למעלה מכך, כי עניינם של כלל חברי הקבוצה ייוצג וינוהל בתום לב, שכן התובענה מבוססת על עילה אמיתית ורצינית, בעלת חשיבות ציבורית ראשונה במעלה, ואינה מכוונת להשיג מטרה אישית כלשהי, שאינה מתיישבת עם האינטרסים של כלל חברי הקבוצה.

376. התובענה מבוססת על שאיפה כנה לאכיפת הדין, תיקון העוול שנגרם לסביבה, לתושבים, לעובדים הקבועים ולשיקום הטבע והמרקם האקולוגי הייחודי, שנפגע אנושות, ופיצוי הניזוקים שספגו נזקים ישירים כתוצאה ממעשיהן ומחדליהן של המשיבים.

### פרק ח - סמכות מקומית ועניינית

377. סכום התביעה עולה על הסכום הניתן להגשה בבית משפט שלום ולכן היא מוגשת בבית המשפט המחוזי.

378. על פי תקנה 3(א) לתקנות סדר דין אזרחי, תשמ"ד-1984 במידה והתובענה מוגשת כנגד מספר נתבעים, ניתן על פי תקנה 3(ב), להגישה לכל בית משפט שבו ניתן להגישה נגד אחד הנתבעים. בענייננו, משרדי המשיב 2 נמצאים במחוז מרכז, ואירוע הנזק אירע לתושבי מושב ניר גלים הממוקם במחוז זה ומכאן שהתביעה מוגשת לבית המשפט המחוזי לוד.

## **פרק ט - הסעדים המתבקשים**

379. לאור האמור לעיל, מתבקש בית המשפט הנכבד לאשר את התובענה כתובענה ייצוגית, וכן להורות על מתן הסעדים הבאים:

- א. להגדיר את הקבוצה המיוצגת לצורכי התובענה הייצוגית, כאמור לעיל;
- ב. ליתן הוראות בדבר אופן פרסום ההחלטה בבקשה זו לכשתתקבל, לקבוע את נוסח הפרסום ולחייב את המשיבים בהוצאות הפרסום.
- ג. לקבוע כי המשיבים הפרו את שורת החוקים והתקנות המפורטים לעיל.
- ד. לקבוע את הסעד לתביעה ייצוגית זו, בהתאם לסעיף 14(א)(4) לחוק התובענות, וכי הסעד יהיה כדלקמן:
  1. מתן צו המורה למשיבים לחדול לאלתר מלזהם את הסביבה, איסור הטמנת פסולת במקרקעין (לרבות הלכת פסולת בלתי חוקית – "פיראטית") ובכלל זאת צו המורה על גידור אזור אתרי מטמנות הפסולת, הצבת שמירה במקום, ניקוי מיידי של בריכות החמצון הנעדרות איטום.
  2. מתן צו המורה למשיבים להכין תוכנית להסרת הזיהום הקיים (הגורם בין היתר למפגעי ריח לתושבי האזור) וצו המורה על טיהור הקרקע בהתאם לתוכנית, לרבות פינוי או טיפול במצבורי הפסולת והזבל המוטמנים והפזורים במתקני איסוף הפסולות שבבעלות המשיבה 1 ובאחריות המשיבים 2 ו-3.
  3. מתן צו המורה למשיבים להכין תוכנית לשיקום האזור ובכלל זה את אתר "רתמים", א.א. אשדוד, בריכות החמצון (בכלל זה את הבוצה) ומאגר מי התהום המצוי תחת האתרים, ולאחר מכן לבצעה.
  4. מתן צו המורה למשיבים להכין ולבצע תוכניות מניעה ובקרה ולקיים מחקר וניטור שוטף בדבר הנזקים שנגרמו ואופן שיקומם, ובאופן פתוח לציבור.
  5. פיצוי הציבור שנפגע מהזיהום, בשל הנזק שנגרם להם בגין נזק לא ממוני של עוגמת נפש, סיכון לבריאות, ירידה באיכות החיים ופגיעה באוטונומיה, וזאת כתוצאה מהזיהום החמור.
  6. פיצוי הציבור בדרך של שיקום ערכי הטבע שנפגעו והשבת המצב לקדמותו, על פי המודלים המקובלים בעולם בתחום.
- ה. לקבוע כי ההחלטה בבקשה זו תפורסם באופן שייקבע על ידי בית המשפט הנכבד, בהתאם לסעיף 25 לחוק התובענות.

- ו. מתן צו המחייב את המשיבים בהוצאות התובענה, בגמול למבקשים ובשכר טרחה לבאי כוחם בהתאם לסעיפים 22 ו-23 לחוק תובענות ייצוגיות בהתאם למבחנים שהותוו בע"א 2051/10 **שמש נ' רייכרט** (23.5.12) ובנוגע לסעד הלא ממוני- צו עשה, אף מעבר לכך.
- ז. ליתן למבקשים ולקבוצה כל סעד נכון וצודק בנסיבות העניין, לפי שיקול דעתו של בית המשפט הנכבד.
380. הבקשה נתמכת בתצהירים מטעם המבקשים, המצורפים לבקשה וחוות דעת מומחים המצורפים אף הם.
381. מן הדין ומן הצדק להיעתר לבקשה זו.

שני ארזי, עו"ד

רפאל כץ, עו"ד

רם דקל, עו"ד

אסף פינק, עו"ד